

Valoda spēj atjaunoties līdzīgi gadalaikiem, kas ikreiz atkārtojas no jauna.

Foto — LETA

Par vārdiem

Vai «vārdos izteikts laiks» tāpēc kļūst vieglāk izdzīvojams, panesams?

Ar šo numuru *Domuzīme* noslēdz žurnāla pastāvēšanas otro gadu. Kopumā astoņos izdevumos ietvertas gan atzītas latviešu literatūras klasikas pārles, gan jaunradītas vērtības prozā un dzejā, gan iznākušo jaundarbu vērtējumi. Par liecinājumiem — laikzīmēm, kuras atspoguļo mūsdienā Latvijā un latviešu sabiedrībā — gadu ritumā kļūs publicētās diskusijas, viedokļu raksti un esejas. Vārdi tomēr ir vienīgi, kas padara iespējamu paaudžu saziņu pāri laika robežām no pagātnes uz šodien un arī nākotni.

Vai «vārdos izteikts laiks» tāpēc kļūst vieglāk izdzīvojams, panesams? Grāmata, žurnāls, vārds nevar būt brīnumnūjiņa vai glābšanas riņķis. Katra cilvēka savpatnība ir bijusi un vienmēr paliks tālākais brīvības horizonts un smagākais šķērslis. Drosmīgākie domā un jautā, meklē vārdu, piefiksē, ja laimējas — saprot. Bet brīvības un

šķēršļu zona nemitīgi atjaunojas, pārkārtojas un atkal ir nākamā soļa priekšā. *Domuzīme* kā domāšanas un vārda fiksejums var sniegt klātbūtnes sajūtu, aicinot šajā brīvības un šķēršļu, domu un domāšanas, jautājumu un refleksijas pasaulē, kur katrs individuāli meklē svarīgo, meklēt arī mums kopējo. Ja nu izdodas atrast īsto jeb precīzāko vārdu, tas vienmēr nozīmē jēlķādu sakustēšanos, kaut siku kustību mūsu sapinķētajos domu režģos. To vai citu notikumu, parādību, tendenci tad spējām apzināties un saprast, redzēt sevi tās kontekstā. Atklājam apslēptā klātbūtni, koncentrējamies neērtai domai, tiekam vaļā no miglainiem mītiem, pirmo reizi noejam vārda izgaismoto ceļu.

Latviešu literatūras un valodas turpinājums nākotnē atkarīgs no mums — tiem, kas raksta, lasa un runā dzimtajā valodā. Ikdienišķi un pacietīgi, taču ne pieticīgi. Protams, valodu iespējams izdeldēt, ja kritiski sarūk tās lietojuma telpa un lietotāju skaits, it sevišķi — ja valoda tās lietotājiem kļūst nebūtiska. Taču valoda nenodilst, tā nav pakļauta berzes likumam un tādēļ spēj atjaunoties līdzīgi gadalaikiem, kas ikreiz atkārtojas no jauna, taču nekad nav pilnīgi identiski. Pārmaiņās svarīgi, lai attīstība nekļūtu par ērtu atrunu, kas piesedz paviršību un vienaldzību.

Ar metaforu «vārdu radītā pasaule» mūsdienās, protams, var saprast arī bankas līguma tekstu vai elektroenerģijas uzņēmuma apkārtrakstu, tomēr šeit ar to domājam skatpunktus un domāšanu, kas iemiesojas literatūrā, publicistikā un vēstures rakstniecībā.

Vārdu aprīte nācījas kultūrā līdzinās asinsritei, kas uztur dzīvību, arī literatūras lielajā un mazajā asinsrites lokā, arī grāmatniecībā un periodikā. Pārlūkojot šobrīd pieejamo latviešu periodikas klāstu, rodas kārdinājums kārtējo reizi pieminēt latviešu rakstniecības ieilgušo mazasinību un kultūras periodikas samilzušo problēmu loku kopumā. Pateicoties Valsts Kultūrkapitāla fonda īstenotajai kultūrpolitikai, no kuras izriet arī finansējuma piešķiršana *Domuzīmei*, atzīstot to par nozīmīgu un atbalstāmu, žurnāls turpinās savu gaitu arī 2017. gadā, pašlaik kā vienīgais drukātais nacionāla līmeņa literārais izdevums līdzās avīžu iknedēļas kultūras pielikumiem. Kā ierasts, iznāksim martā, jūnijā, septembrī un decembrī. Žurnālu nākamajam gadam iespējams arī abonēt *Latvijas Pastā* vai www.irlv.lv/domuzime.

Sakām paldies par līdzšinējo sadarbību žurnāla autoriem — bez viņu darba šāds izdevums nemaz nevarētu tapt! Tāpat pateicamies žurnāla lasītājiem par pieaugošo interesi! Un kopīgi turpināsim ceļu, novēlot satikšanās, atklāsmes, domas un sanas prieku!

Turpiniet lasīt! ■

Žurnāla *Domuzīme* redakcija

Saturs

Proza

Intervija

Reminiscence

Proza

Svens Kuzmins. <i>Trīs kāzas un vienas bēres</i>	3
Andra Manfelde. <i>Aiziešana</i>	8
Viesturs Vecgrāvis. <i>Vientulības un pamestības šausmas</i>	10
Edvarts Virza. <i>Suņi</i>	12
Guna Roze. <i>Dzīvas zivis</i>	14
Andris Zeibots. <i>Sveika, Marija</i>	17
Entonijs Dors. <i>Dzīle</i>	21
Ģirdis Eliasons. <i>Starp kokiem</i>	28
Dzeja	
Uldis Bērziņš. <i>Idilles</i>	32
Jānis Vādonis. <i>Nomoda plaisas</i>	34
Alisa Konrana. <i>Laipe</i>	36
Raiens van Vinkls. <i>Mans simt gadus vecais gars</i>	37
Riss Trimbls. <i>Taranta</i>	37
E. E. Kamingss. <i>Impresijas</i>	38
Intervija	
Adrenalīna mednieks. Egīla Ventera saruna ar Arno Jundzi	40
Recenzijas	
Sintija Kampāne. <i>Abstraktā konkrētība</i>	45
Anda Baklāne. <i>Kas ir šis spēks, kas tevi piespiež to pateikt</i>	46
Ieva Kolmane. <i>Riņķa dancis</i>	47
Guntis Berelis. <i>Rimants Ziedonis saka «jā» jaukajām radībām</i>	48
Viedoklis	
Skaidrīte Lasmane. <i>Universitātes pakļaušanās</i>	49
Daina Bleiere. <i>Vēsturi pierādīt</i>	53
Diskusija	
Atnest, neko neizbārstot	56
Reminiscence	
Artūrs Snips. <i>Par svešiem un savējiem</i>	61
Vēsture	
Kateržina Pražakova. <i>Rēzeknes spoku pareģojums</i>	65
Ilgvars Butulis. <i>Kurzemes hercogiste ulmaņlaikos</i>	68
Eseja	
Edvīns Raups. <i>Strupecļš ir tunelis</i>	72

Žurnāls *Domuzīme*.

Iznāk kopš 2015. gada.

Galvenā redaktore: Rudīte Kalpiņa

Literatūras un kritikas nodaļas redaktors: Jānis Vādonis

Vēstures nodaļas redaktors: Mārtiņš Mintaurs

Literārais redaktors un korektors: Jānis Kulmanis

Māksliniece: Sarmīte Māliņa

Izdevējs: a/s *Cits medijs* Reģ. nr. 40103271624

Adrese: K. Barona iela 28a-11, Rīga, LV-1011

www.facebook.com/domuzime.ir,

Twitter: @Domuzime,

e-pasts: redakcija.domuzime@gmail.com

Žurnāls izdots ar Valsts Kultūrkapitāla fonda finansējumu

Iespiests tipogrāfijā *Adverts*.

Citējot atsauce uz *Domuzīmi* obligāta. Pārpublicēšanas gadījumā nepieciešams saskaņojums ar žurnāla redakciju.

Vāka ilustrācija — Krišs Salmanis

Žurnāls elektroniski: las.am un fabula.im

Svens Kuzmins

Trīs kāzas un vienas bēres

Stāsts

Svens Kuzmins (1985) ir rakstnieks un mākslinieks, viens no etīžu teātra Nerten autoriem un dalībniekiem. Publicējas žurnālos Rīgas Laiks, Satori u. c. Darbi tulkoti angļu, krievu un lietuviešu valodā. 2016. gadā izdevniecība Dienas Grāmata laidusi klajā autora pirmo stāstu krājumu Pilsētas šamaņi.

— Kāpēc tu sien ap kaklu to divaino ļecku? — jautāja Bušs un izspļāva zobu pastu izlietnē, atstādams uz Ziedoņa žaketes piedurknes vairākus baltus punktiņus. Ziedonis ieskatījās spogulī, noskaloja tos ar ūdeni un, neslēpdams aizvainojumu, teica aiz muguras stāvošajam Bušam:

— Tā nav nekāda ļecku, tas ir īsts 19. gadsimta žabo.

— Būtu labāk uzsējis kaklasaiti kā visi normāli cilvēki.

— Atradies modes kritiķis, pats balini matus tā, it kā būtu 92. gads, — Ziedonis noteica, spoguļi vērodams Buša drukno, puskaילו figūru un pie sevis domādams: «Vēlms parāvis, ko es šeit daru?»

— Nu labi, neapvainojies, — Bušs pienāca tuvāk un nolika roku uz Ziedoņa pleca. Ziedonis atskatījās un ar piesardzīgu kustību no tās atbrīvojās.

— Man jāskrien, — viņš teica, pasita padusē sintezatoru un izgāja gaiteni.

— Zāles iedzēri? — Bušs sauca nopakaļ, taču Ziedonis, šķiet, jau bija kāpņutelpā.

***

Darbā Ziedonis ieradās pirms desmitiem. Dzimtsarakstu nodaļas baltā zāle bija izmazgāta, izvēdināta un sagatavota kāzu ceremonijai. Šarlote paligtelpā krāsoja lūpas un kaut ko citīgi lasīja.

— Labrit! Ko tu dari? — Ziedonis jautāja.

— Mācos runu.

— Mācies runu? Man likās, ka tā nav mainīta jau gadus divdesmit.

— Jā, tieši tāpēc es nolēmu tajā ieviest mazas korekcijas. Iet kopsoli ar laiku, tā teikt.

— Laba doma. Galvenais, izmet beidzot arī tos «saskaņā ar Latvijas Republikas likumdošanu».

— Ziedonīt, tu ļoti labi zini, ka es tos nevaru un negribu mest ārā.

— Kāpēc ne? Tas izklausās tik sausi. Rodas iespāids, ka laulība ir pienākums. Un vispār, ja man būtu teikšana, es noņemtu arī ģerboni no sienas. Kāpēc laulību zālē jāizskatās kā ieņēmumu die-

nestā vai kara komisariātā? Kāpēc kāzas nevarētu būt viegls un patikams notikums?

— Bet, Ziedonīt, kāzas IR patikams notikums. Tāpēc jau mums esi tu, — Šarlote teica un smaidot piekārtāja Ziedoņa žaketi, kas viņa kalsnajam augumam bija vismaz divus izmērus par lielu. — Tikai iegaumē beidzot — žaketes apakšējai pogai vienmēr jābūt vaļā! Un to tamborējumu ņem nost. Uz sien normālu šlipsi.

— Tas tamborējums ir īsts 19. gadsimta žabo! Tu pati teici, ka labam mūziķim jāpiestrādā pie sava vizuālā tēla.

Šarlote atvēra drēbju skapi un pasvieda Ziedonim platu, nedaudz saburzītu kaklasaiti. Viņš pamanīja, ka viņai pašai mugurā koša, neierasti pieguloša un dzimtsarakstu nodaļas sterilajā interjerā pilnīgi neiederīga kleita. Viņš nopētīja priekšnieces dūšīgo augumu un secināja, ka viņas kopējā ķermeņa masa varētu būt lielāka nekā Bušam, taču Bušs ar saviem liekajiem kilogramiem izskatījās ļūmīgs, turpretī Šarlotes villendorfskā kompleksija radīja iespaidu par veselību un spēku.

Viņa atgriezās pie spoguļa un noskaitīja savu jauno tekstu:

— Divu cilvēku savienība ir ne tikai prieks, kurā tie dalās laulības skaistākajos brīžos, un ne tikai grūtības, kuras tie pārvar dzīves likoļos. Tas ir arī piemērs draugiem, tuviniekiem un līdzcīvēkiem. Piemērs un atgādinājums, ka laulība ir katras veselīgas sabiedrības pamatā. Kā tev patīk? — viņa jautāja.

Ziedonis sajuta grūti pārvaramu vēlmi atgriezties mājās, palist zem segas ar visām drēbēm un nekad vairs nelist arī un atcerējās, ka jau trešo dienu nav dzēris zoloftu.

— Ļoti labi, — viņš sameloja. — Iedvesmojoši. Un ko mēs spēlējam?

— Kā, ko spēlējam? Mendelsonu. Ko tad citu?

— Labi, sākumā Mendelsonu. Bet varbūt beigās uzraujam kaut ko jaunu?

— Kas vēl nebūs! Inovators atradies. Darām visu pēc programmas.

— Bet varbūt tomēr? Kaut no Kalniņa. *Zilo putniņu*, piemēram.

— Nekādu *Zilo putniņu*! Ejam, — teica Šarlote un spēcīgi uzsita Ziedonim pa plecu. Viņš ar nepatiku nopētīja savu spoguļattēlu un no visa spēka savilka kaklasaiti. Pasitis padusē sintezatoru, devās uz zāli.

Neviens no kāziniekiem neizskatījās sevišķi priecīgs, un beigās abi gredzeni izrādījās par mazu, taču tas būtiski neietekmēja ceremonijas gaitu. Spēlējot mūžīgo Mendelsonu, Ziedonis saprata, ka steidzami jānodod mājās iedzert tabletes, jo grūtsirdība kļuva arvien neizturamāka. Pēc ceremonijas viņš nocēla sintezatoru no stativa un devās uz paligtelpu atvadīties no Šarlotes, taču viņa satvēra Ziedoni aiz piedurknes:

— Pagaidi, pagaidi! Kur skriesi? Mums šodien

Dīvaini. Te ir rakstīts, ka tu esi kāzu muzikants. Tā ka krāmē vien savas klavieres mašīnā, izbraucam pēc 20 minūtēm

vēl ir divi izbraukumi. Mašīna jau ir ārā, vari iet un iekrāmēt savas klavieres.

Ziedonis ieskatījās sienas kalendārā. Divi kāzu izbraukumi tiešām bija ieplānoti, taču abiem blakus bija piezīme: «Bez mūzikas.»

— Bet man jau nav jābrauc. Te rakstīts «bez mūzikas», — viņš atrunājās.

Šarlote aplūkoja dienas plānu, ieskatījās vienā no savām mapēm un teica:

— Jā, bet viņi ir parakstījuši standarta līgumus, draudzīgi. Tā ka nāksies vien braukt līdz.

— Dieviņ tētīt! Atkal? Kāpēc man vienmēr jābrauc līdz arī tad, ja neviens nav pasūtījis mūziku?

— Tāpēc, Ziedonīt, ka tas ir paredzēts līgumā. Ja uz papīra rakstīts, ka būs pianists ar pilnu aprīkojumu, tā tad mums jāved līdz gan pianists, gan aprīkojums.

— Vai tad nevar tos standarta līgumus beidzot savest kārtībā? Jo šis ir pilnīgi absurds. Es aizvien biežāk braukāju jums līdz pa tukšo. Pēdējā laikā vairāk braukāju, nekā spēlēju.

— Nu nepārspilē. Cits tavā vietā būtu pateicīgs — tusiņš ārpus pilsētas, jauni cilvēki, ēšana bez maksas, nekas nav jādara.

— Bet es negribu neko nedarīt! Ja viņi būtu pasūtījuši balli, es labprāt brauktu un spēlētu balli. Bet viņi ir skaidri un gaiši teikuši, ka to nevēlas.

— Pēdējo reizi atkārtāju, abos līgumos ir rakstīts, ka mēs nodrošinām pianistu. Tā tad mēs nodrošinām pianistu.

— Šarlot, lūdzu, saproti arī mani, — Ziedonis ķērās pie pēdējā salmiņa, — es esmu profesionāls komponists, es gribu izmantot savu laiku lietderīgi.

Šarlote savilka īpašo «priekšnieces» grimasi, uzšķīra kādu no lapām savā mapē un teica:

— Tiešām? Dīvaini. Te ir rakstīts, ka tu esi kāzu muzikants. Tā ka krāmē vien savas klavieres mašīnā, izbraucam pēc 20 minūtēm.

Ziedonis jau bija gatavs atbildēt: «Jā, kāzu muzikants, kurš brauc uz kāzām, lai nemuzicētu,» taču zināja, ka tālāk strīdēties nav vērts.

Pa ceļam Ziedonis atspieda galvu pret logu un, ieraudzījis paša atspulgu, nošausminājās par savu nepievilcīgo ārēni. Arī studiju gados viņš apzinājās, ka nav diez cik skaists, ja par skaistumu pieņem klasisko grieķu ideālu. Garais deguns kombinācijā ar niecīgo zodu padarīja viņu līdzīgu pakusušai vaska lellei. Jaunībā viņš par to vēl prata uzjautrināties. Tagad, uz 40 gadu sliekšņa, viņa pusgarie mati bija bezcerīgi atkāpušies no pieres un zem acīm iezīmējās tas, ko parasti sauc par maisiņiem, bet kas Ziedoņa gadījumā vairāk līdzinājās pārvārtiem pelmeņiem.

Kāzas notika tukšā pludmalē. Līgavainim bija gari dredī un uzskrūvētas ūsas. Līgava izcēlās ar spilgtu, taču ļoti gaumīgu meikapu, barokālu kleitu un uz pieres uztetovētu diadēmu. Arī viesi ieskatījās pietiekami kolorīti, lai Ziedonis sapras-

tu, kāpēc viņa pakalpojumi šeit nevienam nebija vajadzīgi. Pēdējā laikā Šarlote šādus cilvēkus ļāva arvien biežāk, un viņas attieksme pret tiem bija vienkārša. Viņa teica: «Jauki, ka jebkurš šajā pasaulē var atrast sev līdzīgu,» taču runas laikā parasti novirzījās no scenārija un izplūda detalizētās instrukcijās par laulības sakramentu un pieaugušu cilvēku tikumisko atbildību.

Ziedonis stāvēja nomaļus, apskāvis sintezatoru, vēroja kāziniekus un domāja, kāds būs šī pasākuma muzikālais noformējums. Varbūt būtu vērts pieiet pie vedējiem un painteresēties? Varbūt iepazīstināt ar sevi, ar saviem vidusskolas laika eksperimentiem progresīvajā rokā? Lai gan šī kompānija ieskatījās vēl avancētāka. Tādu varētu interesēt arī viņa jaunākie skaņdarbi — gan konservatorijas laikā tapušās dzeza kompozīcijas, gan pēc ierobežotās transpozīcijas principa sacerētais klavierkoncerts, kas, cita starpā, bija arī viņa diplomdarbs.

Pēc gredzenu apmaiņas kāzinieki ielūdza Šarloti un šoferi uz pikniku kāpās, kur divas meitenes ar apbrīnojamu virtuozitāti spēlēja indiešu tablas, bet kāds pavisam jauns čalītis ar pirkstu galiem sita instrumentu, kas ieskatījās pēc lidojošā šķīvīša un izdeva arfai līdzīgas skaņas. Pārliecinājies, ka priekšniece viņu neredz, Ziedonis nomainīja kaklasaiti pret žabo un centās uzturēties perkusionistu tuvumā. Pēc kāda laika viņam izdevās uzsākt sarunu ar vienu no kāzu viesiem — ne gluži ar mūziķi, taču neapšaubāmi ar vienu no viņu draugiem. Tas bija jauns vīrietis vārdā Marks Formans. Viņš cītīgi izprašāja Ziedoni par kāzu muzikanta dzīvi, tomēr visvairāk viņu nez kāpēc interesēja nevis Ziedoņa muzikālā pieredze, bet gan viņa psihiskais stāvoklis.

— Cik sen tu jau cīnies ar depresiju? — viņš jautāja.

— Deviņus gadus.

— Šausmas! Es, paldies Dievam, tiku galā četru gadu laikā un bez ripām.

— Laimīgais, — teica Ziedonis, ar pirkstu zīmēdams gredzenus smiltis.

— Labi vismaz, ka tev izdodas ar to sadzīvot.

— Ar mēreniem panākumiem, — viņš nopūtās. — Vienu brīdi pat likās, ka tās mocības ir galā. Bet tad es kā idiots izlaidu pāris dienas zolofta kursā, un tagad jūtu, kā zem kājām brūk pamati. Tici man, tā nav patikama sajūta.

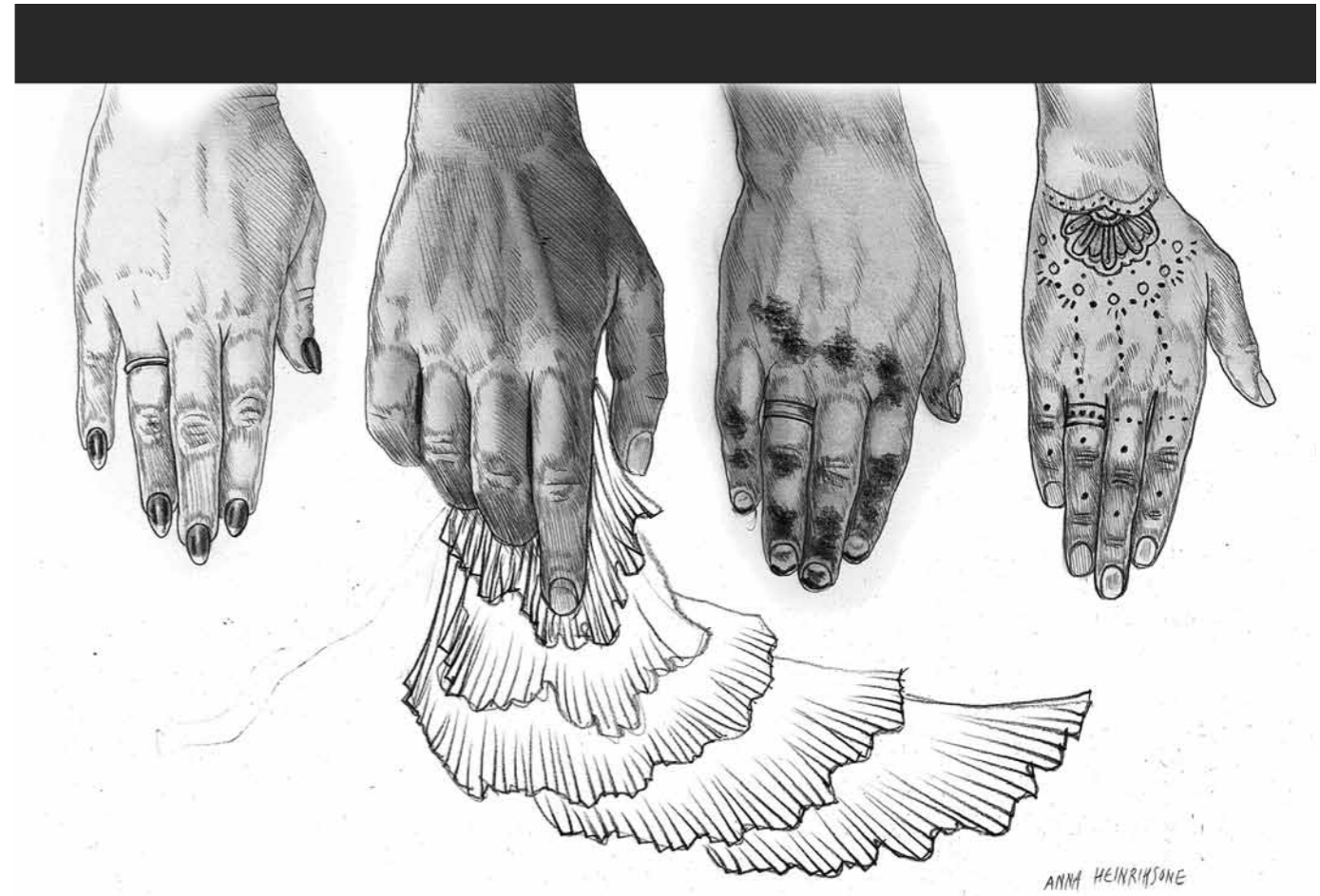
— Ticu, — teica Marks un pamāja kādam puisim, kurš sēdēja turpat netālu. — Klau, Harij, tev gadījumā nav kaut kas pret depresiju?

— Ir, — puisis vārdā Harijs atsaucās, — mēs tieši domājām, ka ir istais laiks. Bet ejam tur, mežiņā.

Viņi apsēdās nomaļā priežu ielokā aiz kāpas — Formans, Ziedonis un bariņš sekotāju. Harijs aizsmēķēja paštū cigareti un palaida to pa apli.

— Vispār jau es nepipēju, — teica Ziedonis, kad rinda bija nonākusi pie viņa.

— Kā vēlies, bet šis ir labs antidepresants. Man palīdzēja.

Ilustrācija —
Anna Heinrihsone

Ziedonis paraustīja plecus un vienaldzīgi ievilka dūmu. Sākumā tas izraisīja nepatīkamu klepus lēkmi, taču drīz viņu pārņēma divains miers — līdzīgs tam, kādu viņš bija piedzīvojis bērnībā, skraidīdams pa pļavu un karstās vasaras naktīs gulēdams tēva mājas sienaugšā. Miers, pēc kāda viņš bija tiecies tik sen, ka sākumā pat nesaprata, vai tik laba sajūta viņam vispār ir piemērota. Viņš atlaidās siltajā piejūras zemē un ilgi un nesteidzīgi vēroja, kā gubu mākoņi drūzmējās, saskārās, veidoja formas, dalījās, tajā visā bija brīnišķīga harmonija — gan muzikāla, gan ģeometriskā. «Ja es tagad nomirtu,» viņš domāja, «tad vismaz ar apziņu, ka vienreiz mūžā esmu sadzirdējis sfēru mūziku.» Un arī domas bija dziļākas, apjomīgākas nekā parasti. Tajās bija patīkami kavēties.

— Jums nešķiet, ka tur, gaisā, katrā dotajā brīdī tiek sacerēts neatkārtojams skaņdarbs? — viņš lēni jautāja.

— Skaista ideja, — piekrita Marks.

— Es varētu mēģināt to nospēlēt.

— Nu pamēģini.

— Man mašīnā ir kombis, — viņš teica.

— Aizej pakaļ. Es labprāt paklausītos, — teica Marks, un pārējie piebalsoja.

Ziedoni pārņēma sen aizmirsts prieks un motivācija. Šādu efektu nesniedza pat zolofts — tas vienkārši padarīja noskaņojumu mēreni ciešamu. Viņš piecēlās, pasmējās par situāciju, kurā

negaidot bija nokļuvis, un devās uz vietu, kur šoferis bija atstājis busiņu. Laiks vilkās lēni, un Ziedonis it nemaz nevēlējās to steidzināt.

Taču mežmalas stāvīvētā viņš secināja, ka dzimtsarakstu nodaļas busiņa tur vairs nav. Visas pārējās mašīnas stāvēja savās vietās, bet viņu pelēkais folksvāgens bija prom. Ziedonis iztaustīja kabatas, meklējot telefonu, taču arī tas bija kaut kur pazudis. Viņš aizskrēja atpakaļ uz liedagu, kur bariņos pulcējās kāzu viesi, un drīz vien atrada savu telefonu, līdz pusei ieputinātu smiltis. Šarlote bija zvanijusi tieši astoņas reizes. Ziedonis uzspieda viņas numuru.

— Halo? Ziedoni! Kur tu vazājies? Mēs tevis dēļ nokavēsim kāzas, — viņa satraukti kļiedza klausulē.

— Piedod. Es pazaudēju telefonu.

— Apbrīnojami! Vienmēr tev viss aiziet šķēršā, pat tad, ja nekas nav jādara. Tūlīt pat nāc uz šoseju, mēs pabrauksim pretī. Nekavējies!

Viņš iedomājās, ka tikpat labi varētu nolikt klausuli un palikt šeit, kāpās, ar saviem jaunajiem draugiem, bet tad atcerējās, ka mašīnā atrodas viņa aparatūra. «Tā jau man likās,» viņš domāja, soļodams šosejas virzienā, «viss bija pārāk labi.»

Pēc visa spriežot, busiņš jau bija ticis diezgan tālu. Tukšais ceļš likās bezgalīgi garš, sintezators neparocīgs nešanai, taču ar to vēl nepietika — saulei priekšā nemanot bija savilkušies mākoņi,

Bija mainījusies Ziedoņa uztvere. Viņš faktiski nedzirdēja klaigājošos vadītājus, toties spēja saklausīt katru smalkāko sarunu, kas pusčukstus risinājās pie galdiem

un no debesīm sāka smidzināt lietus. Sākumā pavisam viegls, taču drīz vien tas pārvērtās pamatīgā gāzienā.

— Nē, nē, nē! Tikai ne sintezators, lūdzu, tikai ne sintezators, — viņš murmināja, domās nolādēdams gan sevi, gan Latvijas klimatu, gan dzimtsarakstu nodaļu. Viņš novilka žaketi un mēģināja to aptīt ap sintezatora taustiņiem, taču tas nelīdzēja. Lietus gāzās pār šoseju un grāvmalām kā kalnu lavīna. Piespiedis samirkušo sintezatoru pie krūtīm, Ziedonis soļoja uz priekšu. Pēc dažām minūtēm necaurredzamās šaltis caurdūra auto lukturu gaismā. Bet, līdzko Ziedonis iekāpa busiņa salonā, lietus kā pēc ciniska komēdijas scenārija mitējās.

— Atkal tu esi uzsējis to stulbo tamborējumu, — bija pirmais, ko Šarlote teica, viņu ieraudzījusi.

Nākamās kāzas notika lielā viesu nama zālē, nedaudz tālāk diķa malā kurās nevis viena, bet divas pirtis, un kopumā viss izskatījās ļoti tradicionāli — pēc gredzenu apmaiņas notika mičošana, kuras laikā divi būdīgi dvīņi nez kāpēc nēsāja līgavu uz rokām, sievas klačojās pie galdiem, vīri bez liekas kavēšanās ķērās pie dzērieniem un drošības pēc ik pa brīdim sabāra savus bērnus, kuri skraidīja pa dejām atvēlēto platību, vakara vadītāji teica vecus tostus, ratiņkrēslā sēdošais līgavas vectēvs vēroja publiku ar šaubu pilnu skatienu, bet divi īsmataini puīši baltos kreklos ar sintezatoriem izpildīja tieši tādu pašu repertuāru, kādu viņu vietā būtu spēlējis arī Ziedonis. Taču bija mainījusies Ziedoņa uztvere. Viņš faktiski nedzirdēja klaigājošos vadītājus, toties spēja saklausīt katru smalkāko sarunu, kas pusčukstus risinājās pie galdiem. Kad cilvēki pienāca viņam tuvāk, viņš redzēja katru aizsērējušu poru viņu ādā, katru nenoskūtu rugāju. Bet briesmīgākais bija tas, ka Ziedonis spēja paredzēt viņu domas un kustības.

Atklājies sevi šādu spēju, viņš apmuls. «Cik divaini,» viņš domāja, «tūlīt beigs skanēt *Zilais karbunkuls*, viens no mūziķiem (tas, kurš pa kreisi, ar jamahu) izpildīs *Par to mums atkal jāiedzer* takti, kāzu vadītāji izspēlēs iepazīšanās spēli ar miklu minēšanu un delegēs divus līgavaiņa draugus sargāt līgavu, bet šis tips rozā kreklā, kurš sēž blakus, izies uzpīpēt uz balkona un domās par to, kā lai, sievai neredzot, iepazīstas ar līgavaiņa rudo mūsu, kura, starp citu, būs nākamā, kas teiks tostu. Viņi visi ir ieprogrammēti kā elektroniskie pulksteņi. Velns parāvis, ko es šeit daru?»

Ziedonis saprata, ka steidzami jāmūk. Viņš klusi pajautāja Šarlotei, kad viņa domā braukt mājās. Taču priekšniece, šķiet, jau bija iesilusi un vienaldzīgi atmata ar roku:

— Tev kaut kur jāsteidzas? Pasēžam vēl, — un piebakstīja blakus sēdošajam kungam, lai tas papildina viņas šampanieša glāzi.

Ziedonis atslīga krēslā un atcerējās, cik labi bija juties, guļot mežmalā zem mākoņu ainavas. Izrādās, tepat blakus bija pasaule, kurā viņš labprāt

paliktu uz dzīvi, taču tādiem kā viņš tas nebija atļauts.

— Tādiem kā man tas nav atļauts, — viņš pusbalsi atkārtoja.

— Ko? — jautāja vīrs rozā kreklā.

— Neko, neko, — Ziedonis atbildēja, un blakus-sēdētājs, pametis aci uz rudo līgavaiņa mūsu, izgāja uzpīpēt.

Visu vakaru Ziedonis domās pareģoja kāznieku darbības, un viņa pareģojumi nekļūdiģi piepildījās — arī tas, ka dvīņi, kuri visu laiku kā apsēsti pārnēsāja smagus priekšmetus, viņu pierunās iet pirti. Pēc saulrieta vīriešu kompānija bija kļuvusi zvērīga. Tikuši līdz vienai no pirtīm, viņi vairs netērēja laiku liekām sarunām un iespēju robežās iztika ar nepaplašinātiem teikumiem. Daži no viņiem kaili stāvēja uz lieveņa, dzēra šnabi un sacentās rūkšanā, taču lielākā daļa drūzmējās šaurajās telpās. Dvīņi ienesa pirti speciālu koka krēslu, kurā sēdēja vectētiņš, un novietoja to pirts viduci. Uz augšējās lāvas sēdēja kompānija, kura visu laiku meta garu un kļiedza: «Laba ir pirts, kurā apstājas sirds!» Termometra stabiņš bija pakāpies līdz 120 grādu iedaļai, un pāršanās telpa atgādināja maršruta taksometru sastrēgumstundā. Kad vectētiņam kļuva par karstu, viņš pamāja ar roku, un dvīņi iznesa viņu ārā ar visu krēslu. Tā viņš sēdēja mēnessgaismā, un no viņa kaulainās miesas cēlās garaiņi. Bet, kad vectētiņš jutās pietiekami atdzisis, viņš atkal pa-deva mājienu, un dvīņi apņēmīgi ienesa viņu atpakaļ. Viens no mūziķiem bija aizsnaudies uz lāvas, pārsitis pieri pret karstajiem akmeņiem un tagad gulēja diķmalā. Otrs tādā kā transā vāļājās pirts stūrī un visu laiku atkārtoja: «*Sometimes I wish I were an angel...*» Bet Ziedonis, iesprostots starp alkohola sviedros izmirkušajiem vīriešiem, sēdēja uz apakšējās lāvas un centās domāt par mākoņiem un sfēru mūziku.

Blakussēdētājs, kurš vakariņu laikā bija metis aci uz līgavaiņa mūsu, apsēdās blakus Ziedonim un stādījās priekšā kā Egons. Viņa acu baltumi bija tikpat sarkani kā viņa seja.

— Eu, tu kaut kāds muzikants esi? — viņš jautāja.

— Nu jā.

— Eu, a tu nevari mums uzspēlēt? Dziedātāji, redz, atlūzuši.

— Man pa ceļam samirka sintezators, — Ziedonis atzinās. — Nezinu, vai strādās.

Egons apdomāja Ziedoņa teikto, it kā tas būtu kas sarežģīts, un iesaucās:

— Eu, veči, vajag atnest no viesu nama klavieres!

— Nē, nevajag, — Ziedonis centās iebilst, bet dvīņi nēsātāji apsēja ap gurniem dvieļus, iznesa ārā vectētiņu, kurš atkal jutās pārkarsis, un aizskrēja uz viesu namu. Sapratīs, ka veči sāk par viņu izrādīt pārāk lielu interesi, Ziedonis nolēma slepus izlavīties ārā un pazust. Taču, kamēr viņš

— Uzrauj kaut ko jautru, — kļiedza dāmas. — Davai, kaut ko dejojamu, — kļiedza vīri

meklēja savas drēbes pārpildītajā priekšskambarī, dvīņi jau bija pa koka celiņu atstūmuši klavieres *Rīga* un novietojusi tās uz pirts lieveņa. Sievietes, kuras pērās otrā pirti, bija sastājušās diķa malā un vēroja haotisko ainu.

— Trakie! Kam jums klavieres? — sauca līgava.

— Mums būs koncerts! Nāciet šurp, — Egons atsaucās.

Ziedonis bija atradis savas zeķes un steigšus centās uzvilkt tās kājās, bet dvīņi nēsātāji pacēla tabureti, uz kuras viņš sēdēja, un aiznesa Ziedoni līdz klavierēm.

— Uzrauj kaut ko jautru, — kļiedza dāmas.

— Davai, kaut ko dejojamu, — kļiedza vīri.

No visām pusēm skanēja saucieni: «Lapas dzeltenās!», «Genovefu!», «Leģionāru dziesmas!» Bet Ziedonis, kurš sēdēja pie klavierēm vienās zeķes un kuram no visa šī ārprāta drebēja rokas, kļuva noteica:

— Kaut jūs visi nosprāgtu ar savām genovefām, — un ar spēku izsita no taustiņiem smagu minora akordu. Tad vēl vienu, un vēl, un jau pavisam drīz viņš ārdijās pa oktāvām ar tādu sparū, ka uz dažām eiforiskām minūtēm aizmirsa, kur atrodas, un tumšajā naktī komētas un meteoriti švikāja debesis, un vējā trīcošie koki izskatījās atdzivojušies. Eiforija pārauga dūsmās. Uz Bušu, uz Šarloti, uz dzimtsarakstu nodaļu, uz kāzu viesiem, uz intelektuālu bariņu, kurā viņam nebija lemts iekļauties, un uz visu viņam zināmo pasaules daļu.

Tad viņš apstājās, ieturēja pauzi, iegāja pirts priekšskambarī un atgriezās ar žabo ap kaklu. Saskaņoties ar kūpošo vectētiņu, viņš turpināja ribināt taustiņus, līdz nosalušajās kājās sāka mesties krampji.

Publika aplaudēja. Ziedonis neatskatīdamies iegāja pirts priekštelpā. Viņš ietinās halātā, viebdamies iedzēra lielu malku šnabja, nogaidīja, līdz publika izklist, un devās meklēt Šarloti. «Viss,» viņš domāja, «tagad es diktēšu, kurš, kad un uz kuriem brauks.»

— Eu, vecīt, tu esi pilnīgs psihs, — Egons mēģināja atzinīgi papliķēt Ziedonim pa plecu, taču viņš ar stipru un precīzu sitienu atvairīja Egona roku un devās otras pirts virzienā.

— Šarlote, — viņš kļiedza, ieskatīdamies visās telpās pēc kārtas. — Šarlote, kur tu esi?

— Ziedonīt, tu? Nāc augšā, — atskanēja balss no otrā stāva.

Ziedonis uzkāpa pa kāpnēm. Vienā no guļamistabām dega gaismā. Viņš pavēra durvis. Šarlote stāvēja viņam priekšā, slapjiem matiem un manāmi iereibusi. Viņa ieskatījās Ziedonim acīs, uztaisīja pašķību grimasi, kas droši vien bija iecerēta kā pavadinoša, un nometa no pleciem halātu.

— Saki šoferim, lai darbina mašīnu. Mēs braucam mājās, — Ziedonis kategoriski sacīja.

— Nē, Ziedonīt, mēs paliksim pa nakti, — viņa atteica un aplika tuklās rokas ap Ziedoņa vidukli.

— Tūlīt pat izbeidz šīs vaļības! Saved sevi kārtībā un sameklē šoferi.

— Nē, nē, šovakar tu no manis tik viegli vaļā netiksi, — Šarlote smaidot noteica, pavilka Ziedoni aiz žabo, iegrūda gultā un ar visu savu svaru uzzvēlās viņam virsū. Ziedonis sakoda zobus un, vairīdamies no Šarlotes skūpstiem, ar abām rokām centās atkauties.

— Saņemies, klavierētāj, — viņa pavēlēja, — nesi lupata!

— Jā, saņemies! Esi vecis! — atskanēja balss no gaitenā. Ziedonis un Šarlote atskatījās. Pie durvīm stāvēja abi mūziķi — viens no viņiem balstījās pret durvju stenderi, otram no apdedzinātās pieres tecēja smalka asins strūkliņa.

***

Aizēnojusi acis ar plaukstu, Šarlote skatījās vēsajā rudens saulrietā, kamēr pianists Igors, kurš tagad strādāja dzimtsarakstu nodaļā Ziedoņa vietā, spēlēja Raimonda Paula populārākās melodijas. Uz Ziedoņa bērēm bija ieradusies astoņi cilvēki no ielūgtajiem desmit — Bušs, kurš atrada Ziedoni karājamies pie vannasistabas griesītiem, joprojām nespēja atgūties un trešo nedēļu no vietas dzēra, bet Ziedoņa tēvs, saņēmis ielūgumu, esot atbildējis: «Tā viņam vajag, pats mani gandrīz tur iedzina.» Toties kaut kādā veidā par bērēm bija uzzinājis Marks Formans. Viņš ieradās ar nokavēšanos un visu laiku stāvēja nomaļus, bet, kad process bija galā un kaprači ar lāpstu kātiem iespieda smiltis krustu, viņš pienāca pie Šarlotes.

— Cik divaini iepazīties ar cilvēku pēdējos mēnešos, — viņš teica.

— Man ir tāda sajūta, it kā mēs vispār nebūtu iepazinušies, — Šarlote nopūtās un izšņauca degunu salvetē.

— Bet likās taču, ka viss būs labi, ne? Viņš stāstīja, ka beidzot esot izārstējies un jūtoties atvieglots.

— Jā, tā viņš teica, bet man bija aizdomas, ka tur kaut kas nav tīrs.

— Droši vien, — teica Marks. Viņš sabāza rokas mēteļa kabatās un paskatījās uz pianistu Igoru. — Un kas tas tāds? — viņš jautāja.

— Igors, — Šarlote godīgi atbildēja.

— Kāds Igors?

— Pianists Igors. Viņš tagad strādā Ziedoniša vietā.

— Skaidrs, — Marks daudznozīmīgi pamāja, saknieba lūpas un nodūra galvu.

— Kas? Kaut kas nav kārtībā?

— Nē, nē. Viss okej, — teica Marks, ar kurpes purngalu rušinādams kritušās lapas.

Līdz ar krēslu iestājās vēsums. Igors nospēlēja melodiju līdz galam un uzmeta Šarlotei jautājošu skatienu. Viņa novilka ar rādītājpirkstu pār kaklu, dodot mājienu, ka jābeidz. Igors izslēdza sintezatoru un sāka atvienot vadus, bet Šarlote izvilka no kažoka kabatas pudelīti ar zilajiem graudiņiem un devās ar tiem aplacīt ziedu pušķus un vainagus. Lai nenozog. ■

Andra Manfelde

Aiziešana

Stāsts

Andra Manfelde (1973) ir dzejniece un proziste. Publicējas periodikā kopš 2002. gada. Izdevusi dzejoļu krājumus *Tranšējas dievi rok* (2005, *Ojāra Vācieša prēmija*), *Betona svētnīcas* (2008, *Annas Dagdas balva*), *Ziemeļu tirgus* (2013). Sarakstījusi romānus *Adata* (2005) un *Dzimtenīte* (2012). Raksta arī bērniem un dokumentālo prozu.

Ja jūs viņu būtu satikuši dienā, kad viņas vīrs aizgāja tumsā, jūs izbitos. Rudens tik tikko bija sācies, bet jau vairākas dienas smaržoja pēc decembra. Nometuši sadzeltējušās lapas, parka koki šķita pastiepušies garāki. Vējam bija vairāk vietas, un ezers no tāluma izskatījās pēc jūras. Pār plecu viņai bija liela soma, rokās kaut kas līdzīgs pabalējušā kombinezonā saģērbtam lācim. Jums šķita, ka viņa to tur pārāk saudzīgi, kā jau traka. Jums būtu gribējies, bet bija bail ieskatīties acīs. Jo viņa elpo smagi. Viņas drēbēm kodīga tvana un pelējuma smaka. Ciešanas taču ir infekcija. Pieskaroties visu dienu smeldz. Lūk, viņas seja pārāk šaura un brūna, it kā visu vasaru būtu strādājusi pļavā. Mati sasieti astē. Vējš plivina šķipsnas, aizsegdams seju kā vēdekli. Viņa novērsās no jūsu bailu pilnās ziņkārības, teikdama — «kuš, kuš, milulīt». Tistoklis nesakustējies iepikstējās. Piespiezdama ciešāk savu pazemīgo, lellei līdzīgo bērnu, viņa aizgriezās un sāka gandrīz vai skriet. Parka koki un vējš kļuva lielāki, viņi abi — sīkāki, līdz izzuda pavisam.

Vēlāk jūs pamanījāt viņu krustojumā. Visiem, kas vien bija ar mieru sarunāties, viņa jautāja, vai viņas vīrs atgriezies no tumsas? Tie, kas atbildēja, zināja, kā sauc viņas vīru, bija viņu redzējuši, sarunājušies: «kā iet» un «kur tu strādā». Bet, kas viņš tāds bija, viņi nezināja. Viņa turpināja stāvēt krustojumā un prasīt, jo dienās, kad minūtes pilnas drēgnas rudenā smīnāšanas, gribas prom. Kaut vai dziļāk purvājā. Atbildes nedeva cerību, bet arī nenogalināja pavisam. «Nē, tādi kā viņš nevar», «atgrieziesies tumsas un indes pilns», «kas aizgājis vienreiz, aizies vēlreiz un vēl». Dūmi no viņas pavarda necēlās debesis, bet palika ozola zaros. Pelēkais mutulis locījās kā dzīvs, apskaudams te lapotni, te stumbru. Ziles ripoja lejā rūgtas. Gribējās, lai sāpes sakustina laika smagumu, šo dūksnāju, kurā nav iespējams kārtīgi elpot, bet, lūk, viņa guļ zem sāpju stinguma kā ziemas aplaupīts auglis, sīka sēkliņa, dzīvība tik tikko sulo.

Viņas vīrs, aizgājis tumsā, paņēma līdzī koferi ar drēbēm, kurpēm, dokumentiem, zobu suku un arī visu viņas spēku un mazliet sejas. Pamodusies viņa vēl ilgi palika guļam. Gaiss, gaisma un die-

nas troksnis gulās pār viņu kā slapja vatētā sega. Viņa būtu gulējusi visu dienu, nakti un nedēļu, līdz viņas spēks satecētu atpakaļ kā lietus ūdens ezerā, līdz viņas seja izaugtu no jauna kā čūskas āda, līdz viņa sarētos kā vāts un zobena vieta viņas krūškurvī vairs nebūtu līdzīga bedrei, tā atgādinātu sakaltušu rozi un svētkus, bet nē — bērns kļiedza, un bija jāceļas. Bērns izsmērēja zobu pastu, izgāza jogurtu, izsvaidīja mantas, labo kurpi vilka kreisajā, spītēdamies kļiedza, un viņa kļiedza pretim. Līdz viņi abi izgāja pagalmā. Sasmēlusi no akas ūdeni, izgāzusi aiz šķūņa čuru spaini, paņēmusi grozu un bērnu, iegāja kaimiņu dārzā. Guļbaļķu māja bija apsista ar melnu, vietām nolupušu papi. Jumta loga tukšumā iestiprināts spogulis. Tā likā mala spīdēja asa kā aizlauzts spārns, un atspulgs biedēja putnus. Viņa aizvēra acis un redzēja, kā stikls uzšķērš mākoņus, kurus vējš iedzīnis bēniņos. Vēlāk no bēniņu lūkas tie lēni iztvaikoja. Daudz tumšāki nekā pirms briža, vienās rētās un švikās. Tad sāka rasot pār zemi, līdz izzūd augstumā balti. Saldās asarās izpīlēja uz viņas ādas, un kļuva mazliet vieglāk.

Pamestās mājas dārzs bija sakritušu stublāju un atlūzu pilns. Uz nomelnējušās koka akas gulēja balts kaķis un viņus vēroja. Paņēmusi bērnu uz rokām, viņa gāja dziļāk dārzā. Trīs dzērāji sēdēja zālē aiz žoga. Viņi bija vēl jauni — spēka un izmisuma pilni. Vīri, noskatījušies, kā viņa ar bērnu uz vienas rokas, bet grozu otrā, ieiet dārzā, pusbalsi viens otram ko teica. Metāla vārtiņu spraišļi, aiz kura dzērāji sēdēja, bija saules staru rakstā. Krāsa nolupusi kā grumbaina zemnieka seja. Saule un laiks gan krāsā, gan ādā atstāj sausiai zemei līdzīgas plaisas. Vārtus pamestās mājas saimnieks bija pārnēsis no skolas stadiona, pirms to slēdza. Trīs vīri, atspiedušies ar mugurām pret spraišļu sauli, dzēra, gribēdami atpakaļ savas jaunības prieku. Kamēr viņi laida pa riņķi plastmasas valteri, viņi to dabūja. Kamēr viņa lasīja ābolus, tie trīs klusi smējās.

Viņa centās skatīties uz citu pusi. Redzēt, kas mājā iekšā. Mājas dziļums bija aizsegts pelēcīgām lupatām. Aiz noputējušiem stikliem tās izskatījās vēl tumšākas. Reiz, ar baltiem palagiem aizsegdams logus, saimnieks devās prom. Laiks kļuva viņai saredzams, tas gulēja logu ailēs satumšanā un putekļos. Viņai bija bail, ka audekls pašķirsies un acis ieskatīsies nāve. Iemetis viņas radzenē baltu tārpū, kas ar sarmas zibeni pamazām tiesies līdz sirdij. Dzērāji klusi smējās, āboli klusināti būkšķināja brūnu stublāju zālē un vēl tumšākajā trūdu brūnajā. Apaļi un gandrīz melni, pirms pārvērsties par zemi, kritušie āboli oda pēc etiķa. Viņa noslaucīja lūpas. Viņai nebija spēka atvāzt muti kā nazi un nokosties cietu, saldu un baltu. Viņas lūpās gulēja jautājums, kuram nebija atbildes. Nenoslaukāmī skāba bija viņas mute. Brūnums izgaroja etiķi, indēdams rudens spirtgumu un atgādinādams par sāpēm.

Salasījusi pilnu grozu, viņa, paņemdamā bēr-

Ilustrācija — Farida Ismailova

nu uz rokām, steidzās mājās. Āboli bija balti, cieti un ļoti lieli. Daudz lielāki par viņas dūri. Sirds esot dūres lielumā. Āboli — viņas vīra sirds lielumā. Viņa atcerējās naktis, kad savu siko, auksto roku turēja uz viņa krūškurvja tik ilgi, līdz vīra sirds dunas skrējens rimās un viņas roka kļuva silta kā piens. Viņa būtu gribējusi iztecēt, iesūkties viņa ādā un visu dienu staigāt līdzī. «Es gribu būt tavas miesas audekls.» — «Ko tad?» — «Guli, guli vien.» Bet naktis bija pārāk īsas. Miegas alkatīgs kā izsalkums. Laika smagums nolieca viņas plecus un pieri tuvāk svešās mājas melnzemei.

Grozis smags, bērns vēl smagāks. Bērns brēkdams rāvās no skāvienu, gribēdams pieskarties baltajam kaķim, tas sabijās un, nolēcis no akas, aizbēga. Viņa gribēja zināt, vai kaimiņu akā ūdens no rudens lietiem kļuvis tikpat brūns kā viņējā, bet svešās akas vāks nebija atraujams vaļā. Mitrums dzelzi pārvērtis rūsganā irdenumā, turēja pārāk cieši. Trūdi bija brūni kā vecas asinis. Dzērāji, izdzēruši pudeli, piecēlās un aizgāja. Māja aiz žoga vairs nešķīta tik melna. Noskalojusi ābolus no pamestās mājas trūdzes un apsēdusies blakus sava pagalma akai, viņa tos mizoja. Mizas locījās kā bērna sprogas. Bērns smējās, vērodams tās ielokāmiem spaini, un teica — «ļip ļap, ļip ļap».

Saulei rietot, viņa gāja uz ezeru. Vakara gaisma ūdenī bija salējusi daudz sudraba. Atspulgs bija spožāks par īstenību. Mākoņu malas ūdenī vizēja. To perlamutrs mijās ar dzeltēt sākušo mežu. Tumsa rūga no niedrēm, tumšzila, dziļa. Trīs gulbji laidās pār ezeru kliegdami. Viņu baltie vēderi gandrīz vai pieskārs atspulga perlamutram. Izmetuši loku, tie pacēlās augstāk, tad metās otrajā riņķī un kļiedzienā. Tikuši virs viņas galvas, saķēra bizi, katrs savu daļu, un lidoja pāri ezeram kā bēgdami. Vasaras dienas bija savijušas viņas matos smilgas, rudzupuķes, margrietas, zvaniņus, bišķrēliņus, medu. Kalmes, rūgto ievziedu ogas, stiebrīņus, kuriem nebija vārda, vien čaukstēšana, ūdensrožu smaržu, bērzu skaras, naktsvijoles žēlumu. Vasaras savitās pīnes, gulbju saķertas, izira. Sākumā knābjos varēja atšķirt skarām līdzīgus pavedienus, bet vēlāk, putniem metot lokus pār ezeru, viņas mati sametās mudžekli. Ūdens ātri tos padarīja smagus. Tumša slapjuma savilguši, tie pavisam izslīdēja no knābjiem un padevīgi laidās dziļumā. Kailu galvu viņa stāvēja krastā. Gulbji, izkļeguši savas balsis līdz čerkstoņai, apklusdami ieslēpās nakšņot niedrēs. Rit viņi aizlidos pavisam. Novilkusi drēbes, viņa ienīra ezerā. Varbūt tāpēc, ka tas vēl joprojām bija tik skaists, ūdens nelikās auksts. Viņa peldēja uz muguras, domāja par dziļuma tumsu, kas zem viņas, skatījās, kā mākoņi padodas naktij un krāsas mieram. Izkāpjot no ūdens, āda mirdzēja kā pērlēnīca. Viņas āda bija sūklis, savildzis dzeltējošo koku, mākoņu, debesu atspīdumu. Viņa vairs neatcerējās sava vīra vārdu, tikai zināja, ka ābolu sēkliņas ir sīkas un tumšas, zemes un nakts melnumā neredzamas. Tomēr dažas no tām izaugs par koku ar lieliem, baltiem augļiem. Varbūt tad guļbaļķu māja ar papes ādu būs sabrukusi un līdz ar viņu — pelēko palagu aizsegtās istabas. Gabalos sadauzīts būs spoguļa spārns, kas uzjunda mākoņus saldām, mierinošām asarām, un atkal nesaredzams kļūs laiks, kura seju šodien tik labi varēja sazimēt putekļu klājiņā uz svešas, pamestas mājas rūtīm. Viņa steidzās. Ar perlamutra ādu sagaidīt aizsalstam ezeru būs daudz vieglāk. Prieka roze viņas krūtīs zobena brūci aizaudusi ciet. ■

Viesturs Vecgrāvis

Vientulības un pamestības šausmas

Kara apokalipse Edvarta Virzas skatījumā

Viesturs Vecgrāvis (1948) ir latviešu literatūrzinātnieks, grāmatizdevējs, Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultātes emeritētais profesors.

Vai zinām visu izcilāko, ko radījis Edvarts Virza (īstajā vārdā Jēkabs Eduards Liekna, 1883—1940)? Viens no latviešu erotiskās dzejas aizsācējiem 20. gadsimtā, Virza arī senvēstures tēlojumus veidoja savdabīgā, no Viļa Plūdoņa un Jāņa Medeņa izteiksmes atšķirīgā dzejas valodā. Šedevrs *Straumēni* — poēma patriarhālajai, mītizētajai latviešu lauku sētai un tās cilvēkiem — pēc okupācijas piespiestā pusgadsimta pārtraukuma atkal iznāca 1989. gadā un turpmākajos gados tika izdots vēl astoņas (!) reizes. Mūsu otrās neatkarības ceturtdaļgadsimtā neviens latviešu klasiskās literatūras meistardarbs izdošanas skaita ziņā nav ne tuvu pienācis šim respektējami maģiskajam skaitlim. Ja vēl atminas Valmieras teātra moderni iestudētos *Straumēnus*, kas veselus trīs gadus noturējās repertuārā, tad atliek vispārināt, ka pašu galveno par Virzas daiļradi mēs zinām, jo nule atvēršanas svētkus pieredzējis arī klasika *Rakstu* sestais sējums. Tie apkopos Virzas devumu pilnībā, ieskaitot viņa atdzejojumus no franču valodas un plašo publicistikas un kultūras eseju klāstu.

Lai atklātu, kāpēc *Domuzīmei* esmu izvēlējies darbu *Suņi*, kuru gan parasti nemin Edvarta Virzas izcilāko sacerējumu skaitā, jāsāk aplinkus. 1991. gadā, kad Latvijā pārpublicēja dzejnieka isprozas krājumu *Zaļā Zemgale* (1923), kurā bija iekļauts arī minētais tēlojums, literatūrzinātnieks Ilgonis Bērsons tā ievadā akcentēja, ka krājums palicis *Straumēnu* paēnā. Tomēr latviešu isprozā tam, tāpat kā visā Virzas daiļradē, ir ne tikai īpaša

vieta, bet arī nozīme.

Novelistiskā tēlojuma *Suņi* ierosmes pirmais pamats ir dziļi personisks. Tas nav tikai Virzas kopā ar visu tautu sāpīgi un nomācoši traģiski pārdzīvotais, kad Pirmā pasaules kara laikā vācu ķeizarišķā armija 1915. gada vasaras vidū okupē Kurzemi un tūkstošiem kurzemnieku un zemgaliņu pamet savas vairāku paaudžu iekoptās mājas un pilnbriedā viļņojošās druvas. (Tieši tad ir aizsākums pirmajām lielajām latviešu bēgļu gaitām, kas lielā mērā ir sekas kara sākumā Krievijas varas iestāžu izplatītajai pretvācu propagandai, taču arī — vēl arvien sūrstošajām atmiņām par 1905. gadu Latvijas laukos. Ārpus Latvijas teritorijas nonāk vairāk nekā 800 000 bēgļu, no kuriem tuvu pie 200 000 vēlāk paliek Krievijā un Ukrainā.) Edvarta Virzas mīļākais cilvēks, viņa māte, iet bojā 1915. gada 19. jūlijā, kad, visai ģimenei jau esot nezināmajā bēgļu ceļā netālu no Iecavas, miega artērijā trāpa nejauša lode. Ģimene dodas atpakaļ, māti apglabā turpat tuvējos kapos. «Šis brīdis bija viens no vistumšākajiem dzejnieka mūžā. Viņa dzejnieka iztēle (...) šo momentu ietvēra dzejā, ienesa tanī staru svētas gaismas.» (Teodors Zeiferts) Virza viņas piemiņai velta dzejoli *Mātei*, kas pieder pie latviešu memoriālās lirikas šedevriem. Virzas *Rakstu* kārtotāja un iniciatore Anda Kubuliņa dzejoli *Mātei* pamatoti nodēvējusi par rekviēmu. «Māte dāvāja viņam [dēlam Edvartam] jūtīgu sirdi, kas spēja sajūst Mūžu un Aizmūžu ritmus, kas spēja šūpoties no prieka uz sāpēm, no sāpēm uz prieku.» — tā rakstījis Virzas radinieks dzejnieks Vitauts Ļūdēns.

Tieši Pirmā pasaules kara laikā, bet it īpaši pēc dzimto māju piespiedu pamešanas, visā nejēdzībā redzot izpostīto dzimteni, Virzas apziņā mājas un tēvzemes nozīmīgums sāk pārtapt MĀJU lielās eksistenciālās jēgas un vērtības apjautā. Šķirts no tām un sāpīgi pārdzīvodams atšķirtību no vides, kuras ļaužu ikdienas darbus un rāmi harmonisko dzīves izjūtu viņš vēlāk tēlos *Straumēnos*, Virza visā konkrētībā un šausmīgumā redz un izjūt vecās, viņam tik mīļās pasaules bojāeju — tas liekas nepieņemami, pret to viņš protestē. Virza kā laikraksta *Jaunākās Ziņas* kara korespondents publicē gan bēgļu drāmu un traģēdiju atainojumus, gan strēlnieku kauju pie Doles, Ikšķiles, Ķekavas un Slokas tēlojumus. Novelistisko tēlojumu *Suņi* pirmoreiz publicē tieši šis laikraksts 1917. gada 26. un 27. jūlijā.

Kad 1916. gadā Virzu mobilizē, viņš piesakās pulkveža Jukuma Vācieša komandētajā 5. Zemgales pulkā. Leģendārais pulkvedis viņu uzskata par galveno pulka dzejnieku. Kā liecinājis Virzas biogrāfs Jānis Lapiņš, dzejnieks pratis ciņu biedriem iedvest pārliecību, ka tieši ar savu pašaizliedzību latviešiem lemts iegūt «mūžīgas tiesības ieiet vēsturē kā brīvai tautai». Virza vairākus dzejoļus veltījis saviem kara gaitu biedriem, tomēr vispazīstamākais dzejas darbs par strēlnieku cīņām ir heroiskais dzejolis *Nakts parāde* par Zie-

Rakstnieks Edvarts Virza ap 1914. gadu.

Foto — Ansis Skariņš Rīgā. Rakstniecības un mūzikas muzeja krājums

massvētku kaujās parādīto strēlnieku varonību.

Kādēļ piesaista novelistiskie *Suņi* un krājums *Zaļā Zemgale*? Tos lasot pirmoreiz pagājušā gadsimta 80. gadu sākumā, mani savaldzināja (ja tā drīkst teikt par traģisku darbu) šī tēlojuma vizuālās konkrētības uzskatāmība, ne brīdi neatslābstošs spriegums, kura radīšanai nav izmantots neviens dialogs vai retoriski autora emocionalitātes uzliesmojumi, toties jaušama kāda balādiski apokaliptiska priekšnojauta. *Suņos* runā 1915. gada vasaras dramatisko notikumu galēji patiens un atklāts redzējums, pieļauju, pat vizionārs jautums. Gan suņu neizpratne, kad saimnieki, dodoties prom no mājām, tos pirmoreiz mūžā pamet vientulībā, gan suņu šausmas, skrienot pa tukšajiem Zemgales laukiem un mājām, gan pie krusta piesistais Jēzus vaļā atstātas baznīcas altārglezne, gan gulta ar gulētājas smaržu aromātu kādās no cilvēkiem un dzīvniekiem tukšās

mājās, gan piespiedu barošanās ar lopu maitām, gan labprātīgi palikušo veco sieviešu bezcerīgā vientulība pamestajās mājās, gan suņu instinktīvā nepatika pret visu svešo un nepazīstamo, gan visubeidzot vienīgā dzīvīpalikušā suņa absolūtās šausmas, saozot liķa smaku dzimtajās mājās — tas viss gluži fiziski, maņu sajūtās un bezapziņā viesa absolūti apokaliptisku iznīcības sajūtu.

Lasot *Zaļo Zemgali*, pilnā mērā izjūtu (tieši izjūtu, nevis sapratu), cik emocionāli briesmīga bija kurzemnieku un zemgaliņu došanās bēgļu gaitās, kādas sajūtas un bailes, kādu pamestības, neziņas un vientulības šoku pat dzīvniekiem radīja visa ierastā pēkšņā neesamība, pasaules tukšums un absurditāte. Edvarts Virza, tēlodams kādu konkrētu un savas mākslinieciskās iztēles asi pārspilgtinātu, pat hiperbolizētu ainu, isā (to uzsveru īpaši!) novelītē bija radījis emocionāli aizkustinošu priekšstatu par to, ko ne tikai cilvēkiem nozīmēja palikšana vientulībā un pamestībā, izmisīgi meklējot tuvos un pazīstamos, bet atrodot vienīgi nāvi un tukšumu. It īpaši tēlojuma otrās puses emocionālā sakāpinājuma dēļ te vietā lietot katarses jēdzienu. *Suņi* ir izteikti šķīstījošs darbs. Virzas tekstā ir Aristoteļa formulētais dusmu un līdzcietības efekts, kas rosina lasītāja dvēseli veidot cildenāku un humānāku. Ārpus *Zaļās Zemgales* ir vēl citi Virzas tēlojumi, kuros līdz pat 1916. gada februārim dzejnieks laikrakstā *Jaunākās Ziņas* konkrētos redzējumos ataino bēgļu gaitas un strēlnieku cīņas.

Suņi ir viens no kinematogrāfiskākajiem Virzas darbiem — asredzīgi jūtošs režisors no šī dzejnieka darba spētu izveidot spoži iespaidīgu vizuālu ainu kaskādi. Īpašs akcents saistāms ar *Suņu* piederību pie ekspresionisma virziena, jo ir viens no latviešu ekspresionistiskās isprozas pamatdarbiem un pieder pie šī virziena aizsākumiem mūsu literatūrā.

Tajos kādas nozīmīgas — šajā gadījumā patriarhālās — pasaules bojāejas un iznīcības tēlojums, vēstījuma nepārtraukta sakāpinātība un emocionālas bezizejas sajūta vienota ar netiešu, bet skaidri nojaušamu negativismu pret karu, pret cilvēka un dabas vienotības iznīcināšanu kara rezultātā.

Tiem, kuri pēc novelistiskā tēlojuma *Suņi* izlasīšanas jutīsies Edvarta Virzas isās prozas stila konkrētības un suģestijas savaldzināti un kuras interesē Pirmā pasaules kara bēgļu gaitu patiens un dziļi izjūsts atainojums, iesaku Virzas *Rakstu* otrajā sējumā izlasīt vēl virkni lielisku darbu. Vispirms 1915. gada vasaru *Kurzemē*, kurā detalizētā un faktoloģiskā konkrētībā parādīti tās vasaras skumjie notikumi, ļaudīm dodoties smagajās bēgļu gaitās. Tikpat nozīmīgi ir arī pārējie ekspresionistiskie tēlojumi *Lopu dvēseles*, *Kalējs* un *Melderis*. Savukārt, lasot tēlojumus *Lielupes plūdi* un *Mājas pie Lielupes*, lasītājs atminēsies *Straumēnos* lasīto, un, cerams, viņa apziņā izveidosies priekšstats par *Zaļās Zemgales*, arī *Suņu*, un *Straumēnu* ciešo kopsaistību. ■

Guna Roze

Dzīvas zivis

Stāsts

Guna Roze (1965) ir žurnāliste, rakstniece un pasākumu režisore. Tukuma Literātu apvienības vadītāja. Raksta prozu, regulāri publicējas periodikā. Dailes teātra izrādes *Ronja — laupītāja meita* (2002) dramatisējuma autore. Izdevusi stāstu krājumu *Zemenes ar pienu* (2004) un romānu *101 kilometrs — padomju kauna zona* (2015).

— Jūs esat ieradušies uz administratīvo komisiju bērnu pārkāpumu izskatīšanai. Sēdē piedalās: bāriņtiesa, probācijas dienests, domes pārstāvis, nevalstiskā organizācija, Valsts policija, pašvaldības policija, sociālais dienests un pedagogs, — šodien jau ceturto reizi kā lentē ierakstīts izskan komisijas vadītājas deklamējums uzreiz pēc «labdien, sēdieties, lūdzu», kad telpā gluži kā tvaiks iegarojis gadus divpadsmit vecs izstīdējais sienāzēns.

Savāds puika. Dzeltēniem, īsi apgrieztiem, bet nepaklausīgi spurainiem matiem. Bāls kā zem akmens didzis asns, teju caurspīdīgs. Ik pa brīdim uz vārgā kakla konvulsīvi noraušas albinēna galva. Garie pirksti ieklemējušies nedabiskā kombinācijā, kreisajai rokai, šķiet, uz palikšanu. Acis, sastapušās ar apjukumu pilsētiņas bibliotekāres sejā, ko tikko nosauca par nevalstisko organizāciju, aizkļīst sāņus un neatrod, kur paslēpties. Caurspīdīgā āda jaunaviģi piesarkst un aizkrāso vasarraibumus. Vienmēr plati smaidošā mute cenšas valdīties. Puika nodur galvu, bet idiotiskais smaidiņš sprūk pāri trīsstūrainās sejas kontūrām, acis mirkšķinās te gridā, te uz to, kuru pieteica kā nevalstisko. Atšķirībā no citiem jaunākās paaudzes likumpārkāpējiem, kas vienīgo reizi dzīvē vai regulāri nokļūst šai telpā, šim neviens neaizrādis, ka te nav istā vieta, kur smīkņāt.

«Sienāži arī dažreiz ir caurspīdīgi,» nevalstiskajai organizācijai ienāk prātā pagalam neiederīga doma. «Nez vai ir tāda īpaša — caurspīdīgo — suga?» Viņa ir redzējusi. Bet neatceras, tie bija lielie vai mazie.

— Sēdieties, lūdzu! — atkārtoti komisijas vadītāja. Aiz puikas tikpat rēgainā pietātē ietipina maza auguma mīlīga sieviņa. «Droši vien internātskolas audzinātāja,» min nevalstiskā. «Nebūs pat no vidusslāņa, bet ģērbusies gaumīgi un sakopusies galvastiesu cienīgāk nekā vairums kundzišu viņas gados šai pilsētelē. Pat šai telpā.» Viņa uzmet ničīgu skatu sievai no sociālā dienesta. Tirā bezgaumība! Oranži svitrots vilnas sarafāns ar krāsainām pērlītēm izšūtu tautisku ornamentu uz krūtažas, zem tā raiba mežģiņu blūze, caurausta sudraba pavedieniem, kājās... Tās, par laimi, zem galda. Žēl, ka galva virs tā. Tūkaini viena garuma mati nogrieztī līdz zodam. Nē, vienā sēdē pirksta tiesu

garāki, droši vien pati būs griezusi. Pāri galvai, kā ar lineālu novilkts, vismaz pusgadu ataudzis netīri sirms celiņš. Nekrāsotās acis pēti puiku. «Kogān sienāzis varētu būt sastrādājis?» prāto arī bibliotekāre, šeit — nevalstiskā organizācija. «Pieķerts pipējot? Katrā lidmašīnā ir kaut viens pasažieris, kas lido pirmo reizi. Sakāviēs ar klasesbiedriem? Dzēris?! Pat ja nogaršojis alu vai vīniņu, kurš plānprātīnš šo Dieva radību nosūtījis šurp?»

Sienāzēns atkal paceļ acis uz vienīgo cilvēku, kuru pazīst šai iebalzamētajā telpā un kas sasodītas sagādīšanās pēc sēž ap galda stūri puikam teju blakus. Ne puika zināja, ka komisijā būs bibliotekāre, kuras dēļ viņš izlasījis visas grāmatas bērnu nodaļā, ne viņa, ka galda galā sēdēs šis īpatnis no paralēlās pasaules. Nevalstiskā organizācija pagūst nolaist plakstus pirmā. «Lai ko viņš būtu sagrēkojies, es nedrīkstu kļūt personiska. Nedrīkstu ļaut noprast, ka pie manis varēs meklēt glābiņu.»

Abi tikās vēl šodien. Nupat — nepilnu stundu pirms sēdes, kad viņa ar tikko nopirkto eklēru kārpu rokās devās uz garāžām pēc auto, jo sazinātos beigsies komisija, bet lidostā jāsaņem meita pēc skolēnu koku salidojuma Austrijā. Tās pādsmit minūtes pēc sēdes no sociālā dienesta mājas līdz garāžai var būt izšķirīgas starp «mamma mani sagaida» vai «mamma atkal nokavēja», bet eklēri — bezmēra atšķirība starp «mamma nenokavēja» un «sagaida».

Nebūtu to putnu, viņa Anduli nepamanītu. Neviens viņu aiz laba prāta nepamana. Vispirms viņa noskatījās, kā no mājām aizmucis labi kopts suns sprīņģē siltā peļķē un ķer uz mēles pēdējās lietās lāses. Suns lēca arvien augstāk un augstāk, it kā tur, augšā, pilienu būtu atlikām, vajag tikai aizsniegt. Varbūt vietējā radio jau ir izsludināta suņa meklēšana ar pārmetošo «iespējams, nozagts» beigās. Bet ne-e! Jūsu mīlulis aizmucis, lai beidzot ķertu lietu uz mēles, nevis rātņi ietu pie kājas, kā suņu skolā iemācīts un saimniekiem labpatīk. Viņa paraudzījās augšup. Tur — debesis — saule jau atkal bija izlauzies starp mākoņiem un pašķīra ceļu lidmašīnai. Tā kustējās tik lēni un tik augstu kā plaukstā paņemamas ilgas. Viņa laikam pat pastiepa roku kā bērniņā, šķērsojot lidmašīnai ceļu. Nekas nebija mainījies. Tā atkal izslidēja cauri plaukstai, starp pirkstiem atstādama vien garu baltu ceļu.

Putnēns — strazdulēns laikam — droši vien iecīpstējās, vai gan citādi viņa paskatītos lejup. Melnā radība tīstījās zem ceriņkrūma pie pieturas. Droši vien pacelties spārnos mēģinājis jau neskaitāmas reizes. Mazais likās tik pārguris, ka to mierīgi varētu paņemt plaukstā un aiznest. «Vismaz prom no kaķiem, tie droši vien jau slienājas no visiem stūriem. Varbūt pat aiznest mājās? Bērnam būs prieks. Varbūt mums pa abām izdodas saārstēt,» — šī doma uzmundrināja. Viņa bija lasījusi, ka katrai dzīvai būtnei dienā vajag vismaz trīsdesmit citas dzīves būtnes fizisku pieskārienu. Kas nav radis mīļuma, tas sit vai atļauj, lai sit —

Ka tikai sociālais dienests neiesmietos! Viņas smieklī atgādina blēšanu

arī sitieni skaitoties. Viņa šim putnu bērnam dos vienu dienas devu. Tūlīt. Un spēra soli uz ceriņkrūma pusi. Gaiss visapkārt nomutuļoja draudīgā kustībā, un atskanēja nikni «krā, krāāā!». Vārnu, kraukļu vai kovārņu — kurš gan viņus atšķir — tai ceriņkrūmā un kokos līdzās bija simtiem, visi gatavi mesties virsū. Pārdesmit spārnu pāru nošvīkstēja tieši virs galvas, pārdesmit gar kājām, plūnījot svārkū malu gar somiņu un eklēru kārpu. Pārējā armija, skaļi klaigājot, nepārprotami pavēlēja lasīties prom, iekams nav saņemta desmit dienu norma uzreiz.

— Labi jau labi! — viņa pacēla rokas un atmuguriski kāpās atpakaļ uz trotuāra. Vienā mirkli iestājās klusums, tikai viens izmucīts putnēns klunkurēja zālē zem krūma. — Tad redz, kāpēc kaķi jūsu vārnulēnu vēl nav notiesājuši! — viņa skaļi noteica.

— Mani arī nelaida klāt, — no pieturas atskanēja pazīstama balss. — Labdien, jūs šodien ļoti labi izskatāties! — Andulis, kā vienmēr, bija smalki pieklājīgs. — Drikt, es paturēšu jūsu somiņu?

— Andul, tu taču esi zēns! — uz lūgumu patūrēt somiņu viņa vienmēr atbildēja ar vienu un to pašu frāzi.

— Bet man patīk. Tikai drusiņ, vienu minūti. Nu, lūdzu! — viņš smaidīja savu nesaprotamo smaidu. Tādu — gluži vai mākslīgu, un lūpu kaktiņos, kā vienmēr, krājās siekalas. Reizēm tās bija sažuvušas, bet biežāk miklas un stāipīgas. Žesti teatrāli kā mēmajā kino. Tagad plaukstas, saliktas lūgšanā, izmisīgi kratījās. Un somiņa ierasti nonāca zēna rokās. Sūpojot to gar sānu, Andulis stāigāja pa pieturu turp un atpakaļ — gluži kā mazas meitenes, kad tās spēlē lielas dāmas. Tad apstājās, uz mirkli piespieda somiņu pie sirds un sniedza to bibliotekārei. Mākslīgās ādas rokturos kādu brīdi turējās abi.

— Drikt kūciņu?

— Nē, Andul, es tās apsolīju kādam citam.

— Nu labi. Drikt, es šovakar atnākšu uz bibliotēku? — viņš staroja tik un tā.

— Protams. Nāc vien!

Andulis atlaida somiņu. Viņas roka pastiepās noglaudīt suni, bet suns bija prom. Saujā paņemamas ilgas arī. Vienu mākoņa maliņu ar otru savienoja tieva, balta svītriņa.

— Tētis, — arī Andulis raudzījās debesis.

«Tātad miris,» viņa iztulkoja.

Viņa pagriež galvu uz loga pusi, kur garā galda otrā galā komisijas vadītāja ar pāris automātiskām kustībām iefokusē nepilngadīgā lietu ideālajā attālumā no brillēm, nokrekšķina un turpina labi nostādītā, mazliet spalģā balsi:

— Šā gada otrajā augustā nepilngadīgais Andulis Rumjancevs, huligānisku motīvu vadīts un ignorējot vispārpieņemtās uzvedības normas, pilsētas lielveikalā ar divlitru kolas pudeli sita pa akvāriju ar dzīvām zivīm un pret pārdevēju, kas viņu aizturēja, lietoja rupjus vārdus — «bļaģ», «nahuj» un citus —, tādējādi aizvainojot pārdevējas pašcieņu. Tā bija, Anduli?

— Jā, tā bija, jūs tikko lietojāt rupjus vārdus. Man nepatīk, ka omīte dzird un vislabākā bibliotekāre pasaulē, — Andulis ļoti pieklājīgi atbild mazas meitenes, nē, drīzāk nedabiskas orientācijas vīrieša balsi un izteiksmīgiem žestiem pamāj vispirms ar kreiso roku uz sieviņu sev līdzās, tad ar labo uz nevalstiskās organizācijas pārstāvi komisijā.

«Nu gan! Kas tevi aiz mēles raustīja?!» — bērnu nodaļas bibliotekāre ieskatās puikam acīs. Viņš nolasa pārmetumu burts burtā un atkal nosarkst. «Bet kas par grāciju, zeme atveries! Tas zēns varētu būt baletdejojātis — Rumjancevs Trešais, lielāku jau mums nemaz nav bijis. Ja ne tie savilkte pirksti... Lai gan tieši tie šo scēnu vērtā tādā mākslas pilnībā, kādu neviens baletmeistars neiestudētu un neviens premjers neatkārtotu.»

— Te tev, Anduli, nav ne bibliotēka, ne māja, — komisijas vadītāja uzkarina brilles degungalam un skatās pāri galdam. — Es tev jautāju, vai tā bija? Vai tu, — viņa īpaši uzsver šo vārdu, — lielveikalā siti pa akvāriju? Vai tā bija?

— Atvainošanās, tā bija, — teju vienā vārdā puika izrunā laikam tak omītes iemācīto frāzi un, kā aizstāvību lūdzot, atkal paskatās uz nevalstisko organizāciju. Viņa — uz pārējiem kolēģiem, bet ko nu vairs: ja policijā ir iesniegums, jāizskata.

— Cik tev gadu? — jautā sociālais dienests.

«Lietā taču ir ierakstīts. Atceries, kā pati iztaisies, kad kāds pajautā tavu vecumu. Tā, it kā savos četrdesmit izskatītos uz trīsdesmit, nevis piecdesmit.»

— Septembrī būs sešpadsmit.

«Eiro četrdesmit. Tikai eiro četrdesmit maksā matu krāsa, un, ja pati vīrs sev nogriezt krēpes, var arī saknēs iezieķēt. Ja Anduļa omīte var, var arī šī. Nez, vīrs ar viņu guļ? Vai vīri guļ ar tādām? Kā šiem tas notiek? Tumsā un no aizmugures? Cik bieži? Nē — cik reti?»

Nevalstiskā organizācija piever acis un dziļi ievilk gaisu, atceroties sava vīra sviedru aromu, kas uzbudinājumā smaržo pēc gaišā alus. Arī šorīt. Viņam patīk milēties no rītiem, riskējot, ka nokavēs darbu. Nāsis paplešas vēlreiz, un policists rūpjpilni steidz atvērt logu. Pa to brīdi ir runājusi omīte.

— ... brīnums, ka māsiņa vesela, Andulis viņai pielipis kā mazais dadzītis. Tēvs cietumā, mamma alkoholiķe, kam viņus vajag?

— Nē, omīt! Mans tētis debesis zīmē stripiņas.

— Neņemiet par pilnu, — omīte atvainojas. — Puika iedomājies, ka tētis ir lidotājs. Visi jau zina, ka viņš ir dumjš. Puikas arī nesauc ārā citādi kā vien: «Andul, nāc šurp, dabūsi taisno!»

— Omīt, es neesmu dumjš! — Andulim stipri raustās galva.

— Viņš jau piedzima tāds — viss ķermenītis savilkts, — omīte turpina taisnoties.

— Kurā klasē tu mācies? — tā jau ir bāriņtiesa.

— Sestajā, — Andulis atbild. — Kas bija pirmais, augs vai sēkla? Kurš zina?

«Ka tikai sociālais dienests neiesmietos! Viņas smieklī atgādina blēšanu. Varbūt tad, kad uztrau-

Uz kādu brīdi vienatnē aizmirstu, ka piederu pie slepenas tautas. Tas arī loģiski, vienatnē nav īpaši jāslēpjas, ja nu vienīgi no kāda tīri sava, tīri privāta netikuma

savu piederību un noliegt jebko, kas ir pretrunā ar izdzīvošanu. Tas tāpēc, ka latviešiem dievi slepeni un Jēzus pats to zina.

Cītiem tas nav atļauts, latvieši ir vienīgi visā pasaulē, kuri drīkst būt slepeni, tāpat kā vienīgi amerikāņi drīkst būt pilnīgi atvērti visur, visās vietās, vienīgi angļi var atļauties smieties par sevi, vienīgi krieviem drīkst būt divas dvēseles, un vienīgi žīdiem Dieva Dēls ir savējais froindiņš.

Bet tur, ellē, preti nāk man Roberts Fišers, garākājainais tīnis, maīta riktīgs un amerikānis, saka: nāc, uzspēlēsim!

Kas viņam, pasaules čempionam, ka es nemāku spēlēt šahu? Un — kas man? Iešu ar', mierīgi. Labāk spēlēt šahu, ne jau nu sēsties blakus Merilinam Mensonam, kas ēd savas ribas.

Sēžu, kur sēdējis — nekas nenāk galvā — tāpat vien, niekojos, lūru ārā pa logu, bet tur nekas nenotiek — telpa, telpa, telpa, pārbrauktuve, telpa, bezsvara stāvoklis, telpa... un atkal telpa, blakus ar tādu pašu ātrumu izplatās gaismas stars: ne atpaliek, ne aizskrien priekšā.

Un tad piepeši kaut kas notiek!

Kretīns ar visu viņu pieceļas un aiziet prom. Vai nu kāps ārā, vai ies uz citu vagonu parunāt. Bet es piepeši varu sākt domāt. Mani pārņem svētbijīgs miers, un jūtu, ka esmu zaimojis, un jūtu, ka man jāpalūdz piedošana, un jūtu, ka esmu latvietis un tāpēc — puika, ka tik turies...

Iedotu kāds man šobrīd linijšauteni, es ietu Ziemassvētku kaujā.

Pieietu, pateiktu Staļinam: «Tu, ūsainais gruzīnu svoloč, liec tu mūs mierā, kā mēs tevi liekam, un beigta balle!»

Aizietu tūlīt pat uz Saeimu un pajautātu: «Veči, nu ko jūs darāt?... Ja kaut ko sola, tad... vai jums mamma nemācīja?... Tad nesoliet, ja nav droši zināms, ka Būs... Tas taču tik elementāri, jūs, Vatsonu kompānija!

Paskatieties ārā pa logu: re, piesnidzis lauks, re, smagais piebraucis pie noliktavas, krauj ārā un iekšā, re, lido sešas vārnas, re, divi džeki un viena skuķene stumj velosipēdu, un katram aliņš, re, slapjdraņķis list, re, stacija paskrien garām... Re, Sudrabkalns, pa pusei dendijs, pa pusei komisārs, ārā stāv un dzejo.

Un milzīgs kapulauks plešas tālumā, zibsnī svecītes, un pieminekļi pagriež galvas uz mūsu pusi, krusti noslid sānis, uzburbst zeme, paceļas zārks, veras vāks, un no turienes stiepjas rokas: «Kāpēc tu mūs aizmirsi, dēliņ?»

Mirušie lēni jo lēni, stiepjot kaulus, iekāpj vilcienā šajā stacijā.

Vai tad nav elementāri?»

Nu kāpēc man ir jāmelo, es domāju, nu kāpēc es esmu tāds sviests? Nu kāpēc man jāizliekas stulbākam, nekā esmu?

Uz kādu brīdi vienatnē aizmirstu, ka piederu pie slepenas tautas. Tas arī loģiski, vienatnē nav īpaši jāslēpjas, ja nu vienīgi no kāda tīri sava, tīri privāta netikuma, tfu, kakas, netikuma tāda, bet

tas nekad neattiecas uz piederību pie tautas — jo latvietim ir Dieva tiesības būt Slepnam.

Vilciens sāk nomest gaitu. Laikam stacija, štrunta pārbrauktuves dēļ neviens nesaspringtu palēnināt gaitu uz priekšu, uz Daugavpili. Bet tā tas ir: ja nesamelo, tad uz priekšu tikt nevar...

— Marija... jūs esat mamma?

Jums nav pārāk daudz naudas. Man arī nav tik daudz, lai varētu nemelot. Dodiet man vienu lēto vīnu, es izstāstīšu anekdoti par mammu.

Smieklīgi nebūs, bet nevar jau melot un gribēt, lai būtu smieklīgi, bēdīgi vai, teiksim, «kaut kā». Būs — nu tā, kā nekā. Toties būs viens vīns — ķīmija, no kura elementāri ceļas gan smieklī, gan bēdas, gan — ko vien vēlaties, tas arī būs. Un finālā sanāk, ka nekas netiks zaudēts.

Nu mēs stāvam stacijā. Nosaukums «TRR. RASASĀ».

Stāv nestabils stacijas dežurants, kad pagriežas — viņam nav vienas acs, vien plēvains pelnu sabiezējums ādas vietā, un viņa mehāniskā roka vērē karodziņu: «Salej! Es tūlīt nāks!»

Divi briļļaini kungi skūpstās un raud. Asinis plūst pār vaigu kauliem. Zaļi pelēkas putas uz lūpām.

Tantiņa no dziļajiem laukiem dejo tā, ka acis neredz aiz vaigu pampuma — piens un asinis. Pārītis vidusskolnieku griež viens otru ar nažiem, bet neko nejūt zem vispārējas narkozes. Blondā meitene tupstas, laikam čurās. Ar galvu, kas karājas pāri perona malai, guļ nolūzis virsleitnants.

Bērni miruši, jo nedzimuši.

Fišers sajuka prātā, Niče tāpat. Junga tagad dzīvo neapziņā. Jēzus vienīgais piecēlās trešajā dienā un aizgāja prom pa taisno pāri laukam, bet tukšo pudeli ielidināja krūmos, vēl tagad tā izgaro ļergas maigo aromātu.

Un kopš tā laika ir liels, liels pārtraukums. Visi brauc vilcienā, neviens nevar padomāt, var tikai skatīties pa logu — kā tur notiek, kas tur nenotiek, kam tur vajadzētu notikt —, bet domas nav nevienas...

Nē, ne tā, ka pilnīga pārbrauktuve, bet — nav, ar ko parunāt.

Un kam ar mani būtu jārunā? Vai gan es neesmu braucienā kā visi, no vietas uz vietu, no kaut kurienes uz Daugavpili, kuras arī nav nekur, un vai manas mājas nelido izplatījumā, un vai mans darbs nav ēterā? Un vai gan es neesmu pretīgs zirneklis savā kaktā, kas ķer pats savus draņķa tikumus, jo pēc formulas it kā ar sevis sakārtošanu esot jāsāk, bet kārtošana neiet nekādā galā, kamēr neesmu galā, kamēr braucu pie Junga, kur pasaule ir haoss uz arhetipu sliedēm un Ničes ērgļa čūsku aiz muguras vēl piedevām... Vai gan es neesmu zirneklis fišers, vai neesmu zirneklis niče, un vai gan es neesmu zirneklis jungs, vai neesmu trīskrustu zirneklis no brīnumbērna, pravieša un neatmiņas analītiķa?

Tā, tagad uztraukumā nokrita lodene, aizriboja zem beņķiem, vai nav vienalga, vienalga es rakstu

Ilustrācija — Ernests Kļaviņš

ar pirkstu uz koka sēdekļa starp kājām.

Pa tam lāgam kretīns ar visu savu vīnu, kompānijas citur neatradis, jo vilciens pilns miroņiem, tie tukši veras sev priekšā, bezacaini — jā, vecais vīna dārza apzadzējs nāk atpakaļ un tagad piesēžas man blakus. Nu, un paldies Dievam! Ja viņš mestos vēlreiz uzmākties kundzītei, man būtu jāiesaistās pretīgā zirnekļu spēlītē. Ķirzakas kostos, miroņi noskatītos.

Tagad spēlīte pati atnāca ciemos, kā kādreiz bērniņā.

— Ko tu baksti ar pirkstu to beņķi? — kretīns man prasa. — Vai tev par to maksā?

— Sūdīgi, bet maksā, — es saku un obligāti piebilstu, — citiem maksā vēl mazāk, tāpēc es nevaru neko brēkt! Viss pasaulē vērtējams salīdzinājumos: stacija pret lauku, vilciens pret debesīm, mamma pret neapziņu.

— Tev i' gluki, ja? — viņš prasa. — Man a' kādreiz mellais vīrs nāk pakaļ pa ielu... pa trepēm... — un viņš ierij savu ķīmiju. — Kā tevi sauc? — viņš prasa. Un pirmais nosauc sevi: — Es es' u Roberts.

— Karls Gustavs, — saku. Kas man ko nesamelot. Un kāda jēga vispār nesamelot? Vilciens no vietas uz vietu, ļaudis no vietas uz vietu, un, ja

nopietni, tad neviens jau otrā nemaz neklausās — tikai sevi. Tad kāpēc, vells parāvis, nesamelot!?

Tavas problēmas nav manas problēmas, un manas problēmas nav tavas problēmas. Es esmu pasažieris, tu esi kretīns, es esmu vecs, tu esi jauns, es esmu vīrietis, tu esi sieviete, es esmu baltais, tu esi zilais, es esmu ēters, tu esi ķīmija, mums nu nekādi nevar būt vienas un tās pašas problēmas. Ja nu vienīgi braucam vienā vilcienā no vienas vietas uz Daugavpili. Lēni pa eju starp soliem nāk Melnais Vīrs.

Viņa acis mirdz ārprāts. Viņš droši vien ir psihopāts un varētu kādam nogriezt roku, izdurt acis, nu un kas? Pēc tam atkal būs tikpat garlaicīgi kā iepriekš!

Miroņi visi vienlaikus pagriež galvas, it kā spētu skatīties ārā pa logu. Salkana smaka izplūst uz visām pusēm.

Un tad notiek tā, ka kundzīte pati pieceļas, atskatās uz miroņiem, atmet ar roku, sak, ko jūs tur rosāties, ko klistat pa virszemi, pastarā diena taču pienāks ne šodien, un nāk, apsēžas pie mums — tā tik vēl trūka... Un viņa saka:

— Labdien, mani sauc Marija, sametās garš laiks, sadomāju: nākšu bariņā.

Uldis Bērziņš

Idilles

Uldis Bērziņš (1944) — viens no ievērojamākajiem mūsdienu latviešu dzejniekiem un atdzejotājiem. Dzeju publicē kopš 1963. gada. Izdoti astoņi oriģināldzejas krājumi, kā arī atdzejas grāmatas un izlases. **Saņēmis Baltijas Asamblejas balvu literatūrā (1995), Triju Zvaigžņu ordeni (1995) un Spīdolas balvu (2000). Ieguvis Latvijas Literatūras gada balvu (2005, 2009, 2015). 2009. gadā saņēmis Dzejas dienu balvu.**

***

Sit, lai sāku runāt, eņģel Gabriēl,
Sit ar labo spārnu, tad ar kreiso vēl,

Ka es spētu saprast, ko man prasa Dies,
Sit ar labo spārnu, ai, kā pleci niez, —

Sit ar kreiso spārnu, to es gribu spēt, —
Dzirst ar vasku ausis, klust, bet neklusēt.

Ilģi. Idille

Mēs, ilģi, te atstāti, lai ilgtum. Lauki, ēkas uz mums turas. Ceļš rib pāri. Puķes zied, mēs pastām no lejas, no saknes: jā, aprīlis, tad maijs! Drīz būkšēs plūmes, tad āboli.

Rok Rokpelnis. Tā, lēnā garā lai fonētika drūp. Jau kuņģi vasaru tās ielas atmatā. Valoda ilgi gaida, nenāk trolejbuss. Kurp steigties, tāpat esam visur.

Mēļo ganes: re, cik tur brangi zied! Pusgadsimtu pēc kaŗa, nē, vairāk! Tur esot viens palicis, vai vācietis, vai krievs.

Ziņģi. Idille

Kā saauguši ziņģi mūsu mežos! Pilns — no Nere-tas līdz Bokleniekiem; gar leišmalu ka biezs. Un tur augšā, kreisā pusē, tur aiz Usmas; gar abām Engurēm; no Ugāles līdz jūrāi — gar Užavu, gar Irbi, pat i Lūžņaspurvā. Dzied, dzidzina un tva-no, vakarā tad smaržu pilna migla, saldi metas, nu — nelabi!

Vēl viena lieta: naktī daudzi iet staigāt. Tiešām, klaiņo! Bariem vai sikās grupiņās, siksakņu zā-baciņos vai basi. Ir pamanīti pie Ventspils, Popē, Dundagā — un Jēkabpilī. Dzied, peldas Ventā — un Daugavā.

Dzied putnu vietā. Putnu riti aizrituši, rikles cauras — ligzda prasa laiku. Ziņģu naktis klāt!

Naktī tu pamodies un meklē: nupat bija! Kā no sapņa iznest — nav atbildes! Tak tepat bija. Ja prastu fotografēt! Ja prastu rakstīt scenārijus. Kad pastāsti, tev netic, būšot izdomāts.

Kā teikusi tais vasars Skaistlauk kdze, kapteinis Smilškalns u. c. te kaimiņos: kaŗa tak nebūs, kad vēl ziņģi zied.

Piezīmes no Padebešu paviljona

Šaura tu, pasaul, kā meitenes delna, mākoņi aul no sauļa pie melna, pa šauru taku steidz tušas ota, debess te blakus, kur valoda dota, vai rau-dat, vai smīnat, man nav jābēdā, visa Ķīna man kumeļa pēdā.

Inārai Ķemerei: nupat tak zināju labāk

Tie bij īsi, isti vārdi, kur tad pierakstīju tos es? Nē, tik balta tukša lapa, tagad glupi izteikšos es: nāk, jau piemin visu sapni, neapstājas, gaŗām nones; balta balta tukša lapa, četras gaŗas baltas rozes.

Atceros tuksneša Dārzus

I

Māci mani, Fatma! Vēlreiz sapnī nāc, māci, kundze, mani, ka man lēnīgs prāts, tak lai esmu spītīgs, tā kā bij tavs vīrs; skaties, kundze — abām delnām esmu tīrs. Fatma, ber man vārdus delnās abējās! (Fatmai dāsna delnas — abas labējās.)

II

Sūtīs Savu vārdu, kaut man kurla auss, kaut man balta lapa, skaļi lasīt ļaus. Nemeklēšu ēnu — lai man iekoŗ gaiss; viss, kas rakstīts lapās, vienā vārdā: aiz! Kāda karsta diena! Jā, var gadīties, ka tepat aiz stūŗa gaida mani Dies.

Abi basi. Idille

Meitene rasā skrien
Nupat kājiņa klupa
Bullis tak jāpārsien!
Ak, es glupa! es glupa

Meitene ganos iet
Rasa pret rudeni salta
Igauniski tā dzied
Kad asaras jānovalda

Saimnieks pār laidaru nāk
Soli tik platu cik basu
Dūšīgie pirksti māk
Saskaitīt šķindam rasu

Viņš meitenei roku dod
Un latviski labritu vēlē
Un tūliņ bildina to
Neveiklā igauņu mēlē

Un viņa tam skatienu dāvā
Cik domīga viņa smaida
Pērnā frizētavā
Draudzene viņu gaida

***

Kalendārs mani saudz
Vai es Uga, vai Uģis

Un mani nesatrauc
Ka mūžībā neved bruģis

Jūrā mūs visus sauc
Vai tu puika, vai skuķis

Dzīvē iespēju daudz:
Uz Roņusalu iet kuģis

Mellu muti

Es zinu, citi puikas arī zin to pļavu, kur darba laikā plikas nāk sauļoties — vēl nebij it neviēnas? Pagaidīsim; mēs eglēs paliksim — jūs ejiet mellenēs! Pēc Pēteriem ne lakstīgalas dzird, ne dzeguzītes — ne pakaļ dziedās kāds, ne kūkos, mēms i puika, skatiens pie zemes; šāvāt bran-gu briedi un trāpījāt, nu vēri kluss un skuķā abas acis: smejiēt mellenēs! Es zinu, citi puikas arī zin, — jau skrošuvasara uz galu; šoruden būsim lieli, kas netic vēl, tad dejiēt mellenēs!

Milici Vili, meŗsargs Andronkul un baraviku Juri: tak izgulējāties? Klimst Gaujmalā un klaigā aktieri, svin kaut ko nākam, varbūt jau Sezonu? Ja riklē duka, ejiet liksmot līdz; tie nenodos. Ja paliek kannā kandŗa, lejiēt mellenēs.

Pascua de Navidad. Un Idilio

Tai pašā vietā paliec
Vai Visumu vāz, vai saliec

Neredz, kaut acis samiedz
Cik debesis vina saliets

Tuvu, kur putni klaigā
Ieraugi Āfriku vaigā

Āfrika jautra kā kāzās
Debesis putnu krāsās

25. XII. 2016.

Jānis Vādons

Nomoda plaisas

Jānis Vādons (1979) ir latviešu dzejnieks un tulkotājs, lektors Ventspils Augstskolā. Pirmais dzejoļu krājums *Virve* (2011) nominēts Latvijas Literatūras gada balvai kategorijā *Spilgtākā debija*, bet 2013. gadā izdots otrais krājums *Pagaidām iesāpās elpa*.

/
visam ir nozīme: kā vakardienas pārrūgusi mīkla
staipīgā un stīvā miesa, tējas biežumi,
nakts piederumi, kam jāpaspēj nozust šūplādē,
veļas striķu ēnas, no kurām kaimiņiene
notrauš miglas bārkstis, izkārdama raibus ēr-
mus.

bērni arvien biežāk jautā par manām
trīcošajām rokām un tad nozūd aiz durvīm
zaudēt savas pirmās kaujas.
kad nāku no krāsns, acis ir apsarkušas dūmos,
bet mūsu rokas aizķeras viena aiz otras,
un mēs pakritam, vispirms noglāstot brūču vie-
tas,

brāzmu izkaisītās grumbas. tad es gribu runāt.
valoda ir pauguraina un nepastāvīga,
reizēm masta galā, reizēm cieta un mūžīga
dūn kā zemes kankāļi, kas veļas pāri lemesim.
bet manai nopietnībai tu nenotīci pat tad,
kad melšu par Haidna un Baha nemirstību.
uz brīdi mēs mēģinām novērst domas,
uzsaukdami bērnu nepieklājīgajām izklaidēm.
uz brīdi mūsu skatiens pievēršas debesīm aiz
loga,

kur ziema ir pienākusi pārāk vēlu
un čamdās ap mājas pakšiem ar maigu stīrnas
purnu.
«vajadzētu kaut ko pagatavot!» tu saki,
un roka izpeld man cauri kā ēnai.

/
vijoles apsnieg
silueti kas mums tuvojas ieveido
sienas un sejas un skaņas
kuras vēlāk spēlē baznīcu torņos

ēnas iestrēgušas starp stīgām
un rīts tās izmanto tāpat kā laiku
kas tumsai aizņemts uz parāda

afišu stabi joprojām atzist to vārdus
slava atver ievērojamu aristokrātu durvis
un augumi kas piesienas no krēsliem
cenšas tās locīt un burzīt
pārveidot mūziku elpas ķermenī
nopurināt tālo palso atspulgu uz zemes

uguns pirkstos apdzies
izrādās mēs dzirdējam un zvaigznes
bija atņēmušas mums varu
atdarināt pašiem sevi
izrādās neskaidri atceroties sapni
mēs nomoda plaisu bijām piepildījuši
ar svārstīgumu un lietu pārkārtojumiem
meklējot piederību bijām metušies auļos
viena skatiena tukšumā

kamēr tā pati skaņa mūs pārveido
kā vīli atraudama robežu vaļā

/
es tomēr varu neatsaukties —
aizkars apsedz visu
un pati roka ir tukša
dažas ķermenī pazaudējušas atbalsis
aizspindz pār zemi
un visbeidzot apvārsni iekrīt
noslid kā dvielis no atzveltnes

sadauzītā kamera ceļmalā
atblāzmo vārgu gaismu
viss ir pastarpināts —
atmiņu nedrošās sienas
mātes seja pirms vārda

pilnīgi viens — tā uz brīdi
laimīgs apmānu sevi
nеспēdams izvēlēties vienu
starp caurspīdīgajiem krēsliem
baltā istaba aizmirsusi par dzīvību
un priekšmeti satumst akmeņos
ap kuriem pa brīdim zib ēnas
dažos caur logu krītošos staros
noturējušās klātbūtnes šajā pusē

sirms vecis otrpus sienai
aizskrien ar pūķi vējā
notrīs plaksti kā vāciņš
pār virtuvē burbuļojošo nāvi

/
Richard Diebenkorn. Untitled #34, 1981

es esmu izgājis uz tās pašas
robežas un to pašu robežu nesu sev līdz.

tevi joprojām neredzu vai nepazīstu — tumšzilā
akvareli
pendele šūpo valodas locekļu ēnas.

padosimies un aprimsim, kamēr rudens
attin melu šķidrauta lodes.

kāda pārgalvība domāt par laiku un telpu,
tomēr mēle izdveš: tu esi.

skaņa apraujas, ilgi un mierīgi šūpojas gaiss,

kāds pieliek punktu un papīru plēš.

jebšu mēs, abpus nostājušies, nezinām,
ko spēj durvis, kas iečikstas bez eņģēm.

/
sen domāju kā tu skaties uz citiem
pamalē aiz paugura sākas putni un gaisma
krastā klaiņo laivas ar mirušām zivīm
bet tu esi tikusi tālāk
aizvērtā un nogurusi pārskrējusi strēles otrajā
pusē
un kādam ir tevi jāaizsniedz vai vismaz jānosar-
gā
pie vārtrūmju melnajām piedurknēm
ar rokām kā stikla lauskām izvilkām no moko-
šas nakts

kamēr logi vēl gaiši tu iznāc no studijas
«būs grūti. jums vairāk pietāvētu rudens» viņš
bija teicis
un tu noslēpusi seju vēro ēnas kas tevi iekāro
tu pamani gudrgalvjus ar bērnu aplaizītām se-
jām
tu nejauši ieraugi mani kā es svaidos gultā
sapņodams tavas piesarkušās acis
tu novelc kleitu ziedi nokrīt un mirdzums no
blāvā atspulga
lēnām iesniedzās tevī

vakarpusē tu sēdi uz palodzes
pār pelēko apkailušo tīreli kāds atgriežas mājās
«varētu uzrakstīt dziesmu un dziedāt» tu saki
tad ievērojami pārgriezto ķiploku uz galda
un grāmatas kuras trokšņainu svinību vietā
mums vēlējuši draugi
tu apgulies gultā kopā ar dziestošo gaismu
un vēl tikai brīdi es tevi neturu steidzies

/
un tik tālu esam. ceļojumu nemieru nomainījusi
recepšu grāmatu kaudze, bet dienas plānus
izjauc klaiņojumi atmiņu tīreļos ar pieticīga
augstuma skatu torņiem. māja apaugusi ar
lepnām piebūvēm, sapņu labirintiem, caur
kuriem vest plāpīgus odu teicējus un mīlā-
kos, novakarēs uz terases pielaidīgi ļaujot
alkām rāpties pār plecu. nosviduši atmos-
tamies naktī. istaba spīguļo kā nozaudēta
pilsēta, kurā reizēm ieklist atblāzmas no dār-
gumu meklētāju lukturišiem. pagātne izgāž
gar sienām sagumušos grāmatu plauktus
un iaved bērnus, kas apbrīnas pilnām acīm
sēžas aiz maziem spēļu galdiem tāpat kā to-
reiz, kad tos noslēpām tumšajos stūros. mēs
paļāvāmies, ka mīlestības klusumu tie iepazīs
pāršķirto lappušu skaņā vai pieres grumbās
uzminēs smaīda grimasi. neuzticīgi vērojām
pasauli, kas ieauga viņu miesā. pirms pus-
nakts apsedzām sikos, miegāinos augumus
un tad ilgi stāvējām, pavērsuši plaukstas

mēnessgaismā. no tālienes tuvojās zaudēju-
ma ziņa, un mēs domājām par grāmatām, ar
kurām vēl vajadzētu apgādāties, lai izlasītu
mūsu palikšanu, lai pārliecinātos par pamat-
iemaņām gramatikā, kas ir ilgāka par valodu.
bet tagad — ko mums atvēl aiza tur, aiz mel-
no mākoņu viļņiem? kā sarunāties ar laiku?
hroniku turētāju pergamentiem tas saglabās
vienīgi intonāciju un dažus izkropļotus vaib-
stus ar slavas ēnu, kas smaga uzguls nākot-
nes pilsoņu krūtīm.

bērni atmostas, un mēs vedam tos prom no
visa. uz brīdi gaismas peldēs nojaušam, ka
vienmēr būsim un tiksimies te, iegarenajās
iedobēs, kad kalts, iešķēlis plaisu, mūs medī
kā putns zivi.

lēnām tinamies atpakaļ brūkošās miesas mūros.
pusdienās izsmalcināta zivs akla noraugās
baltajā kāpā aiz jūras.

/
ejot pa ielu pēkšņi atgriežas vakarnakts sapnis —
debesis kur pār eglēm aizpeld foreles un dūņ-
zivis
spoguļpelēkos mežu mūros
visu sapratuši mēmi silueti

telpā nojaušama pretestība kā mirkli pirms lū-
zuma
locekļi vēl mātās skrāpēt ar zvēra nagiem
vai satvert kaušanai nazi
un veldzējums — tas ko pie uguns ūjini piesauc
nojautis akmeni vai lietus lāsē

kā telēns ar pienu uz lūpām
esi nolikts ainavas centrā bet pirmatnīgums
ir zaudēts — vējš aiziedams nočab burtu smilgās
un ciltsbrāļi iaved cirku
solidami priekšnesumus ar velnu

tu darbojies citiem līdzī
iemācijies toņus un gammas tu tiec galā ar balto
tu ej pa šo ielu tepat ir tavs mitekklis
ar melnām suņa ķepām pār sliekšni
tepat sieviete kura apgulies pie tevis
un pērtiķis kas gramatiku neapguvis
joprojām veido sev pirmo pieminekli

tepat ir durvis aiz kurām no tevis gaidis vārdus
un viņi sagums un gražosies
izdzirdējuši ka der vienīgi tukšums
ka arī viņi neuzkāps augstāk par vientulību
un mērojuši to pašu ielu drosmīgām rokām nak-
tis
viņi ēdis karsto augumu blakus
un mostoties arēnas rēkoņā
padosies un kā kauna traipu
rūpīgi noberzīs sapni no savas sejas

Alisa Konrana

Laime

Piedāvājam šigada Dzejas dienās Rīgā notikušās starptautiskās atdzejas darbnīcas laikā tapušos dzejoļus. Alisa Konrana (*Alys Conran*) ir no Velsas. Viņa dzejo, raksta prozu un tulko, kā arī pasniedz radošās rakstības kursu universitātē. Dzejnieks, mākslinieks, kritiķis Raiens van Vinkls (*Ryan Van Winkle*) dzīvo Edinburgā. Rīss Trimbls (*Rhys Trimble*) ir Velsā dzīvojošs dzejnieks, izdevējs un skatuves mākslinieks, kuru interesē multilingvālā, telepiskā un procesuālā dzeja, 12 dzejas krājumu autors.

Alisa Konrana

Aptaujas mērķis ir noskaidrot, kāda ir vecu cilvēku labsajūta. Lūdzu, atbildiet uz jautājumiem pēc labākās sirdsapziņas!

1. Vai Jūs ejat laukā tikpat bieži, cik agrāk?

Es varu pamest māju tikai tad, ja kāds mani stumj, tādēļ esmu izgriezis māju uz āru. Tepiķi veido pļavas, mēbeles dzīvžogus, silts, bagātīgs lietus pelņo galdū. Virtuvē no skapjiem nevainīga brīze plūst ziemeļaustrumiņi.

2. Vai Jūs pavadāt laiku ar draugiem tikpat bieži, cik agrāk?

Mana balss aizsmakusi kaklā. Tomēr ir draugi, kuri klausās. Viens no tiem balsta grāmatas plaukta galā. Raizes kā pļāpa mani smidina. Tējas krūzē cita drauga lēnais smaids. Viņš sauc mani par veco muļķi un saka, kā ir.

3. Vai Jūs esat tikpat neatkarīgs kā agrāk?

Es nevaru nekur doties, ja vien netieku celts, stumts, esmu aizmirsis, kā orientēties pilsētā. Bet es varu izkratīt māju, iztukšot to no trausliem, stīviem sapņiem. Varu pārlēkt uz saviem grāmatu plauktiem, jokot ar dižgariem. Vērdsvertis purpina, jo es aizmirsu viņa dzimšanas dienu. Šūberts saka, lai aizveros, lai klausos.

4. Vai Jūs vēl joprojām jūtaties citu novērtēts?

Kam es vispār esmu? Kopēji runā pāri manai galvai. Baumojot, lipinot kopā dzēruma atmiņas, kas veidoja sestdienas vakaru. Starp kopējiem esmu tikai es, mani krēsli. Bet mums apkārt apbrīnā mirdz manas mājas logi. Ripojot garām, šķibais krēsls ieliecās koniņivā; Pie manām kājām klanās kopējas rokassomiņa; viņas klusais mētelis pazemīgi noslid no aķa.

5. Vai Jūs esat tikpat laimīgs kā agrāk?

Manā istabā četrpadsmit sugu taureņi gaisā nogaida, uz kuras ziedlapas nolaisties? Manā istabā medus saule. Tumsnēja sievietē dzied kalipso istabas palmai. Kāds ir atnesis svaigu lomu. Varavīksnes tikls ap manu gultu kustas un zaigo sarkano plaužu un rāju pilns. Maigi mostos, uz rokām nesamais augstsirdīgais karalis.

No angļu valodas atdzejojis Krišjānis Zelģis

Stāvošais kartogrāfs

Tu stāvi basām kājām, viņi teica, vēsai zālei pašķiroties zem pēdām; svars caur taviem papēžiem un garā ķermeņa spiedienu caur tavām kājām. Sajūti pēdas, viņi teica, sajūti zemi, augsni apakšā. Ko tu jūti? Un tu, kartogrāf, sekoji ceļam no galvaskausa uz kakla skriemeļiem, plecu joslu, iekšā krūškurvī, un lejup gar mugurkaulu, cauri smagajam iegurnim, gūžas locītavai, augšstilbam, celim, mazajam liela kaulam, iekšā kaulu sakopojumā, kuru dēvē par pēdām, un tad — kas tas bija? Šajā nekoņtajā nenosakāma vecuma *new age* vietā, blakus vecajam A5 ceļam no Dublinas uz Londonu, kur cilvēki staigāja visus šos gadusimtus, viņus vilka zirgi, kur, garām joņojot, tagad skan auto radio, pavisam mazi, skaņai spalgi atsītoties ielejas smagajos krastos, tur tu izsvēri domu un sevi. Kauli, tu domāji. Kauli.

No angļu valodas atdzejojis Valts Ernštreits

Tverot gaismu

Dambis bija celts, lai notvertu to kā saujā, un, kad gaisma visbeidzot bira caur ezera šifera pirkstiem pār pilsētas terašu rokassprādzēm, mitrie logi dzirkstīja no savu pelēko uzacu apakšas, izgaismojot vīru muskuļoto straumi, un tā iemirdzas atkal, kad viņi slāj uz svečaini tumšo darbu kalna melnajā kuņģī, pilošiem zābakiem klaudzot, pa kreisi, pa labi, pa kreisi augšup kalnā, šī dūmu laikmeta cigaretēm birdinot pelnus līdz pat galam, un lietus iegriezās aleluja spilgts, es notvēru to savai bezvadu milai, savām tīmekļa ielām, savām, sasodīts, ziņām, ziņām, ziņām, mans dievs! Un putna dziesma pēc pieprasījuma, ak, iespraud to ātri, šo *USB* ligzdas lietus straumi, un, ak, šis viņu lietus uzlādējās tik pilns, ka es noķēru to visu.

No angļu valodas atdzejojusi Anna Auziņa

Raiens van Vinkls

Mans simt gadus vecais gars

Raiens van Vinkls

piesēž ar mani, kad atslēdzas elektrība, stāsta par forelēm Anķī ezerā,

kā koka māja pakalnā dega. Viņš stāsta, ka labi pazinis katru

zāles stiebru. Valkājis vienu cepuri, ejot darbā pie Grisvolda, un otru — pats savā laukā;

visi gadsimta ceļi viņam bija vaļā kā nebeidzama zivju diķu virtene. Taču

nekad tie nespēja apsteigt manu garu — viņš tvēra lietas kā govīs, pa vienai,

nekad neiekāroja foreles tajā diķī, kaut kur jūdzi tālāk.

Pēc dūmiem debesis viņš zināja, ka misis Džonsa ir sēdusies vakariņot; un martā,

kad logos iedegās sveces, viņš zināja — Bobija puika ir miris.

Manam garam vienmēr bija viens vienīgs bārs, kur īpašnieks neatšķaidīja dzērienus,

un viņam nevajadzēja slēpt kožu saēsto cepuri, kartupeļaino apģērbu; vai noberzties rozā kā zīdainim.

Mans gars man stāsta, ka bija laiks, kad varēji stundām lūkoties apkārt un neieraudzīt nevienu pašu *Dairy Queen*. Varēji

visu dzīvi sēdēt uz lieveņa un nekad pat neiedomāties, ka ir tāda Ķīna. Reizēm es redzu savu garu,

nesot sievai svaigi grieztas saulespuķes, un tas šķiet tik vienkārši.

Un tad, atkal, reizēm ir tumšs. Viņš nupat ir mājās no darba, un Grisvolds saka —

viņš, zinies, nepieliks algu. Un pat tad, sen atpakaļ, mēdza atslēgties elektrība, garas naktis, kad ne-

bija petrolejas.

Un mans gars cenšas man iestāstīt, ka laiki bija vienkāršāki: mīksta zāle, nebeidzama —

naktis bez lampām, dziedoši sienāžu lauki.

No angļu valodas atdzejojis Valts Ernštreits

Rīss Trimbls

Taranta

VĒSTULE / MINI MANIFESTS ieslodzītajam nr. A9459CFBEVAN

Mans dārgais, nesatīktais draugs, šodien mēs injicējam smieklus Mertīras ielās un tērauda mutē ir sacelšanās melnās kafijas veselīgā dziesma un zaudējums un atmiņa un mierīgs liktenis

mūs, tavus miega kolēģus nu politizē spriegums nebeidzams caur mugurkaulu uzplaiksnot līdz zibens sasper saprātīgumu

mums sendziesmas un raksti nedzīvi un tukšos birojos eļģiju kolekcijas muļķības garša / pežu dumpji / resni kaķi mūžīgi mūžos Viktorijas mantojums

un ceļu ceļos saules sētā kaklakungs bez kakla aiz pilsētām aiz laukiem asaru plašumos

ši lūk ir viena brīva radikāļa petīcija kurš mēms līdz atomtrīsām neturi sveci zem pūra šai mašīnērijā jel ieblietz brīvo atmiņu mums atomos

No velsiešu valodas atdzejojusi Anna Auziņa

E. E. Kamingsss

Impresijas

Ievērojamā amerikāņu dzejnieka, rakstnieka un dramaturga Edvarda Estlina Kamingsa (*Edward Estlin «E. E.» Cummings, 1894—1962*) savdabīgā, emocionālā un izaicinošā dzeja pirmos latviskojumus piedzīvoja pagājušā gadsimta 60. gados periodikā, kā arī amerikāņu dzejas antoloģijā *Vīsiem, visiem jums Amerikas vārdā*. Tēmas variē no erotikas un impresionistiskiem vērojumiem līdz sociālai kritikai, līdztekus tradicionāla stila dzejoļiem nereti lasītājus pārsteidzot ar gramatikas un interpunkcijas «pārkāpumiem». Drīzumā gaidāma E. E. Kamingsa dzejas izlase latviešu valodā. *Domuzimē* piedāvājam līdz šim nepublicētus atdzejojumus.

VI

de
 bess
 bij
 kon fekšs spī
 diga ēdami
 mundr
 rozā
 gab aliņi
 kaut rī
 gi
 citroni zaļie
 šok
 lādes
 v ē sas.
 apakš
 ā
 loko
 mo
 ti ve
 sp
 ļauj
 vi
 jo
 li tes

No Tulpes un skursteņi (1923); atdz. Ingmāra Balode

XIV

cik pulkstens prātoju tik neliecies ne zinis
 tu tagad labāk debeslietas apceri
 un zvaigznes piemēram tur ielānots ir viss
 rau tumsas pleķim blakus kas gan tāds,
 tur krēsls,jā, bet ne Kasiopejas

zeķes tās, kas lejā slid no galda
 tik neizprotamas un tumsnējas un valgas
 ne dolāri ne nagi un ne idejas
 caurcaurēm nozagtas(kaut kur starp

mūsu neiedegtām sirdim klist nevižīgā
 vazaņķe — tā: bauda
 skūpsts ceļu sāk un lūpas atveras

jau kaktiņos aust smīns

vid mēness plānāks vēl par atsperi

No *W [Viva]* (1931); atdz. Ingmāra Balode

XXXI

atmiņa domā, ka
 pilsētas smarža(tās kam
 jumtlogi aizmieg un krāc un
 stieples savijas ar

lietu)sejām(logos)nerunā
 un ka tie vispār ir spoki vai
 ļautiņi sapulcējušies
 café tumsā iemalko dzer

smaida ja šur tur(kā greizas
 iedomas)
 pielijušas ar svaigi noslaktētiem
 ziediem izčūkstot auto novietnes

piepūš vissikākās ieliņas
 vai trijātā ietver bez pūlēm
 šīs visskaistākās nāves kamēr
 izbadējušās baznīcas(torņos izgreznotas

ar kliezdoša zelta aiziešanas
 maskām)piebiksta ar purnu vasarai
 pērkons(viss kopā) saož tikai
 tik zilās slaidas dieva rokas

No *W [Viva]* (1931); atdz. Ingmāra Balode

13

s-i-z-ā-n-e-i-s
 kurš
 k)ad m(ēs pa)veramies
 augšupsa
 NĀSIEZIS
 springst(lē-
 c):ie
 N
 !a:
 M š
 (u
 rPIEcOšS. .nIeZāSiS)
 sa

vā(pār)žo(top)ies
 ,sienāzis;

No *Nē paldies (manuskripts)* (1935); atdz. Kristaps Vecgrāvis

1
 XIII
 platons viņam

teica:viņš nespēja
 tam ticēt(jēzus
 viņam teica;viņš
 negribēja tam
 ticēt)lao

dzi
 skaidrā valodā viņam
 teica, un ģenerālis
 (jā

mem)
 šermans;
 un pat
 (tici
 vai

nē)tu
 viņam teici:es viņam
 teicu;mēs viņam teicām
 (viņš tam neticēja,nē

ser)bija vajadzīgs
 niponizēts gabals
 no vecās sestās

avēnijas
 virszemes metro;virs viņa galvas:lai pateiktu

viņam

No *1 x 1 [Viens reiz viens]* (1944); atdz. Kristaps Vecgrāvis

40
 klusums

.ir
 p
 utns

kas:lūk
 ojas
 mūsos

pa
 griež;tas dzīvei,
 sānu

(sastopamies pirms sniega

No *95 dzejoļi* (1958); atdz. Ingmāra Balode

41
 Skaisti

cik bez
 nozī
 mī
 gi(klusi

ņām)sn

ieg(v
 is
 ur
 kur)sniegs

Te

No *95 dzejoļi* (1958); atdz. Ingmāra Balode

77

es maza baznīca esmu (ne milzu katedrāle)
 tālu prom no steidzīgo pilsētu spozmes un posta
 — mani neuztrauc ja isās dienas taps vēl isākas,
 man nav žēl, kad saule un lietus liek aprīlim no-
 tikt

mana dzīve ir pļāvēja dzīve un sējēja dzīve;
 manas lūgšanas ir pašas zemes neveikli centīgo
 (atrod un zaudē un smejas un raud)bērnu lūg-
 snas

kuru katra bēda vai sāpe ir mana skumja vai
 mana liksme

ap mani bango nepārtraukts dzimšanas
 un slavas un nāves un atdzimšanas brīnums:
 pār aizmigušo mani peld liesmojoši cerības
 simboli, un es mostos pret kalnu diženo mieru

es maza baznīca esmu (tālu prom no izmisīgās
 pasaules ar tās sajūsmību un ciešanām) saskaņā
 ar dabu

— man nerūp, ja garās naktis vēl garākas nāk
 man nav žēl, kad klusums par dziedāšanu kļūst

pēc ziemas pavasaris, es savu torni ceļu pretīm
 žēlsirdīgajam Viņam kura «vienīgais tagad» ir
 «mūžam»;
 stāvu taisna Viņa klātbūtnes beznāvīgajā patie-
 sībā
 (pazemīgi sveicot Viņa gaismu un lepni Viņa
 tumsu)

No *95 dzejoļi* (1958); atdz. Kristaps Vecgrāvis

Adrenalīna mednieks

Egīla Ventera saruna ar Latvijas Rakstnieku savienības priekšsēdētāju Arno Jundzi

Arno Jundze (1965) ir rakstnieks, žurnālists, TV kultūras raidījumu vadītājs un scenārists. Kopš 2015. gada maija Latvijas Rakstnieku savienības priekšsēdētājs. Publicējis stāstu krājumu *Gardo vīstīņu nedēļa: septiņi bandītu laika stāstiņi* (2012), prozas grāmatu *Putekļi smilšu pulkstenī* (2014), romānu pusaudžiem *Kristofers un Ēnu ordenis* (2015), pirmo latviešu kriptotrilleri *Bergs & relikviju mednieki* (2016).

Egīls Venters (1964) ir publicists un rakstnieks, septiņu prozas grāmatu autors, no kurām jaunākās ir *Mainīgā interence* (2012) un *Atlantīda, kāda tā ir* (2015).

Kas ir Arno Jundze? Tādu jautājumu izteicu, žurnāla *Karogs* redakcijā grādoties zvanīt potenciālajam jaunajam literatūras kritiķim. Tas bija tikai pirms gadiem piecpadsmit, gatavojot žurnāla *Karogs millennium* numuru.

Šodien tādu jautājumu neviens vairs neuzdod. Drīzāk otrādi. «Ja Arno Jundzes nebūtu, viņu nāktos izdomāt,» teica kāda talantīga kinorežisore. Un tiešām — introvertajos rakstniecības džungļos, kur pārsvarā mājo ar selfijiem pārņemti meža divaini, diez vai atradīsies daudz tādu ļaužu, kas būtu ne tikai talantīgi, bet spētu rūpēties arī par savu spalvasbrāļu labumu.

Savā ziņā Arno ir renesanses cilvēks, kurš spēj paveikt simt darbu vienlaikus, tomēr pamatā viņš dzīvo 21. gadsimtā, un viņu neiebāzīs maisā tādi jaunlatviskā dzīvesziņas termini kā «snapčats» vai «gadžets». Toties citu modernās terminoloģijas šedevru — «gaidstāve» — uz Arno attiecināt nekādi nevar. Viņš ir *perpetuum mobile*.

Kādā parastā oktobra dienā jaunajās Latvijas Rakstnieku savienības telpās Aleksandra Čaka ielā mēs runājam par literatūru, žurnālistiku, Kolhoznieku namu, Londonu un to, kā tas viss sākās.

Kādas grāmatas lasīji bērnībā? Astrīdu Lindgrēni, Džeraldu Darelu? Varbūt *Vinniju Pūku*?

Man vairāk patika piedzīvojumu, dēku gabaļi. *Vinnijs Pūks* un *Alise Brīnumzemē*, godīgi sakot, riebās. Tiesa, kad izaugu, sāku par tām fanot.

Pirmā grāmata, kuru tu atceries.

Pīfa piedzīvojumi — to zināju no galvas jau piecu gadu vecumā. Patika tās bildītes, un es iemācījos no galvas tekstu, lai pēc tam visiem stāstītu, ka māku lasīt. Ko tas man devis un kādu ietekmi atstājis — nezinu. Ne visi, kas toreiz lasī-

ja grāmatas, pēc tam sapinās ar literatūru.

Tas klikšķis notika vēlāk — varbūt tad, kad pieķēros sērijai *Piedzīvojumi. Fantastika. Ceļojumi*. Un vēl otrai fantastikas sērijai, mazāka formāta grāmatām, kur bija publicēti Staņislava Lema romāni. Ari klasiķi Žilu Vernu varēju lasīt caurām naktīm — romānu *Noslēpumu sala* atceros ar noplēstu sākumu...

Kuras grāmatas iedvesmojušas visvairāk?

Modiano. Vēl padomju laikos kādā žurnālā bija nodrukāta *Tumšo bodīšu iela* — tas teksts pievilka, bet pēdējā istā fanošana man beidzās ar *Meistaru un Margaritu*. Pēc tam gan arī gadījušies teksti, par kuriem nodomā — «es arī gribētu tā uzrakstīt», bet tādu, ar kuriem staigāju apkārt visu laiku, isti vairs nav. Mani sabojāja Literatūras institūts, kur bija bezjēgā daudz jālasa, un tu lasi, lasi, lasi, līdz vienā brīdī iestājas profesionālais kretinisms, no kura pat gribēdams nevari atbrīvoties.

Vai kļūt par rakstnieku bija tavš mūža sapnis?

Vispirms bija sapnis kļūt par kinokomiķi, hokejistu, skurstenšlauķi, tikai neatceros, kādā secībā. Par komiķi gribēju kļūt Čaplina filmu iespaidā.

Tagad tu raksti scenārijus.

Būtu gribējis kļūt par kinorežisoru, bet man galīgi nav vizualizācijas talanta. Bet par rakstnieku — droši vien iespaidoja tas, ka vectēvs, kurš bija mācītājs, visu laiku drukāja ar rakstāmmašīnu. Tomēr pats nespēju kļūt par rakstnieku, kamēr neparādījās datoru. Protams, mēģināju rakstīt arī ar pildspalvu — kaut kādus dumjus pantņus, kurus aiznesu Uldim Bērziņam, kurš sāka runāt par Beovulfu... Nodomāju — ej tu ratā ar savu Beovulfu! No dzejas ar to arī izārstējos.

Bet par rakstnieku mani padarīja dators.

Pirmoreiz gan par tevi dzirdēju kā par literatūrzinātnieku.

Jā, tā sanāca. Biju iestājies Pedagoģijas fakultātē — teica, ka no turienes neņems padomju armijā. Pēc pirmā kursa, protams, paņēma, bet, atnācis atpakaļ, mācījos vēl diezgan ilgi, ņēmu akadēmiskos atvaļinājumus un ciniņos, jo lekcijas bija interesantas. Piemēram, psiholoģijā mums stāstīja par tolaik pusaizliegto Zigmundu Freidu.

«Kolhoznieku namā» (Latvijas Zinātņu akadēmijā) nokļuvi 1991. gadā, pateicoties Gunāram Bīberam. Institūts meklēja jaunu potenciālo zinātnieku, un Bībers bija ieteicis mani. Nonācu pie Veras Vāveres literatūras teorijas daļā, bet pētīju somu literatūru. Kolhoznieku namā ieradās augusta puča laikā — ap augstceltni riņķoja militārais helikopters, mēģinot ieskatīties institūta logos, vai tur nesēž kādi latviešu nacionālisti. Drusku smieklīgi un divaini. Tāpat kā alga — 40 latu mēnesī. Tomēr uznāca spīts, un es uzrakstīju disertāciju, izdevu monogrāfiju, un pēc

Arno Jundze: «Vislielākā problēma ir tā, ka daudziem liekas — kāds noteikti kaut ko izdarīs viņu vietā. Bet vienkārši ir jānāk un jādara pašiem.» Foto — Matīss Markovskis

tam no turienes aizgāju.

Un kļuvi par žurnālistu.

Jā, man šķiet, ka tas biji tu, kas man piezvanija un teica, ka *Literatūra un Māksla Latvijā* meklē literatūras nodaļas vadītāju. Māris Čaklais tikko bija piekritis kļūt par *Karoga* galveno redaktoru, un viņa vieta bija vakanta. Pa starpu vēl bija citas interesantas nodarbes — biju namu pārvaldnieks, tirgoju putekļsūcējus, tas arī bija ļoti aizraujoši. Kaut kā vajadzēja mēģināt izdzīvot.

Zinātne, žurnālistika, proza — tās visas kā pakāpieni augšup?

Man nav mesijas sajūtas — gribu būt rakstnieks. Man tas nebija ļoti svarīgi, varbūt tāpēc, ka redzēju, cik briesmīga ir šī literārā vide — tas bija jaunās tūkstošgades sākums, galīgi neiedvesmojošs laiks, un vēl visas tās runas, ka latviešu literatūra ir neinteresanta, nerentabla utt. Vairāk par prozu sāku domāt LML redakcijā, kur kaut ko uzrakstīju Preses nama konkursam. Protams, neko nevinnēju, bet uzrakstīts bija.

Varbūt vēl nebija pienācis tavš laiks? Jo nebija arī vidusslāņa un literatūras, kas stāsta par parasto cilvēku, kas ķepurojas jaunajā kapitālismā.

Var jau būt. Neesmu par to domājis. Mani biedēja skats, ko varēja redzēt un joprojām redzam grāmatniecās — stāv foršas, bet pasen izdotas grāmatas, nocenotas pa desmit lāgiem, un neviens

tās nepērķ. Negribētos, lai manas grāmatas tur mētātos par vienu centu.

***Putekļi smilšu pulkstenī* bija tāda kā zīme, pagrieziena, jauna paradigma — «vīriešu literatūra» gan pēc autorības, gan pēc satura. Vēl pirms gadiem piecpadsmit tādai literatūrai nebūtu ne rakstītāju, ne lasītāju, jo latviešu literatūra, pārfrāzējot Fellini, visos liemeņos ir «sieviešu pilsēta».**

Vīrietis kā šķira Latvijā jau sen ir nokauts, būt par vīrieti ir pat savā ziņā politnekorekti, mani tas vienmēr ir interesējis, un es domāju: kur tad lai tie veči paliek? Lielākā daļa manu draugu, ar kuriem bērnībā mainījāmies ar grāmatām, tagad ir miruši vai pa cietumiem, vai ej nu saziņā, kur — dzīve daudziem briesmīgi iegriezusies. Gribējās uzrakstīt tādu grāmatu, kuru arī kāds vīrietis paņemtu un izlasītu. Bet pa starpu liku vieglākas epizodes, jo citādi pats sajuktu prātā. Apzināti meklēju interaktivitāti, lai teksts lasītāja galvā turpina ražot citus tekstus un domas.

Kā tu apvieno radošo un administratīvo darbu?

Es varētu sēdēt un rakstīt, un nejaukties procesos, teikt, ka man par visu nospļauties, jo esmu atradis savu ceļu un saprotu, ko es varu, ko nevaru...

... vai sabiedriskums un komunikabilitāte tev palīdz vai traucē?

Normālā lietu kārtība būtu tāda, ja vispirms ietu ar iesniegumu uz policiju, nevis uz televīziju

Neesmu diezcik sabiedrīks, drīzāk mēreni garlaicīgs. Mani vienkārši kaitina šausmīgā nekārtība nozarē — sauksim to tā. Te pastāv vienkārši neprātīgs bardaks, un to vajag sakārtot. Savulaik biju Valsts kultūrkapitāla fonda literatūras nozares priekšsēdētājs — arī interesanti, kā es tur iekļuvu. Kādudien izlasīju avīzē, ka ministrs Ints Dālderis mani tur iecēlis par Kultūras ministrijas pārstāvi. Tas bija ļoti sirsnīgi, apsmējos, domāju, vai tas nav joks, jo neviens jau nebija pat prasījis, vai gribu. Izrādījās, ka tomēr nopietni. Pirmajā brīdī nolēmu dumpoties un principā neiet, bet tad ienāca prātā — es tik daudz avīzē par to rakstu, kritizēju, nevaru tagad mest plinti krūmos. Pamazām visu loģiski sakārtojām, reformējām toreizējo absurdo radošo stipendiju sistēmu, un rakstnieki noticeja. Paskaties, cik daudz romānu sarakstīts pēdējos gados. Gundegas Repšes vēsturisko romānu sērija bez šīm stipendijām nekur tālu netiktu. Viņa par sēriju cīnījās kā lauva. Mēs pierādījām, ka nozarē var kaut ko sakārtot, ja dara konsekventi un grib rezultātu.

Drīz būs divi gadi, kopš esi Rakstnieku savienības priekšsēdētājs. Pārņēmi organizāciju, kurai zemāk vairs nebija kur krist. Bez prestiža, jauniem biedriem un idejām. Organizācija, kura bijusi gan staļinisma citadele 50. gados, gan Atmodas štābs 80. gados, gan lepna privātmāja ar džakuzi un Audi Quattro tūkstošgades mijā.

Iepriekšējais Rakstnieku savienības priekšsēdētājs Jurkāns labu laiku pirms vēlēšanām man zvanija un teica, ka vairs nevar pavilkot to darbu. Ilgi domāju — kāpēc man to vajag, bet faktiski Rakstnieku savienība ir izcils instruments, lai runātu ar ierēdņiem, ar Eiropu. Salīdzinājumā ar citām radošajām savienībām esam diezgan spēcīgi un stabili...

Un arī pazīstami.

Tieši tā, un Rakstnieku savienībā šodien arī nav nekādu finanšu vai mantas dalīšanas skandālu. Esam stabili un stāvam uz savām kājām. Diemžēl agrākā savienība bija atdevusi daļu savu funkciju pārstāvēt kaut kādām divvainām struktūrām. Tagad tās nācās ņemt atpakaļ. Jo vairāk organizācija iesaistīsies visos procesos, jo ātrāk būs rezultāts. Tā filozofija — aiziet kāds dzejnieks uz sarīkojumu un sūrojas, ka te nav neviena no Rakstnieku savienības — ir jāmaina. Bet tu pats taču visur pārstāvi Rakstnieku savienību! Vislielākā problēma ir tā, ka daudziem liekas — kāds noteikti kaut ko izdarīs viņu vietā. Bet vienkārši ir jānāk un jādara pašiem.

Inteliģencei no padomju laikiem šķiet, ka valstij viņiem ir kaut kas jādod.

Diemžēl ir arī tāds latviešu autora tipāzs, kurš ir Rakstnieku savienības biedrs un desmit gadus nav maksājis biedru naudu, jo slinkums samaksāt tos nieka piecpadsmit eiro gadā, bet viņš regulāri uzstājas, piemēram, savienības rīkotajās

Dzejas dienās, saņem par to nesliktu honorāru no savienības, bet pēc tam feisbukā gānās — ko man dod Rakstnieku savienība? Varbūt turpmāk neparaksti līgumu, nepiedalies pasākumos un nesaņem naudu.

Ko tad dod Rakstnieku savienība?

Savienība ir instruments, kas spēj aizstāvēt rakstniekus. Gadiem neviens neredz, ka Rakstnieku savienības pārstāvji darbojas dažādu likumu pieņemšanas darba grupās. Tagad pat — top labojumi Autortiesību likumā, ir projekts par radošo personu un organizāciju likumu. Ja šī darba nebūtu, literatūras nozare būtu daudz dziļākā bedrē. Puslīdz regulāri no ierēdniecības puses notiek mēģinājumi aplikt autoratlīdzību ar dažādām «progresīvām» nodokļu likmēm, kuru rezultātā rakstnieki nesaņemtu vispār neko. Ir jācinās par Valsts kultūrkapitāla fondu, lai dabūtu līdzekļus un to būtu vairāk. Kā Rakstnieku savienības biedrs tu vari strādāt rakstnieku rezidencē Dubultos, darba stāžu rēķina no pirmās publikācijas. Kad gaisā izkūpējušu finanšu dēļ pirms gada izjuka Latvijas Literatūras centrs, savienība varēja šo faktu arī ignorēt, bet mēs iesaistījāmies un pārņēmām visas lietas, kas saistītas ar latviešu autoru darbu tulkošanu un izdošanu ārzemēs. Tas nozīmē darbu projektu vadītājiem, tulkotājiem, literārajiem aģentiem, nemaz nerunājot par tiem autoriem, kuru tekstus izdod. Bieži vien varētu izcīnīt daudz vairāk, ja rakstnieki būtu vienoti un domātu stratēģiski.

Vai par Latvijas Literatūras centra gadījumu ir jārunā vai jāšargā mundiera gods? Politiskus, biznesmeņus, valdību lamāt vajagot, bet kultūras cilvēkus, lai cik lieli draņķi tie būtu, tomēr ne, jo «tad mums vispār nedos naudu», kā teica kāda kultūras elitei pietuvināta persona.

Manuprāt, normālā lietu kārtība būtu tāda, ja vispirms ietu ar iesniegumu uz policiju, nevis uz televīziju. Te bija otrādi, un es nezīnu nevienu lietu, kur, sacelot tracī presē, kāds būtu atguvis zaudētos līdzekļus. Drošākais ceļš, kā lietu zaudēt, ir izbazūnēt to masu medijos. Esmu gan dzirdējis stāstus, ka it kā kāds ir gājis uz policiju, bet tur atbildēts, ka viņus tas neinteresē. Pats klāt neesmu bijis, bet, ja tiešām šis gadījums tāds bija, par to, lūk, rakstniekiem vajadzēja protestēt. Cik saprotu, nekāda nauda nav atgūta, bet gan jau nozare šo summu valstij ir atdevusi trīskāršā apmērā nesaņemtā finansējuma veidā.

Vai piekriti viedoklim, ka Latvijas Literatūras centrs bija pašlabuma gūšanas iestāde draugu saujiņai, izmantojot piekļuvi valsts naudai?

Būtu gan divaini, ja kāds atbalstītu savus draugus! Tā bija organizācija, kuru, šķiet, dibināja domubiedru grupa, kas aspēlēja vienos vārtos tolaik dažādu nesaskaņu kratīto un sašķelto Rakstnieku savienību. Viņi redzēja perspektīvu. Nesaprotu, kāpēc šo ārējo sakaru funkci-

Ārzemnieki izrāda interesi, bet autortiesību īpašnieki pēkšņi iecērtas un nedod atļauju tulkošanai. Lai nu kur, bet Latvijā!

ju toreiz vispār vajadzēja laist laukā no Rakstnieku savienības. Tas ir vienkārši neloģiski. Kā man skaidroja, tam esot bijuši konkrēti juridiski šķēršļi, bet tas, ka Rakstnieku savienība šo lietu atdeva citiem, nozīmē, ka rakstnieku savienība ir sašķelta un beigās zaudē visi. Mums no tā jātiek ārā.

Man grūti komentēt, toreiz pat nebiju savienības biedrs, bet tagad stribju citu savāritas ziepes. Gan jau toreiz pret savienību bija tāda pati attieksme, kāda valdija daudzviet Austrumeiropā — Rakstnieku savienībā ir vieni veci stagnāti, kas neko nedara, un mēs, tie jaunie, parādisim, kā lietas darāmas. Ir valstis, kur vēl tagad tā notiek. Tikai labuma nekāda, jo rakstnieku vide ir sašķelta un beigās zaudē visi. Mums no tā jātiek ārā.

Ļoti žēl, ka tā parādīšana, kuras laikā tika izdarīts ļoti daudz laba un pareiza, beidzās tā, kā beidzās. Runājot par tulkojumu programmu — protams, naivi cerēt, ka visi latviešu rakstnieki tiks kaudzēm tulkoti un izdoti lielajās valodās. Arī tagad jāizvēlas tikai daži autori, ja viņi izlauzīsies, radīs interesi, tad straume raus līdz arī pārējos. Tā notiek visur. Bet tas, kā Latvijas Literatūras centra darbība izskatījās no malas un ko man savienībā pēdējā gada laikā bieži nācies uzklaust daudz nīknākā formā, nekā tu prasi, protams, varēja kādam radīt priekšstatu par draugu grupiņu, kas tur šķīdusies ar naudu. Kaut objektīvi to varētu pateikt tikai audits un izmeklēšana. Neesmu ne viens, ne otrs.

Bet ne viss, kas centrā notika, jāmet pār vienu kārti. Nora Ikstena, pateicoties centra darbam, ir pacēlusies limenī, kad viņu aicina un apmaksā ārzemnieki, un šie braucieni sāk nest labumu visai literatūrai kopumā. Noras nesensais brauciens uz Vašingtonas festivālu bija tik sekmīgs, ka turpmāk katru gadu turp būs iespēja braukt vienam latviešu autoram, kas runā angļiski un kura darbi tulkoti angļu valodā. Pirms pieciem gadiem par to pat sapņot nevarēja.

Kā tev izdodas izdzīvot radošajā vidē, kur gadu desmitiem atceras katru kritisku piešķārītienu? Tu neesi no tiem, kas izvairās teikt, ko domā.

Nedomāju, ka visi mani diži mīl, kāds varbūt piecieš sakostiem zobiem, arī piemin to, ko savulaik esmu teicis vai rakstījis. Es par to nesūdzos, esmu liels puika, zinu, ko esmu rakstījis un arī kāpēc. Slikti ir kas cits. Tas, ka pie mums ir cilvēki, kas grozās ap literatūru un uzņem tavu jauno grāmatu tā, it kā tu būtu viņam dunci sānos iedūris. Literārajā vidē klist arī ļoti daudz nerealizējušos cilvēku. Viņi tik skaisti runā un visu zina. Bet paši nekad neko nerada un traucē citiem. Es, piemēram, galīgi nekautrējos, ka pats par saviem līdzekļiem bez jēlkāda atbalsta esmu sarakstījis vieglā žanra kriptotrilleri, kas anonīmi vinnēja konkursā. Ko gribu, to rakstu. Bet viņi, nabadziņi, kautrējas manā vietā. Lai labāk aizbrauc uz Venēciju vai Romu un pastaigā pa vietām, kur notiek tā darbība.

Kas jādara, lai rakstniecība kļūtu par Latvijas jauno Skype?

Jāmainās domāšanai, jāsaprot, kura rakstniecības nozare ir spējīga kaut ko sasniegt. Kā zviēdri — saprata, ka ar augsto mākslu nekādas izraušanās nebūs, un pēc tam skandināvi sāka masveidā ražot kriminālromānu autorus, kā arī veicināt šādu darbu rakstīšanu. Šķiet, mums arī būtu jāskatās tajā vai līdzīgā virzienā. Ja viena apgāda īpašniekam ir pieci forši kriminālromānu autori, tad viņš uz to rēķina var izdot, piemēram, augstvērtīgu dzeju. Ja gribi jaunu Skype, tad jābūt arī ekonomiskajai domāšanai.

Pieņemmu, ka skandināviem ir savs Stīvs Džobss ar viziju.

Skandināvi apzināti virzīja savus produktus. Pirmie bija izdevēji, kas sacīja: mums ir mazs tirgus, mēs esam krīzē, taisām *brainstorm*. Tā norvēģis Jū Nesbē tika padarīts par detektīvromānu Pikaso. Savulaik viņš bija Rīgā — tāds kautrīgs džeks džinsu biksēs —, mēs ar viņu plāpājām *Valtera un Rapas* kafejnīcā. Nodrukāju interviju. Man prasa — kas tas tāds par laukiņi? Pagāja mēnesis, un — bāc! — *The New York Times* par viņu publicēja milzu rakstu. Zvaigzne! Tā viss notiek. Bet es domāju, ka tur valsts un izdevēji kopējiem spēkiem sprieda, kā uzspodrināt valsts tēlu — saprata, ka ar zilajām govīm un karašām nav līdzēts, un izdomāja, ka grāmatas ir saprātīgs gājējiens. Tas bija apmēram tajā pašā laikā, kad viņi mēģināja reabilitēt Hamsunu — atmazgāt to nacistu pleķi no viņa biogrāfijas. Tā nebija nejauša sakritība.

Kas mums jādara, lai kļūtu par lideriem vismaz Baltijas literatūrā?

Vispirms jāsakārto attiecības ar kaimiņiem, un te varbūt vietā sākt ar Baltijas asamblejas balvu. Godalgas summa jau arī ir palikusi stipri smieklīga, kādreiz varbūt tā bija liela nauda. Nepieciešama kārtīga balva, un lai darbs aiziet pa visām trijām valstīm. Vajag sadarbību, bet sadarbības nav! Latvijā jau sen izveidojusies diskriminējoša attieksme — labāk paņemt un izdot kādu amerikāni, angļi vai sliktākajā gadījumā francūzi. Bet ne jau nu lietuvietī! Varbūt ar dažiem izņēmumiem. Igaunī šobrīd ļoti cīnās, lai sevi pārdotu. Tos mēs kaut cik lasām, pateicoties Maimai Grinbergai un Guntaram Gadiņam. Mums jāmaina sava domāšana. Kāpēc lai viņi lasītu mūs? Un kā varam būt labāki, ja viņi mūs nelasa?

Kā panākt, lai latviešu literatūru tulko?

Daudz kas atkarīgs no finansējuma, tas ir galvenais. Ja ir nauda, ar ko atbalstīt ārzemju izdevējus un tulkotājus, tad ir iespējas, ja profesionāli visu izdarām. Cerēt, ka tur kāds noticeš uz goda vārda, ir naivi. Otrs, kas nepieciešams, — paraugtulkojumi labā angļu valodā. Daudz vairāk, nekā mums ir. Un arī te bez līdzekļiem tālu netikt. Grāmatu pasaule ir tāds pats bizness kā visi citi.

Man ir ļoti daudz ideju, es tās varētu tirgot dučiem, tikai tās nevienam neinteresē, pašam vien būs jārealizē...

Reālā prakse ir dažāda. Arī tāda, ka ārzemnieki izrāda interesi, bet autortiesību īpašnieki pēkšņi iecērtas un nedod atļauju tulkošanai. Lai nu kur, bet Latvijā! Neticēju, bet tā notiek. Ja nekā nemainīsies, tūlīt apstāties plāni izdot, piemēram, Anšlavu Eglīti angļiski. Problēmas šoruden ir arī ar Regīnas Ezeras mantiniekiem. Reizēm jābrīnās par ārzemnieku izvēli. Ņem tulkošanai kaut ko absolūti nekomerciālu, cerot tikai uz Latvijas dotāciju.

Pie mums diemžēl viss atkarīgs no subjektīvā skatījuma — kādam patīk Ezera, kādam Skujiņš. Visvaldim Lāmam draugu nav, un viņš guļ makulatūrā. Trūkst kopskata.

Lāms ir spilgts piemērs. Viņš bija neaizmirstams, līdz nomira, pēc tam viņu momentā aizmirsa. Tas ir aprbrīnojami, to saku sliktā nozīmē. Nezinu, kāpēc tā notika.

Bet par ezeru un Skujiņu interesējas, un ceru, ka viss notiks. Eiropa ir pilna ar mazu tautu literatūru, tās sēž un sūrojas, ka netiek tulkotas. Ir vācieši, briti un franči, kam viss rullē. Lai šo barjeru laužtu, Frankfurtas grāmatu tirgū kopā ar citu valstu pārstāvjiem nodibinājām jaunu tīklojumu ENLIT (*European Network for Literary Translation*). Agrāk tas darbojās neformāli, bet no jaunā gada tā būs formāla institūcija ar valdi, mērķiem un uzdevumiem. Tas situāciju varētu mainīt, jo, runājot ar kolēģiem no Eiropas, sapratu — problēmas mums visiem ir vienas.

Kā Rakstnieku savienība sagaidīs Latvijas simtgadi?

Domāju, ka rosināt kādus mākslīgus *Slava Latvijas simtgadei* romānu konkursus būtu aizvēsturiski. Esam iesnieguši Valsts kultūrkapitāla fondā dažus, manuprāt, labus projektus, kas diemžēl atbalstu nav guvuši, tomēr mēģināsim tos kustināt. Varbūt nevajag ieciklēties uz simtgadi, būs jau Latvijai arī 101. un 102. gads.

Kādu tu redzi Rakstnieku savienību nākotnē?

Diez vai RS būtu jāsapņo kļūt par jaunas Atmodas flagmani. Cilvēku aktivitāte sabiedrībā ir tuvu nullei. Es gribu panākt, lai esam organizācija, kas veido un nosaka kārtību nozarē, un lai šī kārtība ir tāda, lai Rakstnieku savienības biedri var gūt no tās kādu labumu un netraucēti strādāt. Tas man šķiet svarīgi. Skaidrs, ka RS pastāvēs dažādas, varbūt pat pretrunīgas grupas un intereses. Tomēr sistēma ir viena visiem. Ir jauni autori, kuriem svarīgi, lai viņus ievērotu, bet, piemēram, pensionāriem atšķirībā no jaunajiem ir svarīgi, lai valsts viņus neaizmirst, palīdz, ja ir kādas grūtības. Svarīgi abiem saprast — mēs visi esam autori.

Tendence, kas attīstīsies, — būs aizvien vairāk senioru, kas aktīvi raksta. Piemēram, Dainai Avotiņai ik gadu iznāk pa vienai divām grāmatām, šogad viņai aprit deviņdesmit! Ar viņu lepojamos. Savienība vienmēr rūpēsies arī par tiem, kas sper pirmos soļus. Šo tradīciju iemieso

Literārā akadēmija. Tomēr pamatā jādama par aktīvi rakstošajiem, šābrīža spēka paaudzi, lai tā var brīvi un radoši izpausties un attīstīties.

Vai pastāstīsi par savu jauno romānu?

Te tas ir — manā datorā. Deviņdesmitie gadi. Darba nosaukums *Sarkanais dzīvudrabs*, kas, ceru, nemainīsies, bet to jau, līdz nav nodrukāts, nekad skaidri nevar zināt. Kad vieglprātīgi piekritu Gundegai Repšei rakstīt vēsturisko romānu sērijā *Mēs. Latvija, XX gadsimts*, man likās, ka būs interesanti, bet faktiski es ļoti cīnos un mokos. Gribas, lai šī grāmata ir godīga un lai pēc tam kāds neuzrakstītu melīgu sāgu, kā mēs te dziedādami un laimē smaidīdami cēlām neatkarību. Nekādi *Straumēni* par šo laiku nav iespējami. Tas bija pārāk nežēlīgs un ar briesmīgām traumām un lūzumiem. Bet mēs esam stipri, jo spējam to pārdzīvot. Varbūt tāpēc arī esam ne daudz pašķīduši un apātiski, triecienu bijis ļoti daudz, un sabiedrība ir piekususi.

Nākamais būs tava darba vērtējuma gads — jauna grāmata, Rakstnieku savienības vēlēšanas.

Man tiešām gribas rakstīt — vismaz vienu grāmatu gadā. Laikam pārāk ilgi esmu nerakstījis. Man ir ļoti daudz ideju, es tās varētu tirgot dučiem, tikai tās nevienam neinteresē, pašam vien būs jārealizē...

Redzēs, kā būs ar Rakstnieku savienību — pa diviem gadiem izdarīts daudz, un, jā, vēl divus gadus es gribētu te būt. Vēlos, lai apgriezīkus uzņem tulkojumu programma, lai labi nostartētu programma *Baltijas valstu dalība 2018. gada Londonas grāmatu tirgū*, lai daži likumprojekti tiek līdz likumam. Šajos darbos ieguldīts ļoti daudz enerģijas, gribētos novest tos līdz galam. Sākot strādāt Rakstnieku savienībā, nezināju, ka sabruks Latvijas Literatūras centrs un tas viss uzgāzīsies virsū mums, ka nāksies mainīt telpas, jo negaidot saņēmām izdevīgāku piedāvājumu pārvākties uz labāku mājvietu, kaut pārvākšanās vienmēr ir baiss ķēpa... Tad bija viens plāns, bet nu ir pavisam cita situācija.

Vai krīzes situācijas tev palīdz?

Man vajag adrenalīnu, tad labāk jūtos. Armijā biju ugunsdzēsējs, tur bija tā adrenalīna sajūta. Vēlāk televīzijā, tiešraidēs. Man tikai gribētos, lai adrenalīns būtu pozitīvs, bet dažreiz nākas saskarties ar ļoti divainām situācijām. Šodien tāds pusapdauzīts sēžu. Vakar ilgi biju Dubultu rakstnieku namā un strādāju pie romāna. Grūti pārslēgties. Tā ir cita pasaule. Daudz labāka. Kad bija jābrauc uz Rīgu, iedarbināju auto un iedomājos: varbūt pareizāk nesēsties pie mašīnas stūres, jo atrados vēl tādā starppasaulē starp tekstu un dzīvi, kur realitāti īsti vēl nefiltrēju.

Nezinu, kā citiem, bet man reizēm kaut kas iekrīt galvā, un vairs netieku no tā vaļā. Tagad prātā kādas četras piecas grāmatas, un dod Dievs tās visas dabūt laukā. ■

Sintija Kampāne

Abstraktā konkrētība

Juris Kronbergs. Uz balkona | Bet ja visu laiku...

Sintija Kampāne (1989) dzimusi Jēkabpilī, pašlaik dzīvo Rīgā. Ieguvusi maģistra grādu baltu filoloģijā. Raksta un recenzē dzeju. Piedalījies Jāņa Rokpeļņa vadītajā dzejas meistardarbnīcā.

Izaudzis cauri protestējošam vecākās paaudzes trimdas aprindām, izmantojis rotaļas un eksperimenta elementu, veidojis tiltus starp latviešu un zviedru literatūru, saņēmis Triju Zvaigžņu ordeni, Kronbergs nerimtīgi atslogo sķepsi pret urbāno un virtuālo telpu, sludinādams mākslas mūžīgumu, un 2016. gada rudenī rod eksperimentējoša un daudzpusīga intelekta saikni ar vienkāršību un cilvēcību dubultkrājumā *Uz balkona* / *Bet ja visu laiku...*

Grāmatai ir «dublults dibens»: krājumu *Bet ja visu laiku...* gluži kā spoguļattēlā nomaina opus *Uz balkona*, kas lasāms kā garš dzejas cikls.

«Balkons» ir eksistenciāla telpa, kura determinē liriskā tēla reakciju uz globāliem un lokāliem notikumiem un uz dzīvi. «Balkons» var būt rupors, no kura izskan kaut kas pravietisks, vai atvilktnē, kas uzglabā dienasgrāmatiskus ierakstus, impresijas. Bet visbiežāk tā ir caurvēja telpa, radot diskomfortu, kas pretstatīts maģīgiem un mēreniem apstākļiem: «rits ir šaura telpa / vienā pusē sapņu aizvējš / otrā balkons.» (18) Kronberga dzejas «balkons» ir atklāta vērojuma—vērotāja stāvoklis, pagaidu esamības apziņa, telpa, uz kuru iet «uzpīpēt», pagaidīt. Apgalvojums «mana balkona dzīve ir sākusies» (12) atklāj statisku bezapziņas formu, kurā sapnis mijas ar realitāti. «Balkons» simboliski ir arī fatāla realitāte, kas «nekad neatstās tevi» (34), bet kura saistīta ar dzīves—nāves robežpunktu.

Kronberga dzejā visbiežāk lirisko tēlu sasaita kāds ārējs, šķietami nenozīmīgs impulss; sapņa aprakstu mijas ar sadrumstaloto realitāti rada gandrīz kinematogrāfisku iespaidu un daļēji apliecina sirreālisma poētikas raksturu.

Intonāti *Uz balkona* atgādina Kronberga 2001. gadā iznākušā episkā krājuma *Vilks Vienacis* noskaņu — jaušama tā pati eksistenciāli meditējošā refleksija, nedaudz rezervēta ironija un spēle ar valodu, sintaktiskām konstrukcijām; tiek izmantoti paradoksi un oksimoroni. Ciklā atrodama

gan imažismam radniecīga tēlainība («saulrieta spuldze lēni dziest / debesis ir pustukša glāze» (14)), gan rezignētas, pašironiskas intonācijas filozofija, kas reizēm valodisko materiālu liek asociēt ar pielaiķošanas kabīni, kurā veidojas tekstuālās variācijas.

Kronberga liriskais tēls, gluži kā Odisejs, klist kultūratsauču, sabiedriski politisko atsauču un ikdienas lietu nospiedumu noslāņotajā starptelpā, labirintā, transkribēdams pagātņi un sapņi un apzinādamies savu necīgumu. Šajā sakarībā iespējams runāt par trimdas konceptu, taču vienlaikus arī par valodisku vientulību un interpretāciju bezgalīgumu. Ciklā *Uz balkona* katru dzejoli var lasīt kā atklātu, atsevišķu filozofisku sentenci aizplīvurotā noskaņā.

Krājumā *Bet ja visu laiku...* iekļautas atsauces uz Kronberga iepriekšējo tekstuālo pieredzi. Piemēram, te iespējams izlasīt 2005. gadā izdotās dzejas kalambūru grāmatas *Peti — ŠU* «turpinājumu» asprātīgā, komiskā, Andresa Ehina absurda poētikai radniecīgā ciklā *Peti-Šu Nuvo (Petit-Choux Nouveaux)*. Sastopamas šovasar aktuālas reālijas, kas veido gandrīz karikatūrai līdzīgu ainu, piemēram, Jāņa Poruka bērnu dzejai raksturīgajā formā Kronbergs veido publicistisku parafrāzi: «Breksītis un Kremļītis / uz ceļa satikās un brīnījās.» (66)

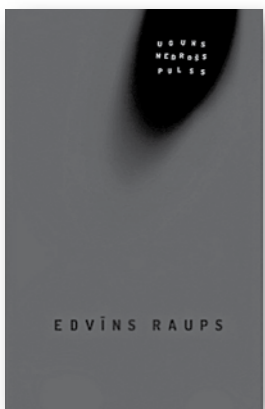
Lasot Kronberga dzeju, jādama arī par Jāņa Kaplinska rakstīšanas tradīciju. Liriskais tēls it kā iezīmē pēdas, ievēl vēlreiz jau senāk apzināto Rietumu civilizācijas krīzi, izdzīvo nemitīgus globālus notikumus un laikmeta dramaturģiju.

Spilgtos un asprātīgos dzejoļus *Pēc rudens depresijas, Uz ielas satiku, Par datorvārdnīcas rasismu, Mazliet par latviešu senajām tūtošanas tradīcijām* raksturo ritma dinamika un kalambūri. Tāpat krājumā ietilpināti interesanti veltījumu dzejoļi. Dzejolis *Guntaram Čirihē* sastāv no burtiem «M» un «Ļ», starp kuriem «sabirdinātas» dažādu valodu rakstzīmes, radot asociāciju ar Semjona Hārīna dzejas krājuma *ennaab* / *peldus* ilustrācijām un letrisma manierē balstītiem eksperimentiem. Tomēr daži dzejoļi šķiet pārāk svaigi un vēl nestabili. Vienlaikus šo pretenziju atceļ dzejnieka iepriekšējo krājumu pieredze: apjaušma par apzinātu, valodas transformācijas rezultātā radītu atkārtojumu. To uzsver arī krājuma nosaukums, kas vēsti nemitīgo tieksmi palikt atmiņā.

Kronberga jaunākā grāmata veiksmīgi balansē starp konkrētību un abstrakciju. Dzejas cikls *Uz balkona* ir konceptuāls darbs ar paradoksa, absurda un eksperimenta raksturu. «Balkons» ir asociatīva, noslēgta (lai gan — arī atvērta), vientulīga un nolemtīga teritorija, kurā liriskais tēls definē sevi. Kronberga dzejoļi dažkārt atgādina transformētu esejas žanru, un tiem piemīt izteikts trāpīgums un intelektuāla smeldze. Dzejnieka jaunākā grāmata ir viņa pieredzes koncentrāts, kas apliecina interesantu starptelpas pozīciju un līdzās lingvistiskiem vingrinājumiem fiksē nopietnu garīgas, radošas eksistences telpisko svaru. ■

Anda Baklāne

Kas ir šis spēks, kas tevi piespiež to pateikt¹

Edvīns Raups. *Uguns nedrošs pulss. Jāņa Rozes apgāds, 2016.*

Anda Baklāne (1980) ir literatūrkritiķe, leguvusi maģistra grādu filozofijā, šobrīd studē Latvijas Universitātes doktorantūrā un raksta disertāciju par metaforu saimēm 20. gs. latviešu dzejā. Strādā Latvijas Nacionālajā bibliotēkā, kur vada Mākslas lasītavu.

Raupa vārds pirmais nāktu prātā, ja kāds lūgtu nosaukt metafiziskas domas piemērus latviešu dzejā. Kas šeit domāts ar «metafizisku» dzeju? Interpretējot plaši, tās uzmanības centrā ir nevis pārējoši indivīda emocionāli pārdzīvojumi, sociālas un ētiskas problēmas vai tīri estētiskas analogijas starp sadzīves priekšmetiem un milētāju ķermeņiem. Metafiziskas dzejas interešu lokā ir esamība kā tāda, dzīve un nāve, matērija un gars, tā mēģina ietērt vārds sakarības, kas nav tveramas empīriskā pieredzē, tomēr ir pasaules ēkas vai eksistences rata pamats.

Lai arī par esamību var domāt arī «zinātniski», tas ir, nav obligāti nepieciešams pieņemt, ka eksistē arī pārdabiskais — Dievs vai kāda īpaša realitāte viņpus šīs pasaules —, liela daļa metafizisku dzejnieku vienlaikus ir mistiķi vai vismaz tur aizdomās Visumu, ka tas kaut kur paslēpīs liesmojošas tumsas un inteligēntas, neaptverami dziļas un klusas bezgalības. Latvijā savpatna misticisma piemērs — Rainis. Mūsdienās — Rokpelnis un sauja citu, kad uzrodas noskaņojums.

Metafizisks filozofs no mistiķa atšķiras ar būtisku iezīmi — mistiskās domas pamatā ir nevis prātums, bet mistisks pārdzīvojums. Mistiķis alkst ne tikai izzināt esamības dzīles, bet pieredzēt Dieva klātbūtni, savienoties ar Absolūtu. Dzejnieks mistiķis var izjust sevi kā Dieva vai nezināmā «kaut kā» pildspalvu. 2013. gada intervijā šāda veida pieredzi Raups raksturo šādi: «Tas ir galvenais noslēpums, kas rada cilvēku par mākslinieku, ka viņam nepietiek tikai pie sevis turēt šīs zināšanas, kas ir vārdā nenosaucamas, bet kuras noteikti iet caur viņu kā tāds staru kūlis vai enerģētiska plūsma. (..) Es to varētu iztēloties kā tādu baļķi... upe, baļķis, kas iet caur tevi vertikāli.»²

Raupa iepriekšējais krājums *Mirkļis šīs* (2013) ir šādas mistiskas pieredzes dokumentācija — sakāpināts, pulsējošs, trausmais. Viss šeit ir liesmās, vispārākajā pakāpē, pretstatu sprādzienbistami savienojumi, erotikas un kosmoloģijas virpulis, vienlaikus klātbūtnes ekstāze un nešķērsojama šķēruma ilgpilnas ciešanas. Jaunā grāmata *Uguns nedrošs pulss* ir lēnāka un drūmāka, taču nav zaudējusi ne

nieka no metafizikas. Degšanas tempa maiņa iedzīvināta arī Gitas Treices brīnišķīgajā mākslinieciskajā noformējumā: grāmatas *Mirkļis šīs* vāks bija oranžs gaismas uzliesmojums, savukārt *Uguns nedrošs pulss* ilustrācijas rāda gruzduma un kvēpu pēdas. (Starp citu, zudības, mūžības un uguns tēmu savijums krājumā uzstājīgi asociējas ar vēl kādu mākslas pieredzi — Ilmāra Blumberga ciklu *Lūgšana par redzēšanu* (2004), kas dokumentē zemādas degšanu.)

Patiesi, jaunajā grāmatā ir mazāk specefektu. Auļojošā verlibra vai zemestrīces skartu rindu vietā krusteniskas atskaņas, komāti un elēģiskas intonācijas — tāpat savā ziņā var sacīt, ka Raups nolīcis malā dažas no savām stiprajām kārtīm. Taču, neesot zem šīm ekstāzes bultu krustugunīm, rodas vēlētās Raupu uztvert (vēl) nopietnāk. Piemēram, jautāt — par ko tad isti runā Raups? Un, ja Raups patiešām būtu mistiķis, — ko mēģina pateikt dzejnieks mistiķis mūsdienās? Varētu iebilst, ka ir muļķīgi tulkot dzejnieka sacīto, jo pats dzejas teksts jau ir iespējami tuvākais mistiskās pieredzes tulkojums. Ekstāzes teksts nav jāsaprot, jo ne jau ar prātu šīs lietas aptveramas. Taču, no otras puses, jautājums par to, kas tad isti ir «tur, ārā», joprojām ir viens no apmēram pieciem cilvēcei būtiskajiem jautājumiem, un nepavisam nav triviāli interesēties, vai Dievs joprojām ir, un kas tie tādi par staru kūļiem un upēm, kas vertikāli iet caur cilvēku.

Vai staru kūļiem ir sakars ar konkrētu Dievu? Kā liecina socioloģiskas aptaujas, daļa mūsu laikabiedru klasiskajiem dieviem vairs netic, tā vietā labprātāk tic «kaut kam». Šajā ziņā Raupa dzeja ir visai mūsdienīga, jo, iesavinot pa kādai atsaucei uz Biblii, taču nav tieši kristīga, drīzāk uzrunā «garīgo dimensiju», reliģisko emociju apgabalā kā tādu. Tomēr Raupa misticisms ir tuvāks kristīgajai, nevis, piemēram, budisma izpratnei, jo šīs dzejas liriskais varonis nav vis rāmi apskaidrots, bet ir trausmais un cieš. Šī visuma Dievam ir sarežģītas attiecības ar radīto pasauli, un pats Dievs ir ne gluži absolūts un pilnīgs — «Visur bet neesošs Stiprs / bet nevarošs»³.

Raups daudz rakstījis par nāvi, taču jaunajā grāmatā dzejnieks burtiski pienācis pie sliekšņa, gluži kā tāds Deivids Bovijs, kas velta pasaulei zīmīgus atvadu hitus. Krājumā viss jau ir pagājis, un «esmu jau samierināts ar / pašu sākumu ar Dieva nervā / pulsējošo zemi...»⁴. Pat mistiskā ekstāze ir kaut kas izbijis: «toreiz klusēja rozes / šķīlās cerību strazds / mēs staigājām roku rokā / es un dievišķais Kas.»⁵

Šis komentārs, protams, ir par isu, lai sikumaini vērtētu Raupa rakstīto, taču tik daudz gribētu jūs musināt un provocēt — izmēģināt Raupa dzeju uztvert nevis kā savilņojošu mūziku, bet kā vārdu, kā zināšanas. Kas (vai kāds) isti ir Tas, kam ticam? ■

¹ No videointervijas ar E. Raupu. Tiešsaiste: <http://www.satori.lv/gramata/1013>

² Turpat.

³ Raups, E. *Mirkļis šīs. Jāņa Rozes apgāds*, 2013. 66. lpp.

⁴ Raups, E. *Uguns nedrošs pulss. Jāņa Rozes apgāds*, 2016. 39. lpp.

⁵ Turpat. 36. lpp.

Ieva Kolmane

Riņķa dancis

Aspazija un mūsdienas: dzimums, nācija, radošie izaicinājumi. Zinātne, 2016. 480 lpp.

Ieva Kolmane (1965) ir MPhil estētiķe (LU), literatūrfilozofe un tulkotāja (Dž. R. R. Tolkīna triloģija *Gredzenu pavēlnieks*, *Semjuela Beketa Mērfijs*, *Sūzenas Sontāgas Par fotogrāfiju u. c.*), publicējas kopš 1992. gada. Bijusi literatūras mēnešraksta un izdevniecības *Karogs galvenā redaktore, Latvijas Rakstnieku savienības priekšsēdētāja.*

ciālu vai strukturālistisku.

Tomēr lasītājs kā konferences apmeklētājs arī kāro pēc kā tāda, kas no konferences, ja reiz esi tur ieradies, netaisīti projām. Diez vai kāds apšaubīs, ka Aspazija dzejā ieviesusi atraisītas, draiskas, jaunas sievietes tēlu vai ka romantisms ir viņas dzejas pamattonis, ka viņai dzejā daudz puķu un deminutīvu un bērniņas iespaidu. Par iemeslu jābūt kam tādam, ko labprāt klausies, kas tev stāsta ko jaunu un liek aizdomāties.

Nevaru šeit pārstāstīt visus krājuma rakstus, taču atļaušos pieminēt tos, kas iekrīt prātā. Kārlis Vērdiņš savā rakstā izceļ saulē Aspazijas un Ivandes Kaijas saraksti, tur saskatīdams visai nesen tapinātu jēdzienu «homosocialitāte» — ciešas attiecības starp viena dzimuma indivīdiem, vienlaikus izslēdzot homoseksualitāti, turklāt teksts bagātināts ar Gundegas Grīnumas rokām no arhīviem izraktiem citātiem: «Tas vislabākais, ko es uz to Jums varu sacīt, ka tas, ka es gandrīz tā kā sāku ticēt, ka sieviete arī priekš sievietes varētu just draudzību.» (92) Vita Matīsa dziļi un pamatīgi analizē Aspaziju kā lakmusa papīru 20. gs. sākuma «literatūrpolitiskajā» situācijā visas Eiropas mērogā — «Aspazijas politika bija emocionalitāte, empātija, nevis politika; dzinulis, nevis gala-mērķis». (128) Viktors Hausmanis profesionāli un spilgti izklāsta, kā Daukšu Elza ienākusi teātrī un drāmā («piedevām Elza apjauta pavisam jaunu patiesību: viņa saprata, ka, uzrakstot dzejoli, ar to var iepriecināt atsevišķus lasītājus, bet par lugu teātrī priecājas skatītāju pilna zāle»). (215) Nataļja Šroma sajūdz Aspaziju un viņas publiski paustos uzskatus ar pagājušā gadsimta 30. gados presē atspoguļoto laulības šķiršanas procedūras liberalizāciju — ka vīrs un sieva drīkst šķīrties uz savstarpējas vienošanās pamata.

Sadaļa «Kultūrvēsturiskās un topogrāfiskās zīmes Aspazijas portretējumam» neiesvētītam interesentam varētu visvairāk iet pie sirds: Gaida Jablovskā šķētinā Aspazijas attiecības ar Rīgas Latviešu biedrību («Aspazija kļūdaini uzskatīja, ka bijusi RLB biedre, jo tolaik sievietes biedrībā (par biedriem) neuzņēma»). (362) Valdis Muktupāvels skatās, kādas ir dzejnieces attiecības ar cimboli un kokli («Redzējuse gan to tiku, kā tā karājas kādā patumšā sānu kambarī, un man izlikās tik vilinoša un noslēpumaina»). (365) Raivis Vilūns un Betija Turlaja uzņemas Latvijas ielu ekspertu lomu — izrādās, Raiņa un Aspazijas ielas atrodamas vairāk nekā 70 apdzīvotās vietās Latvijā.

Zinātniski pētniecisku rakstu krājums nesaceļ gluži vētru, un vidusmēra anonīmais interneta komentētājs var godam šķendēties par bezjēdzīgi izšķiestu finansējumu, taču mēs pagaidām nepiebalsosim. Ar avotgrāmatām ir tā, ka nekad nevar zināt, kas un kur pēcāk var noderēt, atbalsoties un pieņemties spēkā. Akadēmiskajos riņķa dancos ir spēks, kas par sevi var likt manīt tikai ar laiku. ■

Guntis Berelis

Rimants Ziedonis saka «jā» jaukajām radībām

Rimants Ziedonis.
*Pastaiga. Stāsti. R.,
Zvaigzne ABC, 2016*

Guntis Berelis (1961)
ir rakstnieks un
literatūrkritiķis.
Publicējis kopš 1986.
gada. Vairāk nekā 700
literatūrkritisku rakstu
un astoņu grāmatu
autors.

48

Pirms stipri daudziem gadiem Rimants Ziedonis publicēja stāstu krājumu *Dzīves pieredze un ziepju burbuli* (1992). Pēc tam viņš kā prozists pieklusā, precīzāk, ķērās pie dokumentālās prozas ar kultūrvēsturisku ievirzi. Tostarp sarakstītas grāmatas *Austrumu robeža* (2008), *Jūras zemē Latvijā* (2010) u. c.; kopā ar Imantu Ziedoni tapušas grāmatas *Mežu zemē Latvijā* (2006) un *Leišmalīte* (2012). Likās — autors kaut kādu tikai viņam zināmu iemeslu dēļ «tīrai» prozai atmetis ar roku uz mūžīgiem laikiem. Tak nekā, par ko liecina mazais stāstu krājums *Pastaiga*, kurā lasāmi seši stāsti, tapuši beidzamo desmit gadu laikā.

Saprotams, lasot *Pastaigu*, visupirms rodas jautājums — ar ko «tagadējais Ziedonis» atšķiras no «agrākā Ziedoņa» un vai vispār atšķiras? Un — vai *Pastaiga* ir epizodiska nostalgiska atgriešanās pie jaunības grēkiem (radišana allaž ir grēcīga padarīšana) vai arī pazīme, ka šī nodarbība tiks turpināta arī pēcāk un puslīdz aktīvāk?

Savulaik, apcerēdams krājumu *Dzīves pieredze un ziepju burbuli*, Ziedoņa prozu raksturoju kā «gaišo absurdu»: stāsti rakstīti pēc principa «kaut kas notiek», taču notiekošais ir tik īpatnējs un divains, ka rada absolūta alogisma un haotiskuma iespaidu. Uzreiz teikšu, ka gan gaišums, gan absurds viņa stāstos joprojām ir klātesošs. Ļauži sastrādā trakas un brīžiem pavisam neiespējamās lietas (īpaši tas raksturīgs titulstāstam), laiks neeksistē, telpa deformējas, sīzētiskās situācijas mežglojas eleganti paradoksāli, bet pragmatiskā cēloņsakarība, kas parasti ir sīzētiskās loģikas pamatā, izrādās nejadzīga ilūzija (īpaši tas sakāms par stāstiem *Pastaiga* un *Bēgli*). Nekas nav reāls, nekas nav nereāls, toties viss ir izdomāts. Tajā pašā laikā visas šīs ironiskās un absurdās spēles ietonētas, un te pat grūti noformulēt Ziedoņa intonāciju: pa druskai no gaišās romantikas, lāgiem nevaļoties no sen-

timenta (mūslaikos publiski izrādīt sentimentu ir liela uzdrikstēšanās: pasargdies, vēl kāds nodomās, ka autors salasījies Koelju vai ko briesmīgāku), pa druskai no bērnišķīgi naiva dzīvesprieka, pa druskai no liriskām skumjām. Stāstā *Pastaiga* vēstītājs savu stāstījumu nodēvē par atmiņu bildītēm. Iespējams, šis apzīmējums itin precīzi atbilst visai Ziedoņa prozas poētikai, jo atmiņās realitāte vairs neskrāpē kā smilšpapīrs, bet drīzāk atgādina primitīvistu gleznas — detaļas pačibējušas nebūtībā, bet priekšplānā izvirzījies grotesks pastāstiņš par to, kas autoram licies svarīgs.

Taču ir arī atšķirība. Ziedoņa proza kļuvusi krietni skarbāka un zināmā mērā dramatiskāka. Jo sevišķi tas jūtams *Bēgļos*, kas sākas kā gluži tradicionāls stāsts par 1945. gada Kurzemes piekrastes bēgļu laivām. Atšķirībā no citiem stāstiem tajā gan laiks ir klātesošs, gan kolorito personāžu galerijai neticamā kārtā var uzticēties (kas Ziedoņa stāstiem ir galīgi netipiski), taču uz beigu galu bēgšanas aina iegūst baisi sirreālas aprises. Katra bēgļu laiva kā Noasa šķirsts — apmēram tā varētu šo stāstu uzvert, kaut gan, jāuzsver, tik viennozīmīgas interpretācijas Ziedoņa prozai galīgi nepiedien. Šeit no svāra ir milzumdaudzo grotesko un absurdo mikroepizožu jūklis, kas gan *Bēgļiem*, gan citiem stāstiem (pat jūsmīgajām refleksijām par bērna dzimšanu stāstā *Bērni*) piešķir dziļuma dimensiju. Itin bieži autoriem mēdz uzdot jautājumu: ko jūs ar to esat domājis, gribējies pateikt? Jautājums nūdien pastulbs, taču apjaušma, ka, ejot tam nopakaļ, tu bezgalīgi tuvojies kaut kādai jēgai, nekad to neotverot, pastāv gluži reāli. Lidzīgā veidā *Pastaiga*, kurā vēstīts par jokainu tipu, kam pārliecīga sociālācija atņēmusi vientulīgo patvērumu mājās un piespiedusi iesaistīties visādās pasaules norisēs, varētu traktēt kā gluži tradicionālu līdzību par cilvēka esamību šaisaulē. Taču līdzība tāda literāra daiļamatniecība vien ir, un ar to Ziedonim par maz. Viņš stāstu pārtapina tādā haosā, ka jājautā, nevis ko autors ar to domājis, bet kas tas vispār ir?

Īsti nav izprotams stāsts *Vēstule*: kāds stipri padzīvojis un turīgs vīrs raksta it kā pirmsnāves vēstuli pārējiem ģimenes locekļiem, dalīdams mantu, bet stāsta beidzamajās rindās atklājas, ka viņš grasās nevis mirt, bet apprecēties un pabēgt no pārmēru nogurdinošajiem un gražīgajiem radiņiem. It kā var pasmaidīt par negaidīto sižeta pavērsienu, tomēr beigu galā saveidojas nevis stāsts, bet paprasta anekdote.

Un tomēr — ko autors gribējies pateikt? Tas izlasāms stāstā *Jā*, kas balansē kaut kur uz netveramās robežas starp eseju un stāstu. Uz jautājumu, vai dzīve nav nāvējoša, autors atbild: «Bet kaut kur ir tas *Jā*. Kaut kur tam *Jā* jābūt.» Un pa vidam vēl piebilst: «Un ir cilvēki — pēc savas būtības tomēr jau nu arī jaukas radības.»

Recenzijas sākumā tika formulēts jautājums par to, vai no Rimanta Ziedoņa vēl sagaidāms kas prozisks. Jautājums, protams, retorisks, jo atbildi zina tikai viņš pats. ■

Skaidrīte Lasmane

Universitātes pakļaušanās

21. gadsimtā alma mater intelektuālais profils piedzīvo satricinošas transformācijas

Skaidrīte Lasmane (1939) ir Dr. phil., Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes Sociālo un politisko pētījumu institūta vadošā pētniece, grāmatu 20. gadsimta ētikas pavērsieni (2004), Komunikācijas ētika (2012) u. c. autore. Publikācijas galvenokārt attiecas uz ētiku un literatūras un filozofijas saikni.

49

«Brīnījās par to, kas tik viss pa šo laiku nav noticis un cik citāds ir tas pasaules nogrieznis, kuru šeit uzskata par svarīgu.» (Paskāls Mersjē. *Nakts vilciens uz Lisabonu*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2013. 261. lpp.)

Nu jau gandrīz pierasts, ka universitātes studenti augstskolu sauc vienkārši par skolu: «Kad tu būsi skolā? Kad skolā pasākums?» Plūdoņa *Atraīnes dēla* «dailes un zinātnes diženā pils» vai elitāra lepnuma apstarota akadēmiska iestāde ar daudzām fakultātēm un katedrām ikdienas sarunās aizvirzīta pagātnē un atstāta romantiskai dzejai vai oficiāliem nosaukumiem. Demokrātizācija, tūkstošiem studējošo desmitu vietā un sarežģītu svešvārdu nomaīņa pret ikdienišķākiem nosaukumiem, kuri visu saprašanai pa spēkam. Vienkāršāk, saprotamāk, pierastāk.

Valodas pārmaiņas ir dzīves notikumu sekas. Jauns valodas lietojums savukārt ietekmē attieksmi pret pašu īstenību vai procesu. Kas notiek ar universitāti mūsdienās? Kā un kāpēc mainās tās priekšstati? Kādas sekas tas atstās paaudžu izglītībā?

Transformācijas rituāls

Kopš sākumiem 12. gs. Eiropas universitāte vienmēr izteikusi īpašu akadēmisku un elitāru norisi: tā arvien bijusi robežparādība, kura veikusi savdabīga iniciācijas rituāla lomu. Runa

nav par pirmā kursa iesvētībām un fukšu balles priekiem, bet gan par senu transformācijas jeb pārtapšanas rituālu ar pāreju augstākā brieduma pakāpē. Iniciācija raksturo simbolisku sliekšņa pārkāpšanu, kur pirmssliekšņa zināšanas un domātspēja būtiski atšķiras no tā stāvokļa, kādā cilvēks atrodas dažus gadus vēlāk. Atsaucoties uz Viktoru Tērneru (*Victor Turner*, 1920—1983), ar rituālu pāreju nereti saprot nenoteiktu starpstāvokli starp pagātni un nākotni, starp zināmo un nezināmo.¹ Tajā uzsvērtas trīs daļas — nošķiršana un nāve, pārbaudījums un atgriešanās ar atdzimšanu.

Šajos procesos piedalās arī iniciējamie — studenti un mācībspēki, profesūra —, lai septembrī ievadītu pārtapšanas rituālu un pēc vairākiem gadiem vasaras izlaidumu svinībās to noslēgtu.

Trīs bakalaura un divi maģistra gadi kopā ar atsevišķiem doktorantūras gadījumiem uzlūkoti par neatkārtojamu un vienreizīgu ceļojumu domāšanas, zināšanu, intelekta pasaulē. Notiek svešinājums un attālinājums no acimredzamā, pašsaprotamā, ikdienišķā. Ieradināts vesels jaunu profesionālu jēdzienu un sistēmiskas domāšanas tīkls.

Universitāte vada nozīmīgu pārtapšanas darbu: gatavo profesionālo zināšanu, intelekta un kultūras vērtību pārnēsētājus un attīstītājus. Bez viņiem sabiedrības nepārtraukta pilnveide un tālāktā attīstība nebūtu iespējama.

Kopš 1912. gada un Emila Dirkema (*Emil Durkheim*, 1858—1917) darba *Reliģiskās dzīves elementārās formas*² par sekmīgiem atzīst tos rituālus, kurus pavada intensīvas emocijas un kolektīvs savīļojums. Emocionāla sajūsma, kā norādījis mūsdienu rituālu pētnieks Randals Kolins (*Randall Collins*, 1941), ir spēcīgākais sociālās dzīves motivators.³ Izbrīns, pārsteigums, ceļojuma atklājumu prieks un nereti arī izmisums vai zaudējuma sāpes pavada ikdienas mikrorituālus — lekcijas, seminārus, eksāmenus un kolokvijus. Izlaidumu pacilātība tikai apstiprina ikdienas pacietībā un piepūlē iegūto pašapziņu, gandarījumu un lepnumu par neaugstprātīgu, tomēr elitārisma.

Ne visi rituāli ir vienlīdz sekmīgi, un ne vienmēr transformācija ir kvalitatīva un rezultatīva. Reiz Krievijas TV raidījumā Īpašais viedoklis (*Osoboje mnenije*) rakstnieks Viktors Jerofejevs raidījuma vadītājam, kura nemitīgi pārtrauca sarunu ar «vai nu — vai» skaidrības prasījumu cenzūras vērtējumā, pēkšņi pajautāja par Sērenu Kirkegoru. Vadītāja centās izvairīties no atbildes, tad apjukumā izteica šaubas, vai viņu neizjoko ar šo sarežģīto vārdu, un visbeidzot painteresējās, kā isti tas izrunājams — ar «g» vai «f»? Rakstnieka sašutums nebija tēlots: «Jūs nezināt daļu filozofu, kurš ar savu «vai nu — vai arī» radīja apvērsumu Eiropas filozofijā?»

Interesanti, cik no Latvijā universitāti beigušajiem vismaz dzirdējuši, ar kādu burtu sākas «vai

70. gadu beigās un 80. gados vēstures zinātne Rietumos saņēma triecienu, no kura nespēja atgūties krietnu laiku

ralēli strādāt vairākos pētniecības projektos vai meklēt papildu izdzīvošanas iespējas, strādājot augstskolās vai pat iestādēs, kurām nav nekāda sakara ar vēstures pētniecību. Tādā sistēmā izdzīvo tikai spēcīgākie vai absolūtie entuziasti, un «jaunu asiņu» pieplūdums ir neliels.

Nereti dzirdamas norādes, ka var taču startēt Eiropas projektos, ka Latvijas vēsturnieki tikpat kā nesadarbojas ar citu valstu vēsturniekiem un reti iesaistās starptautiskos projektos, ka tiem ir maz publikāciju starptautiski atzītos izdevumos, un tā ir patiesība. Mēs arī būtiski atpaliekam no igauņiem un lietuviešiem, kuri apzināti ir radījuši apstākļus, lai universitātēs un institūtos piesaistītu jaunus, starptautiski konkurētspējīgus cilvēkus, kas studējuši vai stažējušies ASV un Eiropas universitātēs, prot svešvalodas un teicami pārrēdz savas jomas zinātnisko lauku.

Nevajadzētu domāt, ka igauņu un lietuviešu vēsturnieku dzīve ir kāda medusmaize, tā norit ļoti stingru un konsekventu prasību ietvarā. Zināms publikāciju daudzums starptautiski atzītos izdevumos, piedalīšanās starptautiskās konferencēs un projektos katrā amata kategorijā ir obligāts priekšnoteikums apstiprināšanai amatā, un šīs prasības ir jūtami augstākas nekā pie mums. Vienlaikus ir arī lielāka stabilitāte un institucionālais atbalsts.

Pārņem skaudība, redzot, kā ārzemju doktoranti arhīvā pasūta dokumentu kopijas – Latvijas vēsturniekiem joprojām nākas tekstus pārakstīt, un tādas cenas, kādas ir mūsu arhīvos, vēsturnieku vairums samaksāt nespēj.

Par laimi, pašlaik Latvijā ir vairāki jauni vēsturnieki, kuru potenciāls un uzņēmīgums varētu pacelt vēstures zinātne mūsdienīgā līmenī, tikai – vai apstākļi ilgtermiņā tiem dos iespēju un motivāciju palikt zinātnē un tajā efektīvi darboties? Šo jauno talantīgo vēsturnieku nav daudz, un paaudžu pēctecības problēma dažās jomās, piemēram, padomju perioda pētniecībā, ir ārkārtīgi aktuāla.

Skolas un sekotāji

Problēmu cēlonis nav meklējams tikai vēsturnieku svešvalodu prasmē. Drīzāk tas ir saistīts ar to, kā sabiedrība izprot un uztver vēstures zinātne. 90. gadu sākumā, kad priecājāmies par iegūto vēstures rakstīšanas brīvību, paši vēsturnieki neapzinājās, cik dziļā krīzē tobrīd atrodas vēstures zinātne Rietumos.

Kopš Leopolda fon Rankes (*Leopold von Ranke*, 1795–1886) laikiem – apmēram gadsimtu – vēsture bija cienijama zinātnes nozare ar savām metodēm. Rankes skolu gan kritizēja par pārlicieģo uzsvāru uz «lielo» vēsturi – politisko notikumu un diplomātijas vēsturi, lielo personību darbību, ignorējot sabiedrības apakšslāņus, ekonomisko vēsturi un kultūras vēsturi. To kritizēja arī par pozitīvismu – par to, ka viņa mērķis it kā bijis tikai un vienīgi noskaidrot vēstures faktus, tos

neizvērtējot no morāles un vērtību viedokļa. Tā nebija gluži patiesība, faktu noskaidrošana nebija pašmērķīga, tai bija jāiekļaujas noteiktā idejiskā kontekstā, kuru pamatā veidoja nacionālas valsts ideja. No šejienes arī 30. gados piesauktā «patiesība un nacionālisms». Vēstures zinātnes veidošanās bija saistīta ar nacionālo valstu veidošanos, un valstis arī radīja tās attīstībai nepieciešamos apstākļus, uzturot universitātes, arhīvus, muzejus, atbalstot vēsturnieku lomu patriotisma un kolektīvās identitātes veidošanā.

20. gadsimtā daudzi Rankes skolas principi tika revidēti, notika zināma tuvināšanās starp vēsturi un sociālajām zinātnēm, un īpaši liela loma šajā ziņā bija franču Annāļu skolai. Fernāna Brodela (*Fernand Braudel*, 1902–1985) un dažu citu šīs skolas vēsturnieku darbi spēja pat izlauzties cauri «dzelzs priekšskaram», sasniedzot Poliju un 80. gados Padomju Savienību. Vai mēs zinām par to eksistenci? Vispār jau jā, bet reti kurš tos bija lasījis, un varbūt vēl mazāk bija to, kas pilnībā saprata kontekstu. Ņemot vērā to, cik liela loma Padomju Savienībā tika piešķirta sociāli ekonomiskajai vēsturei, Annāļu skola tajā dažkārt tika traktēta gandrīz kā marksistiska, kas bija stipri tālu no tās patiesajiem strāvojumiem. Vēl viena Rietumu 60.–70. gadu «mode», kam gan bija visai būtiska ietekme uz padomju vēstures zinātne un kas nonāca arī Latvijā, bija tā dēvētie kvantitatīvie pētījumi, respektīvi, matemātiskās statistikas pielietošana. Tā bija auglīga demogrāfiskajos un sociāli ekonomiskajos pētījumos, lai arī dažkārt statistika grāva vēsturiskā materiālisma uzstādījumus.

Kopumā Annāļu skola un daudzie mēģinājumi pielietot sociālo zinātņu teorijas un modeļus vēstures pētniecībai nemanāmi, bet konsekventi drupināja Rankes skolas pamatus. Šķiet, tieši Padomju Savienībā daži tās pamatprincipi savu ietekmi saglabāja visilgāk, piemēram, uzskats, ka vēsturnieka uzdevums ir izziņāt to, «kas notika patiesībā». Apstākļos, kad teoretizēšana varēja notikt tikai vēsturiskā materiālisma ietvaros, ticība tīram, no ideoloģijas neatkarīgam faktam bija ļoti liela.

Tomēr 70. gadu beigās un 80. gados vēstures zinātne Rietumos saņēma triecienu, no kura tā nespēja atgūties krietnu laiku un varbūt nav atgūvusies joprojām. Par to var «pateikties» postmodernismam un īpaši Mišela Fuko (*Michel Foucault*, 1926–1984) idejām par varas un zināšanu attiecībām un par to, kā ar sociālo institūciju palīdzību tās tiek pielietotas sabiedrības kontrolei.

Uzsvars pārvirzījās no lielajiem politiskajiem un sociālajiem procesiem un struktūrām (makrovēstures) uz parastu cilvēku dzīvi (mikrovēsturi). Tas bija kas vairāk par pētniecības lauka paplašināšanu – radās jautājums, vai vēsture ir zinātne un kādām jābūt tās metodēm. Radikālākie postmodernisti, piemēram, amerikāņu

Vēsturnieku statuss Latvijā līdzinās rezerves ugunsdzēsēju lomai sabiedrībā.

Foto — LETA

vēsturnieks Heidens Vaits (*Hayden White*, 1928) noliedza jebkādas vēstures pretenzijas uz zinātniskumu, jo vēsture, viņaprāt, nav pagātnes objektīvs atspoguļojums, bet tikai vēsturnieka subjektīva interpretācija. Visi teksti ir vienādi nozīmīgi, tādēļ arhīva dokumentam ir tāda pati vērtība kā jebkura vēsturnieka viedoklim par šo dokumentu. Tas, ka vēsturnieki nav un nevar būt pilnīgi objektīvi, zināms jau sen, taču uzskats, ka visi vēsturnieku teksti ir vienādi reprezentatīvi un ka vēsturnieku darbi ne ar ko neatšķiras no vēsturisko romānu autoru tekstiem, jo vēsturnieks, tāpat kā rakstnieks, konstruē realitāti, bija kas jauns.

Radikālais skatījums uz vēstures naratīvu – stāstu par pagātni – kā diskursa radītu fikciju 80. gadu otrajā pusē bija ārkārtīgi populārs Amerikā, daudzās universitātēs vēstures katedras pārvērtā par politikas zinātnes katedrām. Eiropā tas rada mazāku atsaucību, tomēr arī ve-

ajā kontinentā jaunie un niknie vēsturnieki ar prieku dejoja uz Rankes skolas drupām. Vēsture, kuras centrā bija nacionāla valsts, tika uztverta kā valdošo slāņu ideoloģijas un varas izpausme.

Mūsdienu situācija

Daudzas postmodernistu atziņas tika akceptētas, un vēstures zinātne sāka atgūties, vēsturnieku darbam atgūstot arī pašvērtības apziņu. Lai arī vēsturnieks nevar nebūt subjektīvs, apzinīga attieksme pret avotiem un to interpretāciju padara vēsturnieku pētījumus par zinātniskiem darbiem. Zināmā mērā tika reabilitēta arī politiskā vēsture un makrovēsture vispār, jo mikrovēsture gan sniedz vērtīgu ieskatu tajā, ko domāja, kā izprata savu dzīvi dažādi sabiedrības slāņi, taču to nav iespējams saprast, nezinot politiskās un sociāli ekonomiskās vēstures kontekstu.

Neraugoties uz kritiku, nebūtībā nav aizgājis arī skatījums uz vēsturi kā – pirmām kārtām – nacionālo vēsturi: lielākā daļa publicēto feministisko, kultūras un vēsturiskās antropoloģijas pētījumu ir «nacionāli», saistīti ar konkrētas nācijas dzīvi. Valsts joprojām ir svarīga sociālās organizācijas forma, ko nevar apiet. Tomēr telpa, kurā pastāv vēstures zinātne, pēc postmodernisma intelektuālās revolūcijas vairs nav tāda, kāda tā bija iepriekš. Mūsdienu vēstures zinātnē tās ciešā saistība ar sociālajām zinātnēm ir pašsaprotama.

Latviešu vēstures zinātne, atguvusi brīvību, izrādījās situācijā, kuru tā nebija gaidījusi un kuru nesaprata. Šķiet, savu lomu nospēlēja zināma «nacionāla» specifika, kas izpaudās kā norobežošanās no sociālajām zinātnēm. Lai gan Latvijas Universitātē vēsture un filozofija pietiekami ilgu laiku bija pastāvējušas līdzās vienas fakultātes ietvaros, to integrācija nebija notikusi. Kādēļ tā, par to var izvirzīt daudzas versijas, sākot ar institucionālām nesaskaņām un skaidību līdz vājajām filozofiskās domāšanas tradīcijām latviešu kultūrā vispār. Mūsdienās ir vēsturnieki, kas mēģina šo pretestību pret sociālajām zinātnēm lauzt, tomēr turpinājusies ir ne tik daudz integrācija, cik institucionāla norobežošanās. Par laimi, mazā valstī un kvantitatīvi nelielā pētnieku kopienā nevar norobežoties pilnīgi, nozaru saskarsmes «tiltiņi» pastāv, un tas rosina zināmu optimismu.

Nesen lasīju izteikumu, ka Igaunijas sekmīgo attīstību ir noteicis apstākļi, ka pēc neatkarības atgūšanas ievērojamākie tās politiķi pārsvarā ir bijuši humanitāro un sociālo zinātņu pārstāvji: Lennarts Meri, Marju Lauristina, Marts Lārs, Tomass Hendriks Ilvess u. c. Nevis tehnokrātisms un šaurs pragmatisms, bet plašs skatījums uz pasauli un savas valsts vietu tajā ir izrādījies produktīvāks. Varbūt arī mūsu valsts būtu stiprāka, ja Latvijas vēstures zinātne būtu spēcīgāka? ■

LKP CK nebija to sapratusi, tāpēc izsauca Škaparu un Baltinavieti uz CK «parunāties» un noskaidrot, kas ir polūcijas. Mazliet pat jautri

sies *Hidroprojekta* pārstāvji, krievu zinātnieki, Latvijas Valsts plāna priekšnieks Miervaldis Ramāns un vēl daudzi nejausi vai jauši ļaudis. *Ļiugazetas*¹ «speckors» Latvijā Georgs Celms uztaisīja rakstu par Daugavpils HES, teksts bija iepriekš sarunāts, un viņš, šķiet, vēl kaut ko pielaboja un papildināja, lai piešķirtu rakstītājam «troksnīti». Atcerējos, kā ar Daini bijām dzinušies uz Maskavu pie toreiz autoritatīvā literārā žurnāla *Novij Mir* redaktora Sergeja Zaligina (kas no PSRS Rakstnieku savienības bija norikots par latviešu literatūras kuratoru) un tas, uzklusot mūs un lūkojot rūpīlās, bet kareivīgās sejas, nosvītroja pēdējās rindkopus no sava jau saliktā raksta par Sibīrijas upju pagriešanas projektu un ielika vietā mūsu tekstu.

Ar rakstu «par jaunajiem literātiem» gāja grūti. Mazliet biju nokavējis pirmo «uzsitienu», kad teksts kaitināja. Aizķeros filozofiskos apspriedumos un pasaules labošanas pareizībās. Švikāju un metu rindkopām ārā, un sāku atkal no gala. Pat Putniņpauls tā līdzjūtīgi uz mani skatījās un kādu vakaru ņēmās man uzvārit kafiju, kas nu Rūķišos nebija savstarpēji pieņemts, un es pat biju apjucis. Ja nekļūdos, viņš toreiz rakstīja lugu *Ar būdu uz baznīcu*, uz kuras pirmizrādi tiku bezmaz ar varu aizvilīts un iespiests krēslā starp Valdi Lūriņu un Paulu Putniņu un pacietīgi nosēdēju divus cēlnus, lai gan nekad neesmu bijis un nebūšu teātra mīļotājs. Ja nu vienīgi tad, ja teātris notiktu bez aktieriem, es gūtu kādu baudu.

Braucieni uz Rīgu nebija īpaši veiksmīgi. Paziņa, pie kura bija sarunāta trīs dienu padzīvošana, bija iekritis mīlestības grēkā un atvainojās, ka mani nevarēs uzņemt. Stāvēju uz Blaumaņa ielas un prātoju, kurp doties pārnakšņot. Esmu nakšņojis visur, pat pārlaidis naktis dzelzceļa stacijā un pie čigāniem Gostiņos. Varēju iemītināties uz pāris dienām pie Aleksandra un Taņas Maļceviem, bet prātoju, vai pārāk bieži neizmantoju ziemēļu radu viesmīlību un nekļūstu par apgrūtinājumu. Beidzot sameklēju telefonbūdu, sazvanīju Tatjanu un tiku no radiem pieņemts. Tas, protams, bija daudz labāk, nekā pārlaist nakti vagonā Depo stacijā vai ar pusbandītu palīdzību pārnakšņot pie kādas «meiteņu saimnieces» centra tuvumā.

Otrs rīts atnāca ar Maļcevu uzvāritu kafiju. Diena bija saplānota. Aizbraucu uz Preses namu, kur pirmā stāva kasēs saņēmu honorāru par nodrukāto stāstu. Pēc Jāņa Škapara atlaišanas *Literatūras un Mākslas* cilvēki redaktora amatā mainījās kā zeķes. Vispirms Andris Sproģis, kas ielika avīzē rakstu par Daugavpils HES². Centrālkomitejai viņa un Viktora Avotiņa darbība nepatika, un Andri Sproģi nomainīja ar Māri Čaklo. Pie viņa tad arī devos ar rakstu jauno literātu aizstāvēšanai.

Apmēram stundas laikā Māris bija izlasījis, un es sēdēju krēslā pretim redaktoram. Māris micījās un didījās, it kā būtu uz kaut kā asa uzsēdies. Iesāka viņš ar garu ievadu par literatūru un dzīves

atspoguļošanu, par Gorbačova jauno «pārkārtošanas» politiku, un es sapratu, ka ar savu rakstu varu iet bekot. Jocīgi, bet uztvēru to mierīgi un dabiski. Izgājis 19. stāva pipētavā, satiku prozas nodaļas vadītāju Jakubānu Andri. Vārdu pa vārdam, bet viņš izvilka no manis, kālab es tik rūpīlās. «Iedod rakstu man, es aiziešu pie Māra parunāties. Mēs ar viņu tomēr veci čomi. Varbūt kaut kas sanāk.» Andris ierosināja. Es pakratīju galvu, jo pie redaktora biju noklausījies tik daudz par «pārbūvei» svarīgo un nesvarīgo, ka negribēju redzēt Andri vainīgi atgriezīties pēc neveiksmīgas sarunas.

Stūra mājā biju nolēmis iet, jo gribēju noskaidrot, kur dabūjami kaut jēl kādi dokumenti par vecāteva nāvi Ziemeļu noietnēs. Mazliet pārgalvīgi jau tas bija, bet, kā saka, nekaunība ir otrā maize, turklāt kompartijas 1985. gada kongresa materiālus lasījušie sāka celt priekšplānā Gorbačova «perestroiku», lai gan Latvijā bija tualetes pauze, nostāšanās pret Daugavpils HES celtniecību tika apklusināta, Daugavas vārda pieminēšana aizliegta. Tomēr PSRS Zinātņu akadēmijas Ekoloģiskās padomes paplašināto sēdi vietējā vara nedz varēja, nedz varbūt arī gribēja aizliegt, jo tas vairs nebija Valsts drošības komitejas Latvijas puīšu līmenis. 1991. gada aprīlī uztaisīju interviju ar bijušo Latvijas kompartijas CK Kultūras nodaļas vadītāju Aivaru Gori, un tajā viņš šo to izstāstīja par strīdiem ap Daugavpils HES celtniecību 1987. gada rudenī:

«Kaut kādā mērā es biju līdzgaitnieks batālījās, kas savērpās. Tiesa, visās sarunās nenācās būt klāt, taču vienā, pie CK pirmā sekretāra B. Pugo, es biju. Tā bija saruna divatā. Es nezinu, kā viņš pats notiekošo vērtēja, bet bija skaidrs, ka uz viņu tiek izdarīts ļoti liels spiediens, lai šī raksta autorus apvainotu nacionālismā, lūk, šajā visai nopietnajā «kriminālā».

Cik man zināms, tomēr B. Pugo personīgā iekaušanās bija tā, kas noteica lēmumu par Daugavpils HES celtniecības pārtraukšanu. Latvijā no Maskavas ieradās kāds augsta ranga vadītājs. Tas tajā laikā bez republikas partijas CK pirmā sekretāra pozīcijas savu viedokli acīmredzot nebūtu mainījis. To es varu teikt no pirmavotiem. Un tad vēl mans dēls, kas mācījās Kinematogrāfijas institūtā, kopā ar kursa biedriem uzrakstīja vēstuli lielajam VDK pret HES celtniecību. It kā viņš un studenti būtu tie lēmēji. Lietai jau bija pilnīgi cits līmenis.»

Šodienas acīm skatot, neesmu bijis ērtākais cilvēks, lai gan pats uzskatīju sevi par mierīgu un kļušu, nu, varbūt mazliet viltīgu. Ar VDK puīšiem jau bija tikšanās pieredze. Ap 1985. gadu strādāju par redaktoru Latvijas Patērētāju savienības reklāmas aģentūrā *Latkoopreklāma*. Galvenais redaktors bija Jāzeps Baltinaviets. Dullis viņš bija no sākta gala. Kādudien, kad bijām pie Tatjanas Sutas pasēdējuši un ar Valdi Celmu papļāpājuši par latvju rakstiem, Jāzeps pavadīja mani mājās un izstāstīja, kā viņi iz-

Artūrs Snips un Dainis Ivāns (pa labi) LPSR Zinātņu akadēmijā, kur apsprieda Daugavpils HES celtniecības iespējamās sekas. 1987. gada 6. jūlijs.

Foto — Gunārs Janāitis

veidojuši mākslinieku grupu «polucionisti», ar ko bija domātas «polūcijas» kā mākslinieciskās darbības izpausmes forma. LKP CK nebija to sapratusi, bet izlasījusi krieviski kā «puscionismu», tāpēc izsauca Škaparu un Baltinavieti uz CK «parunāties» un noskaidrot, kas ir polūcijas. Mazliet pat jautri.

Latkoopreklāma nebija tas tīrākais kantoris. Pirms manas stāšanās darbā bija notikušas lielas fotomateriālu zādzības, cilvēki tikuši atlaisti un pat ierosinātas dažas krimināllietas par sudrabu saturošu fotomateriālu transportu uz ārzemēm. Lielā priekšniecība tika nomainīta ar partijiskiem cilvēkiem, tomēr daudzi no vecajiem kadriem saglabāja amatus. Darbs sākās ar saņemām denunciacijām un klaju sabotāžu. Pēc tam, kad mani bija apmeklējis VDK Rakstnieku savienības kurators, kas pieprasīja paskaidrojumu, saskaitos un uzrakstīju vēstuli Valsts drošības komitejas priekšsēdētājam. Atsaucoties uz Komunistiskās partijas pēdējā kongresa materiāliem, piesaucu rīkoties šī kongresa nostādņu garā. Tagad nāk smieklis, bet toreiz citādi nevarēja, un to, šķiet, sapratu ne tikai es, bet arī VDK cilvēki. Apmeklēju Patērētāju savienības priekšsēdētāju Ivaru Strautiņu, viņš sazinājās ar Patērētāju savienības 1. nodaļas priekšnieku, un es «apciemoju» arī to. Vecs paziņa, *Fausta* tulkojums no vecvācu valodas Valdis Bisenieks sadomāja un uzrakstīja vēstuli PSRS VDK priekšsēdētājam

(neatceros, kas toreiz bija), un *Latkoopreklāmas* lieta aizgāja citā līmenī. Gorbačova «pārbūves» garā rakstīju vēstījumus partijiski svētākus par Romas pāvestu, lai gan likas, ka drošības iestādēm biju apnicis kā melna nāve un tie labāk redzēja mani ejam nekā nākam.

Jā, bet pie lietas. 1987. gada vidū gāju uz Stūra māju. Šodien visi izsūtīšanas dokumenti pieejami, bet toreiz tā nebija. Iegāju Stūra mājā no stūra, kur bija apmeklētāju pieņemšanas durvis. Pa labi būdiņā sēdēja pavecs vīrs, viņam teicu, ka gribu tikties ar kādu, kas zinošs par 1941. gada izsūtīšanām. Protams, pase bija jāuzrāda.

Žēl, ka neatceros uzvārdā cilvēku, ar ko tikos, bet, visticamāk, tas bija tas pats Rakstnieku savienības «kurators jeb instruktors». Biju jau izdevis pirmo grāmatīņu, mani stāsti regulāri tika iespiesti *Literatūrā un Mākslā*, un arī rakstam kopā ar Daini par Daugavu bija savs svars. Mēs runājāmie turpat pirmā stāva priekšstelpā pie ikdienišķa priekštelpas galda. Cilvēka augumā logus klāja dzeltenīga, drātīm dzislotā plastmasa.

Izskatījās, ka uz pieņemšanu esmu uzprasījis ārpus komitejas darbinieku darba grafikiem, lai gan nepieņemti arī nevarēja un nebija isti skaidrs, ko es gribu un kā pret mani izturēties. Daugavpils HES vēl karājās gaisā, no Maskavas atsūtītais Latvijas kompartijas otrais sekretārs Vitālijs Sobolevs

Edvīns Raups

Strupceļš
ir tunelis

Edvīns Raups (1962) ir dzejnieks, atdzejotājs un tulkotājs. Septiņu dzejas krājumu autors. Saņēmis Klāva Elsberga Literatūras gada balvu (2008), Ojāra Vācieša prēmiju (2009) un citas balvas. Rudenī klajā laists jaunākais dzejoļu krājums *Uguns nedrošs pulss*.

Nepieciešamībai rakstīt var būt visdažādākie iemesli, taču tā vienmēr būs pašizpaušme, kas, atradusi lasītāju vai klausītāju, pretendē uz saziņu, uz vēlmi tapt sadzirdētam un pēc tam — saprastam. Tikai ar uzklausīšanu nevienam rakstniekam nepietiks, kaut arī viņš nepaguris apgalvos, ka raksta vienīgi sev, nē, viņš vēlas tapt saprasts — es runāju par tiem, kas publicējas, kas demonstrē pašizpaušmi —, turklāt saprasts visaugstākajā līmenī, visdziļākajos ūdeņos.

Šāda vēlme ir ideālistiska, nekad līdz galam nepiepildāma, izmisums šīs vēlmes priekšā pamatīgi iebelz pa pieri, izšķēlot jaunu iedvesmas dzirksti, un tu atkal sāk visu no sākuma. Sāk rakstīt. Bumeranga efekts. Šāda izmisuma sisti, mākslinieki glezno melnu vai baltus kvadrātus, dzejnieki publicē grāmatas bez teksta un tamlīdzīgi. Tas nav protests, nav ironija, tas ir cilvēka mēģinājums manifestēt. Galēja metafora par māksliniecišķās izteiksmes līdzekļu bezspēcību. Bieži vien. Cilvēkam taču nepiemistu vajadzība pašizpaušties rakstiski, ja viņš to mēģinātu izdarīt kādā citā veidā vai arī ja būtu parasts cilvēks bez prāta, kas ir laimīgs par savas pēdas nospiedumu smiltīs. Un tas būtu daudz — jo pēdas nospiedums smiltīs, tā nav nekāda metafora, ko var pārprast.

Bet cilvēkam ir prāts, runājoša mute un alfabēts. Un vēl daži visiem zināmi apraksti, kas to vien dara, kā mēģina atstāt smiltīs sava mistiskā Es Pats nospiedumu. Bet Es Pats ir viņam galvā, gudrais rakstnieks uzraksta visu pasaules vēsturi, izdomā vēl vairākas vēstures, apraksta visus loģikas panteona skaistos cilņus, ķeras pie melnajiem caurumiem — un kaut kas kā pietrūka, tā pietrūkst. Pardon, Es Pats ir viņam galvā, un te var līdzēt vienīgi brauniņš. Būs nospiedums.

Tā ir sanācis, ka katrs no mums, cilvēkiem, ir vismaz divi. Kā e-pasta vēstule, kurā ir galvenais teksts un pielikums. Un sākas elementārs konflikts: kurš ir pielikums un kurš galvenais teksts? Spieķa kauls vai domas dzirksts? Tikai tā nav ne-

kāda binārā opozīcija. Te ir viens daļulis, *homo sapiens*. Nekādas pozīcijas vai opozīcijas, jo viss ir viens — Es Pats! Sāpīgi vienīgi tas, ka veikla spieķa kaula kustība nodrošina pieskārienu tavai rokai, skaidru un gaišu pieskārienu, varbūt pat nepatīkami skaidru un gaišu, bet doma nenodrošina nekādu pieskārienu, vismaz pagaidām ne. Tu vari mēģināt šo domu uzrakstīt, bet jebkurā gadījumā tas izskatīsies pēc kaut kā apraksta, nevis pašas domas. Piemēram, es čukstu tev pie auss — melna mašīna. Kāds nobīdīsies, cits nopriecāsies. Un vismaz viens no viņiem būs sapratis mani nepareizi. Bet tikt pārprastam, tā ir laika zaudēšana.

Negribēdams neko zaudēt, dzejnieks atkal ar skubu ķeras pie sacerēšanas. Es esmu saules stars. Es esmu tik viens vesels, tik pabeigts savā cilvēciskumā, ka nekādi konflikti un kari nav iespējami. Tu nekad nesviestu man ar šķīvi, ja zinātu, ka šajā brīdī es tev redzu visskaistāko amazoni, ar kuru kopā izjātu naktis. Bet konflikti notiek, tātad es, tu, viņš, viņa kaut ko nepasaka līdz galam, kaut ko nemāk pateikt? Ko? Viss sakāmais (domās) taču ir tik sasodīti vienkāršs, tomēr mēs mulstam, mēs brīnāmies, veidojam *Excel* tabulas. Priekš kam man kosmosa kuģi, ja tie ved vienīgi prom?

Es skatos uz cilvēku aiz bāra letes. Tik viens vesels, tik pabeigts savā cilvēciskumā. Un smaida.

Es viņam prasu, pēc kā izskatās cilvēks, kurš divos nakti nomaļā un tukšā krustojumā stāv pie sarkanās gaismas un gaida, kad iedegsies zaļā? Viņš nesaprot, es eju rakstīt nākamo dzejoli par dzīvi, kas ir strupceļš ne tikai tāpēc, ka beigās vāks noklaudz, bet arī tāpēc, ka visās malās prāts sakarinājis zaļas un sarkanās lampiņas, kas vismaz vienreiz dienā maldina un rada pārpratumus, nesaprašanās, naidu. Un piepeši saprotu, ka tieši šajā, rakstīšanas brīdī es vislabāk varu būt Es Pats, būt patiess, atrasties vistuvāk sev, un, ja man tas izdodas, es esmu uzbūvējis komunikācijas tuneli, domu tuneli, kurā var ieiet arī no otra gala, no tā gala, kur atrodas kāds cits, tas otrs.

Un pieskarties tev ar domu. Jo rakstītā veidā viss ir doma — krāsa, skaņa, forma. Pats vārds ir doma, tikai pamatīgi sacietējusi doma, sena doma, dažkārt tik sena, ka zaudējusi domas saturu un, lai iegūtu jaunāku domu vai vispār domu, ir pamatīgi jādrupina, jālimē. Dzejnieks — tuneļu racējs, cienijams darbs.

Lai gan tieši dzejnieki sūkstās, ka viņus bieži nesaprot vai pārprot. Es pazinu cilvēku, kurš kādai meitenei pateica, ka no viņas plūst gaisma, un viņa, kā mēdz teikt, nozuda no apvāršņa. Un apvāršnis, loģiski, satumsa. Jo tas tiešām izklausās mazliet ķerti — no tevis plūst gaisma, it kā tu būtu kaut kāda pulsējoša diode. Es ieteicu, lai viņš par to gaismu uzraksta dzejoli, proti, uzbūvē tuneli, varbūt veicas. Lūk, viņa atbildes izziņa: es vairs nerakstu vārdus, mana roka ir sabirzusi drupatās, un es ar tām baroju gaismu.

Pilnīgi ne tā, kā es biju domājis. ■